د ښوونکي کتاب

د جغرافيې د تدريس لارښود

لسم ټولگی

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رياست

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پـراختیـــــا او درسي کتابـونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د جغرافیې د تدریس لارښود

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوالان

– پوهاند غلام جيلاني (عارض)

– مولف سامعه (واعظ)

علمي او مسلکي اډيټ

– **پوهاند غلام جيلاني (عارض)**

د ژبې اډيټ

– **مؤلف اقامحمد (ګړندی) خوړیانی د تعلیمي نصاب د پراختيا او درسي كتابونو د چاپولو د لوي رياست د پښتو څانګې غړي**

– **مولف ميرويس ځدراڼ**

ديني، سياسي او کلتوري کمېټه

– **مولوي صاحب خليل الله(فيروزي)**

– **حبيب الله راحل ديوهنې وزارت سلاکار د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې**

د څارنې کمېټه

– دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين

– دکتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول

– د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ډیزاین: سيدکاظم (کاظمی)

دچاپ د سمون چارې: محمدکبير حقمل ديوهنې وزارت دنشراتو او اطلاعاتو رئيس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی　　دا عزت د هر افغان دی

کور د سولې کور د تورې　　هر بچی یې قهرمان دی

دا وطن د ټولو کور دی　　د بلوڅو د ازبکو

د پښتون او هزاره وو　　د ترکمنو د تاجکو

ورسره عرب، ګوجر دي　　پامیریان، نورستانیان

براهوي دي، قزلباش دي　　هم ایماق، هم پشه یان

دا هیواد به تل ځلیږي　　لکه لمر پر شنه آسمان

په سینه کې د آسیا به　　لکه زړه وي جاویدان

نوم د حق مودی رهبر　　وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختگ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي لارښود دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نویو میتودونو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو د فعال ساتلو لپاره گټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانگه، چې د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو د گټې وړ وگرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کېږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توگه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او برياوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرگندو اړتیاوو، ملي گټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده گټورو وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود د کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنگه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملگرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردک

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ

لومړی څپرکی ۱
عمومیات ۱
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱
د ښوونکي لارښود ۲
د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي ۲
په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴
د تدریس ستراتیژي ۸
ارزول (Evaluation) ۹
د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي ۱۰
د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي ۱۲
دویم څپرکی ۱۳
د جغرافیې د علم د زده‌کړې اهمیت ۱۴
الف: نقشې او طبیعې نقشې ۱۷
اقتصادي او مواصلاتي نقشې ۲۰
درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۲
د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۵
د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۸
د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۱
د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۳
د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۶
د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۹
دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان ۹۱
یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان ۹۳
د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۹۶
د(۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان ۹۹
د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۲
د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۴
د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۷
د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۹
د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۱
د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۴
د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک ....مخ
د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۰
د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۲
د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۵
د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۸
د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۰
د ۴٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۳
د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۵
د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۸
د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۱
د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۴
د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴٦
د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۹
د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۲
د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۵
د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۸
د ۵٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۱
د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۴
د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۷
د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۹
د ٦۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۱
د ٦۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۴
د ٦۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۷
د ٦۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۹
د ٦۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۱
د ٦۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۳
د ٦٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸٦
د ٦۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۹
د ٦۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
عمومیات

د ښوونکي لپاره لازمې لارښوونې
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوك يې درسي مفردات ګڼي او څوك يې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو يې هم بېلا بېل تعريفونه کړي دي. ښوونيز يا تعليمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعاليتونه پکې شامل او تر لاسه کول يې هدف دی.

تعليمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنيتونو څخه عبارت دی چې يوه تعليمي موسسه يې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نيسي. په بله وينا تعليمي نصاب د يوې تعليمي موسسې د ښوونيزو او روزنيزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندويه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي.

هغه څه چې نن يې د ښوونې او روزنې د ماهرينو پام ځانته اړولی دی، ددې پوښتنې ځواب دی: د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو ليکوال بايد څه شی په ټاکلو لارو چارو زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکی ژوند کې يې ګټور وي؟

ټول يو شان په دې نظر دي چې کوچنيان په بېلابېلو شرايطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوعګانو سره مخامخ کيږي. له دې امله زياتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړينه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه يوه ده.

له بله پلوه د ځوانی پېر(دوره) د خپلواکې پرېکړې کولو، د مسؤوليت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسايلو کې بيا غور په څېر، ځانګړتياوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لويانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتياوو موندلو ته اړتيا لري. هغوی بايد پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسيږي او څومره پوهه او علمي وړتياوې ورته پکار دي. هغوی ځان پېژندنې ته اړتيا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقايق څنګه درك کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتيا لري چې يې فکر کولو، مطالعې او په ټولنيز ژوند کې تحقيق ته وهڅوي.

پورته وينا ته په پام د (جغرافيې) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتياوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټينګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانيو لارو چارو پرځای پر هغه زده کړې ډېر ټينګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې يا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدريس په بهير کېستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسيږي. هغه د زده کړې تجربې په غوړ نيولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې تر پام لاندې شرايطو لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د يو اړخيز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټينګارکوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب يوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تالیف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو ځرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي دجغرافیې د درسي کتاب ارزول دي.
دا درسي کتاب دجغرافیې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نیول شوي دي، د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړین بلل شوي. باید ومنو چې تدریس او زده کړه یو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شیان او لارې چارې رامنځته کوي. دا باید هم له یاده ونه ایستل شي چې د زده کړې د ستراتیژۍ په ټاکلو کې، له موخو، د ارزونې له لارو چارو، د زده کوونکو دګډون شونتیا او نور اصول چې د اروا پېژندنې، د تربیتي ارواپوهنې او د زده کړې له اروا پوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پرتې دي، باید سم پام وشي. دا هم باید له یاده ونه ایستل شي، چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدریس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهمیت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راایستل څنګه سرته رسیږي، د ښوونکی په دې لارښود کې ځرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې یوه وسیله ده ؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د یو درسي ساعت او یا د تعلیمي دورې په اوږدو کې د خپل تدریس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصی موخې، د تدریس وسایل، لارې چارې، د زده کوونکو د انګېزې پارول، د ښوونکي فعالیتونه، د زده کوونکو فعالیتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکیم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځلیکونه په پام کې نیول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره لیکل کیږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په یو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهیم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځیو کې د درسي کتاب د یو خپل او همغږي تدریس لپاره لاره هواره کړي، په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځیو کې د لوست تدریس په پام کې نیول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړینه کړي، چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې یا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدریسیږي، د هېواد د لرې پرتو ولسوالیو او بانډو په ښوونځیو کې هم هماغسې یو خپل او یو راز تدریس شي او لکه چې ویل کیږي د یو متوازن او هر اړخیز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې ځلویښمه، ځلور ځلویښتمه، پنځه ځلویښتمه، شپږځلویښتمه او اووه ځلویښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتیاوو او واقیعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظام د اساسي ليکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسۍ په لاندې ټکو کې رانغاړل کيږي:

۱. د خدای پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبيق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي يووالي ټينګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحيې د هېواد د ماشومانو، تنکيو ځوانانو لپاره، که ښځينه وي يا نارينه، د ښوونې او روزنې د زمينو چمتوکول،

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتيا، اسلامي ورورولۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنګي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتۍ د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

۳. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

٤. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او برياليو تجربو څخه ګټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيو (۱- ۹) ټولګيو پورې په جبري او وړيا توګه د لومړنيو زده‌کړو چمتو کول،

۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

۸. د اسلام د سپيځلي دين له زده‌کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداګوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده‌کړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولګي څخه وروسته د زده‌کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، کورونو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

۹. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ۱۶ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توګه،

۱۰. د بېځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو زده‌کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۱۱. د اسلامي زده‌کړو د مدرسو، عمومي زده‌کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

۱٤. د بېسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارګري متممو ښوونځيو (نارينه او ښځينه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،

۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،

۱٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو سم او عادلانه ويش،

۱۷. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جګړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په ځېر د ناوړو پدېدو پر زيانونو د زده‌کوونکو خبرول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ييز ګډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپيريال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده‌کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخيزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځيو ترمنځ د توازن رعايت،

۲۰. د خاصو زده‌کړو (ډېرو هوښيارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده‌کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره يې اغيزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اړانه کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې د تعليمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې له تدريس او درسي موادو څخه د ګټې اخيستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمينې چمتو کول،

۲۳. د علمي برياوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعليمي نصاب د پراختيا، د اسلامي زده‌کړو د معينيت او د ښوونکو د روزنې، د ساينس د مرکز د رياستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونو ترمنځ د اړيکو ټينګښت او د لا زياتې همغږۍ رامنځته کول،

۲٤.د افغاني ټولنې له اړتياوو سره سم د اسلامي زده‌کړو د مدرسو هراړخيزه وده، پراختيا او رغنده کول.

د لوی خدای (ج) په مرسته به د هېواد په پوهنې کې ددغې پاليسۍ په پلي کولو لاندې لوېې پايلې ترلاسه شي:

– په اسلامي روحيې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا د ترلاسه کول او د يوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،

– د ملي هويت ساتنه،

– د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،

– د نړۍ او ټولنې له علمي معيارونو سره سم د بريمن تطبيق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،

– د کار مونډلو لپاره د لازمو وړتياوو د ترلاسه کولو او د کار مارکيټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده‌کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پاليسۍ پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتياوو او واقيعتونو ته په پام د زده‌کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـ عقيدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپيڅلي دين پر اساساتو او ارزښتونو د ايمان او عقيدې پياوړتيا، د قرآني زده‌کړو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حديثو پر بنسټ د اسلامي ليد پراخوالی،

۲. د خدای جل جلاله د پيژندنې په منظور د ځان پيژندنې د روحيې پياوړتيا،

۳. پر ځان د ويسا او پر اخلاقي ښېګڼو د پابندۍ د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. د نظم او د دسپلين د منبت د روحيې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،

٥. د ديني، ټولنيزو، ښوونيزو او روزنيزو ارزښتونو په وړاندې مسؤوليت ته د غاړې ايښوولو د روحيې پياوړتيا،

ب ـ د زده‌کړې او روزنې موخې

١. د زده‌کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پياوړتيا، لکه: اوريدل، خبرې کول، لوستل، ليکل، په رسمي او بهرنيو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،

٢. د پوهنو، فنونو او معاصرې تکنالوژۍ زده‌کړه او د اړتيا وړ فردي او ټولنيزو مهارتونو ترلاسه کول،

٣. د زده‌کړې د وړتياوو وده او د زده‌کړې په اوږدو کې ځانې زده‌کړه او ارزونه،

٤. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخيص او نوښت د وړتياوو وده او پراختيا،

٥. د فردي او ټولنيزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتياوو ترلاسه کول،

ج ـ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

١. د کلتور، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده‌کوونکو د فطري وړتياوو وده او پراختيا او د تاريخي، کلتوري، ادبي پاته شونو (ميراثونو) او شتمنيو د پېژندلو، ساتلو او د درناوي روحيه،

٢. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاريخ، ادب او کلتور سره پېژندګلوي،

٣. د کلتور، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختيا او د هغوی د اصالت ساتنه،

٤. د تمرين او يوکسيزو او ډله ييزو فعاليتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختيا،

د ـ مدني او ټولنيزې موخې

١. د خپلواکۍ. وطن دوستۍ او ازادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نواميسو د ساتنې د روحيې پياوړتيا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعايت په بنسټ د کورنيو اړيکو ټينګښت،

٢. د اسلامي ورورولۍ، مرستې، سولې، ټولنيز عدالت، ملي او نړيوال پيوستون د روحيې پياوړتيا،

٣. د خير غوښتنې د حس پراختيا، د اخلاقي فضايلو لوړتيا او له زور زياتي او ناروا جګړو سره ضديت، له نشه يي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،

٤. قانون ته د درناوي او د هغې د منبت د روحيې پياوړتيا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنيز دريځ او سياسي تړاو له په پام کې نيولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،

٥. په ټولنيزو اړيکو کې د زغم، سرښندنې او ايثار د روحې پراختيا او ټولنيزې ګټې پر فردي ګټو غوره ګڼل،

٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رايو ته د درناوي د روحيې پياوړتيا،

٧. انساني کرامت ته د درناوي د روحيې پياوړتيا او پراختيا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنيزو اړيکو کې د بشري حقونو د ادابو رعايت،

٨. په سوله ييز او رغنده ډول د توپيرونو او شخړو د هوارولو د روحيې پياوړتيا،

٩. د زغم او د نورو د منلو د کلتور پياوړتيا،

١٠. د بشري ټولنې له علمي او تخنيکي تجربو او مثبتو برياوو څخه د ګټې اخيستنې د روحيې پياوړتيا،

١١. د هر ډول تبعيض د ردولو او له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا او پراختيا،

١٢. د ښځې انساني دريځ ته د درناوي د روحيې پياوړتيا او له ښځو څخه ملاتړ،

١٣. د مور پلار، مشرانو، ګاونډيانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوي د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د استوګنې د چاپيريال او سمسورتيا د ساتنې د روحيې وړتيا، پر ځارويو زړه سوی او د طبيعي ژوندانه او نباتاتو ملا تړ،

۱۵. د اوبو د زيرمو د ساتنې د روحيې پياوړتيا، د اوبو په کارولو کې زياتی (افراط) نه کول او د سيندونو، ويالو، کاريزونو او ځاګانو د اوبو له ککړتيا څخه مخنيوی.

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختيا او اقتصادي ودې او له کورني اقتصاد او فردي سلوک سره د اقتصادي فعاليتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهميت پوهېدل او د بيوزلی د له منځه وړلو په خاطر په ګټورو دندو کې د کار د روحيې پياوړتيا،

۳. د سپما، قناعت، اسراف او تجمل د مخنيوي د روحيې رامنځته کول او ځواکمنول،

٤. د هېواد د اقتصادي سرچينو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېدل او د ملي ګټو، شتمنيو او پانګو د ساتلو د روحيې پياوړتيا،

۵. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره يوځای د بيلابيلو حرفو او توليدي دندو پيژندل، د ملي عايداتو د زياتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنيوی په موخه د لاسي او سيمه ييزو صنايعو احيا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعاليتونو کې د اخلاقي اصولو د رعايت د روحيې پياوړتيا او نامشروعو اقتصادي فعاليتونو پر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه يي فعاليتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړيکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

۹ - د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګمارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و ـ روغتيايي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنيزې روغتيا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپيريال د پاک ساتنې د روحيې پراختيا،

۳. له ناروغيو څخه د ساتلو په موخه له روغتيايي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پياوړي کول،

٤. د لارو چارو او شرايطو په رامنځته کولو د بدني او رواني روغتيا تامينول او د سالمو تفريحګانو لپاره د بدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپيريال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتيا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګي)

– د تيرو ښوونيزو او روزنيزو دورو د برياوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختيا، په ديني مسايلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلوماتو تر لاسه کول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دين له زده کړو سره د زده کوونکو زيات بلدول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نفس پاکوالی او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ایمان پر بنسټ د اخلاقي فضیلتونو پیاوړي کول،
- په زده‌کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحیې پیاوړتیا او د مناسبو زمینو چمتو کول،
- د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې ټکنالوژۍ په مرسته په طبیعت کې د موجودو قوانینو او د نړۍ د اسرارو د پیژندلو لپاره هلې ځلې،
- د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده‌کړه، د زده‌کوونکو د ادبي پوهې پراختیا او د بهرنیو ژبو زده‌کړه،
- د اړتیا وړ پوهنو او فنونو زده‌کړه او د فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،
- له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنګ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده‌کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله ګټه اخیستل،
- د هېواد د ادبي، فرهنګي، هنري او تاریخي میراثونو د ساتنې د روحیې وده،
- د مرستې د روحیې او رغنده سیالیو ته د زده‌کوونکو د مینې وده او پراختیا،
- د ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د اسلامي حقوقو او اخلاقو پر بنسټ د کورنیو اړیکو د بنسټ ځواکمنول،
- د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه یي توکو، الکولي څښاك او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،
- مسؤولیت ته د غاړې ایښولو د روحیې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنګي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،
- په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ځان تېرېدنې د روحیې پیاوړتیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړي کول،
- د سبا ورځې لپاره د زده‌کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکاموڅخه خبرتیا،
- د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده‌کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسیدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،
- د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،
- له ورزش سره د زده‌کوونکو د مینې پراخول او د بدني او رواني روغتیا څارنه،
- د فرهنګي یرغل په وړاندې له زده‌کوونکو سره مرسته او له بیځایه پېښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت د مثبتو پرمختګونو او تکنالوژۍ څخه د استفادې د روحیې پیاوړتیا،
- د زده‌کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په کلتوري او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحیې پیاوړتیا،
- د مطالعې او دکتاب لوستلو د کلتور وده.

د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسېوالي، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او له لومړنیو او مستندو سرچینو څخه ګټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده‌کوونکو له عمر او ذهني وړتیاوو سره سم د لازمو فرصتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کیږي:

پرله پسېوالی، همغږي، د زده‌کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سمون، د تدریس د لارو چارو او منځپانګې تر منځ سمون،

د تدریس ستراتیژي

دا کتاب د فعال او ګډ تدریس د اصولو له مخې تالیف شوی دی. له دې امله ښایي د کتاب په تدریس کې د فعالو او مشارکتي لارو چارو څخه ګټه واخیستل شي، لکه؛ د مناظرې (Argument)، د پوښتنې او ځواب (Question & Answer)، د لکچر یا توضیحي (Lecture)، ډله ییزې خبرې اترې او مباحثه (Group Discussion)، د نقش لوبول (Role Play)، د علمي سیر(Excursion)، د ذهني یا فکري تحرک (Brain Storming)، له میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. پروژه یي میتود (Project Method) دې هم په دې برخه کې ورزیات شي.

دې ټکي ته ښایي پام وشي چې تدریس یو ابتکاري او تجربي کار دی. نشي کېدای د یوه لوست یا کتاب لپاره د یوې ټاکلې او یوازنۍ لارې وړاندیز وشي؛ ځکه د هېواد په بېلابېلو برخو کې له امکاناتو او شرایطو سره سره هر ټولګی او ښوونځی خپل ځانګړي شرایط لري. دا ددې معنا نه لري چې یوه ټاکلې لاره (د تدریس له فعالو ستراتیژو څخه ګټه) دې وړاندې نشي.

د لوست اصلي برخې

هر لوست له لاندې برخو څخه جوړ شوی دی:

سرلیک (عنوان)، سریزه (مقدمه)، متن، انځور، شکل، فرعي سرلیک او ورودي، منځني او وروستني فعالیتونه. یو څو هغه یې لاندې څېړل کیږي:

د لوست سرلیک

سرلیک لوست ته د زده‌کوونکو د ذهني چمتوالي لامل کیږي. کېدای شي د لوست له سرلیک څخه د یو فعالیت په توګه هم ګټه واخیستل شي.

انځور، نقشه او شکل

په هر لوست کې له متن سره سم انځورونه او نقشې راغلې دي. انځورونه او نقشې، نه دا چې کتاب لا په زړه پورې کوي، بلکې انګیزه هم راپاروي.

ورودي فعالیت

هر لوست په یوه فعالیت پیلیږي چې د هغې له مخې د زده‌کوونکو ونډه او فعالیت هم پیلیږي. فعالیت داسې کوم شی نه دی چې له متن څخه دې بېل په پام کې ونیول شي او یا دې متن او منځپانګه بېله تدریس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنی فعالیت

د هر لوست دویم فعالیت، لکه هم لومړي فعالیت (ورودي) ته ورته نقش لري؛ یعنې د راوروسته متن د تدریس لپاره کارول کیږي او کله هم د لومړنیو مفهومونو د تحکیم او بشپړوالي نقش لري.

وروستنی فعالیت

د هر لوست په پای کې داسې فعالیتونه راوړل شوي چې د لوست د منځپانګې (متن) له پیاوړتیا سره مرسته کوي او له مخې یې لوست هم اروزل کېدای شي.

د لوست د اصلي پیغامونو په نښنه کول (Key Concepts)

لومړی ښایي د «اصلي پیغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنیزه موخه یا موخې لري. دا موخه یا موخې د یوه یا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پیغامونه دي. ددې سریزې له مخې د لوست له اصلی پیغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخیستل کیږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنی پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتیا (د لوست د اصلي پیغامونو په نښنه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د یو عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پیاوړي کول یوه موخه بلل کیږي.

د لوست لنډیز

د «لنډیز» فعالیت هم پخپله یو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کیږي، چېئ ښایي زده کوونکي یې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتیا د تفکر یو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بیان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډیز په لنډه وینا د لوست د اصلي مفهومونو بیان دی. لنډیز په یوه وینا کې د ټولو جزیاتو نغښتل دي. د لنډیز توپیر د لوست د اصلي پیغامونو له راایستلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د یادولو پر ځای زیار ایستل کیږي مفهومونه یوه پلا سره یوځای شي او بیا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډیز لپاره ځینې لارښوونې

۱- که غواړئ یو مطلب لنډ کړئ، زیار وباسئ له لیکلو او یاداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ - تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې لیکه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه یې لږه وي.

۳ –لنډیز په خپلو عبارتونو ولیکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر یې مه لیکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چې خپل شخصي عقیدې مو په لنډیز کې نه دي راوستي. د لنډیز هره کلمه او عبارت باید پر متن ولاړ وي. لنډیز باید د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ –له لنډیز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهیر څخه عبارت دی. منظم بهیر په دې معنا چې ارزونه ښایي د پلان له مخې منظمه سرته ورسیږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې د موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې باید د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس له څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، د زده‌کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلوملو په منظور سرته رسیږي.
په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بنه وي چې د زده‌کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده‌کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښایي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسیږي.
ارزونه د زده‌کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسیږي. د زده‌کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه یوازې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده‌کوونکی ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط به پام کې ونیول شي.

په زده‌کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده‌کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده‌کوونکي پوهیږي چې څومره علمي پرمختګ یې کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده‌کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده‌کوونکي په سم ډول او ټاعمومي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده‌کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده‌کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده‌کوونکو باور پیاوړی کیږي.
د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده‌کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده‌کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په درېو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده‌کړې په هر نوي پړاو کې د زده‌کوونکو د مخکنیو زده‌کړو او مهارتونو د معلوملو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده‌کوونکو ترلاسه شوې زده‌کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده‌کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده‌کړې د معلوملو لپاره تر سره کیږي.

د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي

د تدریس لارې چارې (د تدریس ستراتیژي) له بېلابېلو لارو چارو ډلبندي کېدای شي. تر اوسه بېلا بېلې ډلبندۍ وړاندې شوي. لاندې ډلبندي د هغې له ډلې څخه یوه ده:

۱ – دودیزه یا غیر رسمي لاره، چې په جوماتونو او غیر رسمي مدرسو کې ترسره کیږي.

۲ – د تدریس نوي میتودونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د لکچر میتود (وینا یا څرګندونې)
۴ – د ذهني یا فکري هڅونې میتود
۵ – اکتشافي میتود،
۶ – د مسئلې د حل میتود،
۷- د پوښتنې او ځواب میتود،
۸ – انفرادي میتود،
۹ – د خبرو اترو میتود،
۱۰ – د پروژې ورکولو میتود،
۱۱ – ډله ییز میتود،
۱۲ – د نمایش میتود،
۱۳ – د تمثیل میتود،
۱۴- استقرایي میتود،
۱۵ – ازمایښتي میتود،
۱۶ – د کیسې ویلو میتود،
۱۷ – تلفیقي یا ګډ میتود (په یوه لوست کې د څو میتودونو کارول)

د لوستونکو د لا زیاتو معلوماتو لپاره په لاندې ډول یوه بله ډلبندي راوړل کیږي:

۱ – فعال دوه اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر میتودونه ښوونکی او زده‌کوونکي له غوښتنې سره سم فعالوي او یادول او ورزده‌کول له دوه اړخیزې لارې ترسره کیږي. په دې میتود کې مطلبونه او مفهومونه د ښوونکي او زده‌کوونکو له فعالیتونو څخه راوځي او هر یو انتخابي میتود د تدریس محور جوړیږي. سربېره پر دې ښایي په هغې کې دننه له یو یا څو میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. دا میتودونه پراوونه لري او په هغې کې تدریس په منظم ډول پیلیږي او د مفهوم تر مونډلو پورې دوام مومي. ددې میتودونو له ډلې څخه استقرایي، د مسئلې د حل، د نقش د سرته رسولو، ازمایښتي او... میتودونو نومونه واخیستل شي.

۲ – ګډ یا مشارکتي میتود

ګډ میتود د زده‌کړې د بهیر د فعال کېدو له مخې د فعالو میتودونو په ډله کې راځي. هغه څه چې مشارکتي میتود له نورو فعالو میتودونو څخه بېلوي، موخو ته د رسېدو لپاره د څو زده‌کوونکو همکاري او همفکري ده. ښایي د ښوونکي او زده‌کوونکو تر منځ فعاله زده‌کړه سرته ورسیږي، خو مشارکتي میتود په ډله ییز ډول دی او په هغې کې د ډلې ګټې زیات اهمیت لري.

۳ – غیر فعال یا یو اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر نور میتودونه، لکه د لکچر میتود زده‌کوونکي چوپ او ښوونکی فعالوي؛ ځکه معلومات په یو اړخیز ډول سرته رسیږي. څنګه چې دا میتود اکتشافي میتود نه دی، له دې امله په یوازې سر ترې په تدریس کې ګټه نه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي

۱ – د اړتیا وړ درسي مرستندوی توکي

توره تخته، تباشیر، مارکر، د لوست کتاب، د ښوونکي لارښود، ورځپاڼې او مجلې، د زده کړې چارتونه، فلش کارتونه، جغرافیایي نقشې، کمپیوتر، انټرنیټ، سلایډونه، انځورونه، فلمونه، تاریخي اطلسونه، د ځمکې د کرې مودلونه، ګرافونه، د مندلیف جدولونه، د تاریخي لړۍ شجرې، د موضوع په اړه تاریخي او داستاني مستند فلمونه، عکسونه، د نقاشۍ تابلوګانې، د علمي، تاریخي، ملي شخصیتونو عکسونه، د اعتبار وړ کتابونه او ماخذ، د سکو، کاغذي لوټونو او فلزي پیسو البومونه، ... د درسي توکو په ډلې کې راځي.

۲ – له ښوونکو څخه هیلې

الف – عمومي وړتیاوې

د معلمۍ له تجربې سره د لیسانس یا لېږ تر لږه د فوق بکلوریا بریلیک لرل، د مضمون په اړه د وروستنیو معلوماتو په اړه پوهه، د زده کوونکو په عمر او ذهن پورې پر اړوندو ځانګړتیاو پوهېدل، د فعال او مشارکتي تدریس په اړه معلومات او د زده کوونکو د ارزونې په اړه پوهه او معلومات، د ښوونکي له دندې سره مینه او د اخلاقي وړتیاوو درلودل.

ب: اختصاصي او مسلکي وړتیاوې

– د مختلفو لوستونو لپاره د درسي پلان د چمتوکولو وړتیا،
– د ټولګي د اداري وړتیا،
– له درسي مرستندویه توکو د کارونې وړتیا،

۳ – له ښوونځي څخه غوښتنې

– د اړوند مضمون د تدریس لپاره د شرایطو چمتو کول(د لوست د کتابونو، د ښوونکي د لارښود او د درسي مرستندویو توکو چمتو کول)
– د زده کوونکو له میندو او پلرونو سره د منظمو اړیکو چمتو کول،
– د پلانونو په سر ته رسولو کې د پوهنې وزارت مصوبې په پام کې نیول،
– په ټولګي کې د ښوونکو د اعمالو څارنه او د ښوونکو لارښوونه،
– په ښوونځي کې د کتابتون جوړول،
– د کورنیو په مرسته د ښوونکو او زده کوونکو د اړتیا وړ کتابونو چمتو کول،

۴ – د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیلې

– د زده کوونکو د تعلیمي څرنګوالي په اړه د خپلو کوچنیانو له ښوونکو سره د اړیکو نیول،
– د زده کوونکو له درسي پرمختګ څخه خبرېدل،
– له ښوونځي سره پرله پسې مرسته او همکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د مضمون د تدريس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې مو د درسي مضمون له عموميا‌تو او لومړنيو خبرو او د تدريس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به دجغرافيې د زده‌کړې، د تدريس له کلني پلان او د هر لوست د تدريس له لارو چارو سره بلد شئ.

ـ په ټولګي کې د درسي پروګرام معرفي

په ثانوي دوره کې د جغرافيې د علم د زده‌کړې ارزښت: د پوهنې وزارت دنده لري چې د هيواد بچيان باخبره او متمدنه انسانان وروزي، او ددې لپاره اړتيا ده چې زموږ ګران زده‌کوونکي د زده‌کړې په دوره کې د علومو او رياضي څانګو په پيژندنې سربېره بايد له خپل دين، اخلاقو، تاريخ، مدنيت او شاوخوا جغرافيې سره هم په سمه او ژوره توګه اشنا شي.

په

ننني نړۍ کې چې يو شمير يې د نړيوال کلي په نوم يادوي ماهر انسان بايد نه يوازې له خپل عمومي، ښار او هيواد سره اشنايي ولري، بايد د نړۍ ټول هيوادونه هم و پيژني او د بيلابيلو سيمو او هيوادونو په طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي، او سياسي ځانګړتياوو باندې پوه شي. هغه پوهه چې دغه ډول اړتياوې بشپړولای شي له جغرافيې څخه عبارت ده.

د جغرافيې زده‌کړه زده‌کوونکي له هيواد، سيمې، نړۍ او حتی له لمريز نظام او سيارو سره اشنا کوي.

انسانان د لارښوونکي غريزه يي قدرت در لودونکي دي چې ترڅو په غريزه يي توګه منظم شي، پرته له دې هغوی بايد له ارزښتونو، او قوانينو څخه چې په يوه ځانګړې ټولنه او يا ټولو انساني ټولنو کې د منلو وړ وي، پيروي وکړي. د قواعدو او ضوابطو دا ټولګه دومره پراخه اوپيچلې ده چې په ښوونځيو کې ورته په رسمي توګه د زده‌کړې اړتيا ده. زموږ اولادونه بايد په منل شويو ټولنيزو اصولو او ارزښتونو سربيره د هيواد له رسمي قوانينو سره هم اشنايي پيداکړي ترڅو يو ازاد او د عزت او انساني کرامت ژوند ولري.

ـ جغرافيه څه ته وايي؟

د انساني پديدو او طبيعي موضوعګانو ترمنځ د اړيکو پيداکولوته جغرافيه وايي، چې انساني او طبيعي متقابلې اړيکې لاس ته راوړنې) او اسانتياوې د انسان لپاره برابروي.

همدغه راز د جغرافيې پوهه د ځمکې د سطحې له عناصرو او زيرمو څخه هم بحث کوي. په حقيقت کې جغرافيه هم له طبيعت (اقليم، طبيعي زيرمو، غرونو، سيندونو، سمندرونو، دښتو، حيواناتو، واښو، ځنګلونو او...) او همدا راز له بشري اړوندو چارو (ټولنې، نفوس، هيوادونه، نژادونه، ژبې، اړيکې او ليږدونې) او په همدغه توګه د انسان او طبيعت اړيکې (د چاپيريال ساتنې اړونده مسلې) او د ځمکې له زيرمو څخه منظمې ګټې اخيستنې له انساني پروګرامونو څخه بحث کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

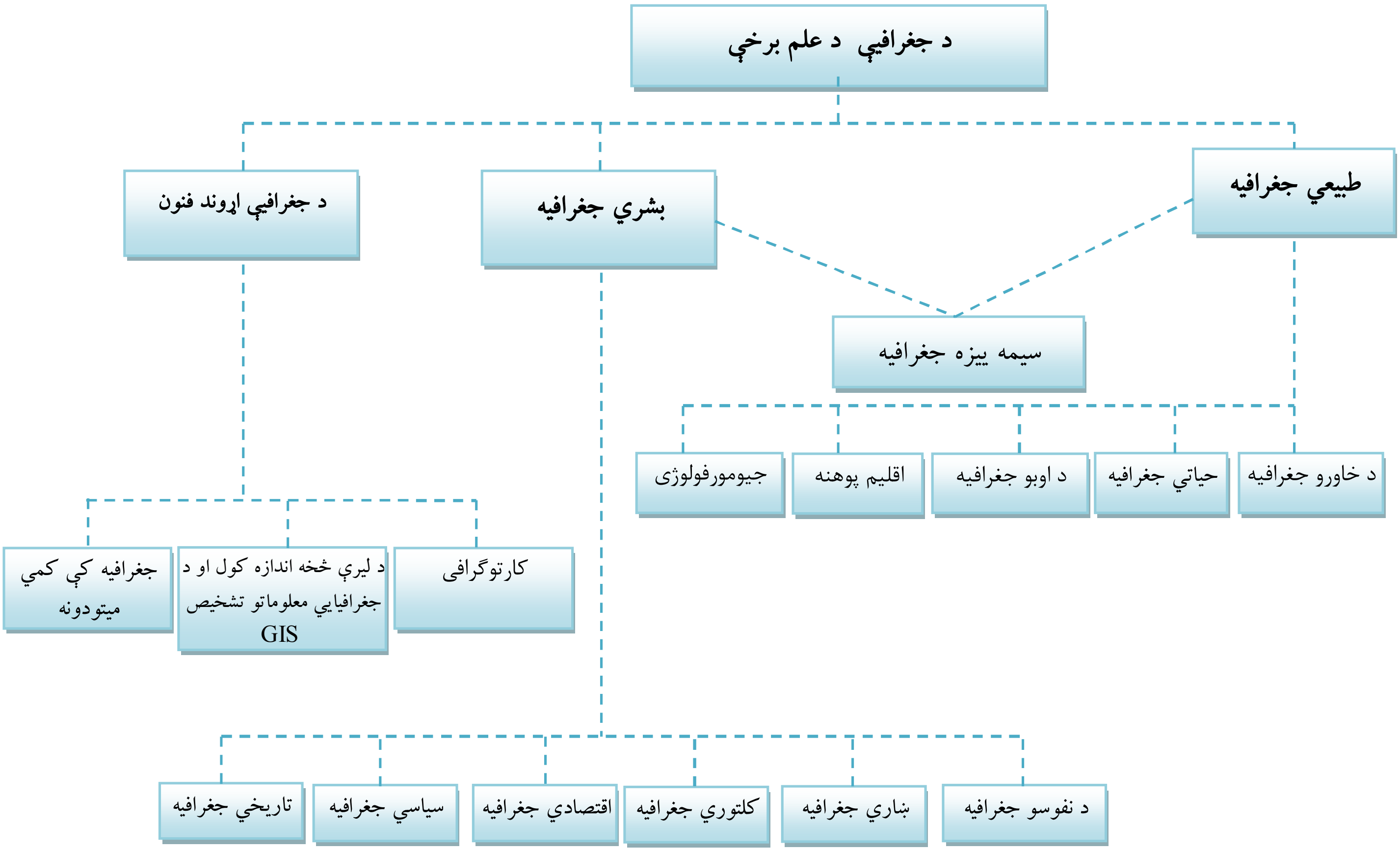

د جغرافيې علم چې د انسان اړيکې له چاپيريال او پر يوبل باندې د هغوی اغيزې تر مطالعې لاندې نيسي په دوو ځانګړو برخو ويشل کيږي:

۱ـ فزيکي (طبيعي) جغرافيه: طبيعي ښکارندې او پر انسان باندې د هغوی اغيزې مطالعه کوي.

۲ـ بشري (انساني) جغرافيه: بشري ښکارندې او پر طبيعي چاپيريال باندې د هغوی متقابله اغيزې مطالعه کوي.

طبيعي جغرافيا له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ خاوره پيژندنه، هايدرولوژي (اوبه پيژندنه)، هوا پوهنه، اقليم پوهنه، بيولوژي، جيولوژي او نباتي علوم.

بشري جغرافيه له لاندې علومو سره اړيکې لري.

ـ نفوس پيژندنه، انسان پيژندنه، ټولنپوهنه، سياسي علوم، اقتصاد، تاريخ او حتی ګرځندوی (توريزم).

همدارانګه جغرافيه د يو ډول ځانګړو متممو فنونو درلودونکې ده چې له فضايي علومو، هندسې، کارتوګرافي، GIS (د جغرافيايي معلوماتو سيستم) او نورو سره اړيکې لري.

د جغرافيې د علم د زده‌کړې اهميت

په ننني نړۍ کې چې ځينې يې د نړيوال عمومي په نوم يادوي، هر څوک بايد نه يوازې خپل هيواد و پيژني بلکې د نورو سيمو او هيوادونو پر طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي او سياسي ځانګړتياوو باندې هم پوه شي. هغه علم چې کولای شي يادې شوې اړتياوې بشپړه يې کړي، جغرافيا ده.

داچې انسان د ځمکې پرمخ ژوند کوي، نو د ځمکې پرمخ د طبيعي او انساني زيرمو او په همدې توګه دهغو د ويش په هکله بيلابيلو معلوماتو ته اړ دي. د جغرافيې مضمون د طبيعي او انساني زيرمو د ويش او موقعيت پـه هکلـه ځيرنـې او معلومات وړاندې کوي، نو لازمه ده چې د ښوونځي په بيلابيلو دورو کې د جغرافيې مضمون لوست شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جغرافیایي پوهه به د زده‌کوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د خپل هیواد له حدود و او موقعیت سره آشنایي پیداکړي، لوېې وچې او بیلابیل هیوادونه و پیژني، د هیواد او نړۍ لـه اقلیم، اوبـو او هـوا څخـه خبرشـي. د خپـل هیـواد او نـړۍ طبیعي زیرمې وپیژني.
د خپل هیواد او نورو هیوادونو د نفوسو د شمیرې او ویـش پـر څرنګـوالي پـوه شـي. د جغرافیـې د علـم د لوسـتلو پـه مرسته به زده‌کوونکي وکولای شي چې په خپلو اقتصادي، ټولنیزو او سیاسي چارو کې په سمه توګـه پریکـړه وکـړي او په خپل راتلونکي ژوند کې ډیر بریالیتوبونه ترلاسه کړي.

د جغرافیې د زده‌کړې موخې

د جغرافیې مضمون باید د زده‌کوونکو لپاره د افغانستان پیژندنې او یووالي سبب شي او د ګاونـډیو هیوادونـو سـره یـې اړیکې پیاوړي کړي.
د ثانوي دورې د جغرافیې له مضمون څخه هیله ده چې لاندې علمي، مهارتي او ذهني موخې ترلاسه کړي:

- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ د طبیعي جغرافیې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي د طبیعي افتونو او پیښو په هکله معلومات پیداکړي.
- زده‌کوونکي د توریزم او په نړۍ کې د توریستکي سیمو په هکله معلومات لاس ته راوړي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له سیاسي جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له بشري جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د ځمکې، سیاراتو، لمریز نظام او کهکشانونو په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د اقلیم ډولونه یو له بله جلا کړي.
- زده‌کوونکي د کرنې، مالدارۍ، سوداګرۍ او صنایعو په هکله کاري وړتیا پیدا کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې نقشه ولولي او په عملي توګه له هغې څخه ګټه واخلي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ بیلابیل طبیعي، سیاسي، اقتصادي او مواصلاتي حالت د نقشې پـرمخ په نښه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ په بیلابیلو سیمو کې د نفوسو د را ټولیدو او ویش لاملونه په ګوته او روښانه کړي.
- زده‌کوونکي باور ولری چې کهکشانونه، د سیارو نظامونه او ستوري د لوی خدای سترقدرت نښه ده.

د جغرافیې د درسي پروګرام لیدلوری

د جغرافیې د زده کړې ډګرد جغرافیایي پوهې او معلوماتوتر لاسه کول او له هغې څخه پـه عمـل کـې ګټـه اخیسـتل دي.د جغرافیایي پوهې او زده کړې موخه د ځای پیژندنـه (موقعیـت، طبیعـي او انسـاني ځانګړتیـاوې)، لـه ځـای سـره دانسان متقابلې (دوه اړخیزه) اړیکې (پر انسـان دطبیعـت اغیـزې او پـه طبیعـت د انسـان اغیـزې) او دځـایونو تـر مـنځ اړیکې(اقتصادي، فرهنګي اوسیاسي)، دښاري، کرنیزو، نفوسو، اسـتوګنځایونواو چاپیریـال د پلانونـو او پرګرامونـو پـه طرحه او جوړلو کې ګټه اخیستل شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس کلنی پلان

د تدریس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر یوه تعلیمي کال څنګه وویشل شي. زموږ په هېواد کې تعلیمي کال د سړو او تودو سیمو لپاره یو له بله توپیر کوي. په تودو سیمو کې تعلیمي کال د وري د میاشتې په پنځلسمه نېټه پیلیږي. د مرغومې د میاشتې په دوو ورستنیو اونیو کې څلور نیم میاشتنی ازموینه اخیستل کیږي. وروسته زده‌کوونکي لس ورځې رخصتیږي. د پسرلي د فصل په وروستی میاشت، یعنې د غبرګولي په دوو لومړنیو اوونیو کې ازموینه اخیستل کیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.
په سړو سیمو کې تعلیمی کال د وري په لومړۍ نېټه پیلیږي. څلورنیم میاشتنۍ ازموینه د چنګاښ د میاشتې په دوو ورستیو اونیو کې اخیستل کیږي. زده‌کوونکي له ازموینې څخه وروسته د زمري په لسو لومړنیو ورځو کې رخصتیږي. د تعلیمي کال په پای کې د لیندۍ د میاشتې په لومړیو دوو اوونیو کې کلنۍ ازموینې پیلیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي.
تعلیمي کاله ۲۸ څخه تر ۳۰ اونیو پورې دوام مومي. د کلني پلان د تنظیم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ یا ۳۰ ویشل کیږي. لاسته راغلې شمېره په یوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدریس برخه څرګندوي.
د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده‌کړې موخې، د تدریس او ارزونې لارې چارې، د تدریس توکي، د تدریس فعالیتونه (د لومړنیو فعالیتونو سرته رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخیستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده‌کوونکو د زده‌کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده‌کوونکو او ښوونکو لپاره اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځیر وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول یې د شونتیا تر کچې پر خپلو زده‌کوونکو عملي کړئ.

ستاسو د ټولو د بریالیتوب په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	الف: نقشې او طبیعي نقشې	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي ذهنیتي). موخې	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخو ته ورسیږي. – عمومي موخې: – له نقشو او طبیعي نقشو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړي موخې: – د طبیعي نقشو په اړه به پوهه تر لاسه کړي. – د نقشې له منځپانګې سره به بلد شي. – د کانتور په خطونو او د نقشې په مقیاس به پوه شي. – له سیاسي نقشو سره به علاقه وښيي. – د طبیعي او سیاسي نقشو پر توپیر به پوه شي.	
۳– د تدریس لارې چارې	توضیحي او ډله ییز کار، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود، د درس اړوند انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیاوي، ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې او انترنیټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري د لنډو ځوابونو پوښتنې، په ټولګې کې د فعالیتونو ارزونه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس فعالیتونه	مقدماتي فعالیت، روغبړ، سلام اچول، د ټولکي ترتیب، تنظیم او حاضري اخیستل.	وخت په دقیقو
	هڅونکې پوښتنه: ۱– د سیاسي او طبیعي نقشو په اړه معلومات لرئ ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د نقشې په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – د نقشې له مخې نقشې توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې نوی لوست، د نقشې چوکاټ او د نقشې کانتور، کچې او کرښې توضیح کړئ. – ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – د زده کوونکو پوښتنې او ستونزې حل کړئ. – پوښتنې طرحه او د لوست ارزونه وکړئ. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او دخپل محترم ښوونکي څرګندونې په غوراوري – د لوست مهم ټکي یا داشت کوي. – د ښوونکي څرګندونوته غوږ نیسي او غور ورباندې کوي. – د ټولګي د ننه فعالیتونو او ډلو کې هڅوونکې برخه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. – پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – له ټولګي د باندې فعالیتونه تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په طبیعي نقشو کې لوړوالی د کانتور د کرښې په واسطه ښودل کیږي. او لوړې څوکې په تورو تیزو رنګه عددونو باندې لیکل کیږي.

۲– نقشه لاندینی مهمې نښې لري، لکه: د نقشې چوکاټ، د طول البلد او عرض البلد دایرې، د نقشې د کانتور اوکچې ځانګړې نښې او مقیاس.

۳– سمندرګي، سیندونه او لوی سمندرونه په طبیعي نقشو کې ښودل کیږي.

۴– طبیعي نقشې د ځمکې جوړښت، د غرونو او سمندرونو شتون ښایي. سیاسي نقشې، اداري تقسیمات، د هیوادونو سرحدات او د دوي پلازمیني ښیي.

۵– د هیوادونو پولې په سیاسي نقشه کې په نښه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

نقشه د ځمکې پر مخ د ښکارندو يو تصوير دی چې د اړتيا له امله په يوه ټاکلي مقياس کوچنۍ شوي ده. نقشه بيلا بيل ډولونه لري، او جغرافيه پوهان د هر کار له پاره له ځانګړي نقشې څخه کار اخلي.

نقشې په کوچني او لوي مقياس رسمولای شو.

اوس د جغرافيوي نقشو د برابرولو له پاره له هوايي او ځمکنيو انځورونو څخه کار اخلي. جغرافيه پوهان له نقشو څخه ډېر معلومات تر لاسه کوي او طبيعي ځايونه او د هغوی موقعيت، لکه: غر، سيند، ځنګل او دغه راز د انساني ښکارندو لکه: ودانۍ، کروندې، لارې او پلونو دقيق ځای جوتوي.

په جغرافيه کې د هرې موضوع د ښو دلو له پاره، ځانګړي نقشه برابروي، د ساري په توګه په يوه سيمه کې نا اوارۍ، په يوې سيمې د اورښت اندازه، د يوه هېواد لارې، د ښارونو او کليو د نفوسو کچه په بېلا بيلو نقشو کې ښيي. هغه کتاب ته چې د نقشو مجموعه په کې جمع شوي وي (اطلس) وايي.

طبيعي نقشې له هغو نقشو څخه عبارت دي چې په هغو کې د ځمکې د مخ ټولي فزيکي ښکارندې، لکه: غرونه، دښتې، دريابونه، جهيلونه، کانونه او خاکناګانې رسميږي. چې د توپو ګرافي نقشو او فزيکي نقشو په نامه سره يادېږي، په دې نقشو کې د ځمکې جوړښت په څرګنده توګه ښودل کيږي.

سياسي نقشې هغه نقشې دي چې د هيوادونو سياسي ويش، د هغوی سرحدي کرښې او د هماغو هيوادونو پلازمينې ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**اقتصادي او مواصلاتي نقشې**	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکو به د لوست په پاي کې لاندې موخې تر لاسه کړي. عمومي موخې: – زده کوونکي به د اقتصادي او مواصلاتي نقشې او د هغې ګټې وپيژني ځانګړې موخې: – زده کوونکي به اقتصادي او مواصلاتي نقشو په ځانګړتياوو پوه شي. – زده کوونکي به د افغانستان مواصلاتي نقشه رسم کړاي شي. – زده کوونکي به په اقتصادي نقشو کې له اصطلاحاتو او مفاهيمو سره بلد شي – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو له محتوا سره بلد شي. – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو د کارونې او مطالعې توان پيدا کړي. – زده کوونکي به له اقتصادي او نورو نقشو سره مينه او علاقه پيدا کړي.	
۳– دتدريس لارې	د نقشو توضيحي ميتود، د پوښتنو او ځواب طرحه، د زده کوونکو په واسط د نقشو عملی رسمول، د خبرو اترو ميتود، د نقشو پرتليز ميتود.	
۴– د تدريس اړين توکي	په ټولګي کې د نقشې شتوالي، سلايډونه، تخته، تباشير، پروجکټور، د نقشو ښودل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، د نقشې رسمول.	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، د ټولګي ترتيب، تنظيم او د حاضري اخيستل. – د لوست سرليک د تختې پر مخ وليکي – په ټولګي کې د زده کوونکو له نظره د اقتصادي نقشو يوې بيلګې ښودل – په ټولګي کې اقتصادي نقشې تصنيف او ډلبندي کړي.	وخت په دقيقو
	هڅوونکي پوښتنه: – آيا د اقتصادي او مواصلاتي نقشو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه زده کړه یز ارزونه او مفهوم	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- د اقتصادي نقشو په هکله معلومات ورکړئ. - د اقتصادي نقشو پر ځانګړتیا او ارزښت به خبرې وکړئ. - د طبیعي زیرمو نقشې توضیح کړئ. - د قیمتي ډبرو نقشې روښانه کړئ. - د نجیبه فلزاتو نقشې شرحه کړئ. - د هوایي او سمندري مواصلاتي کرښو نقشې توضیح کړئ. - زده کوونکي په دو ډلو کې وویشل شي او د سوالونو په طرحه کولو سره د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - زده کوونکي د اقتصادي نقشو د ځانګړتیاوو په هکله د ښوونکي سره جرو بحث کوي. - د نقشې بیلګې په چوپه خوله لولي او پر محتوایې ځانونه پوهوي - په هغو ځایونو چې نه پوهیږي له ښوونکي څخه پوښتنه کوي. - د خپل لوست پایله بیا تکراروي - د خپل ښوونکي پوښتنو ته په ځیر سره ځوابونه ورکوي.	۳۵دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په اقتصادي نقشو کې د فلزاتو طبیعي زیرمي، د سون توکي، نفت، ګاز، د کرنیزو پیداوارو، صادرات او واردات ځاي په ځاي کیږي.

۲- په اقتصادي نقشو کې کرنیزو پیداوارو ته ځاي ورکول کیږي، ځکه چې ارتزاقي توکې د اقتصاد مهم رکن بلل کیږي.

۳- د لویو لارو په مقدماتي نقشو کې، لویو لارو، هوایي او سمندري کرښو، تر مینلونو او سټیشنونو ته ځاي ورکول کیږي.

۴- د ځمکني لیږد رالیږد سړکونو، د ریل ګاډو او د میترو له کرښو څخه عبارت دي، خو د الوتکو هوایي کرښې په هوایي کوریدرونو(هوایي دهلیزونه) کې وړاندې کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مضمون ښوونکي باید د نړۍ او هیواد په ټولو اقتصادي توکو باندې وپوهیږي د مالوچو د تولید او نورو صنعتي تولیداتو په اړوند باید معلومات ولري، په صنعتي محصولاتو او پیداوارو، لکه: ګني او چغندر باندې وپوهیږي، چې په کوم ځاي کې کول کیږي او په کومه سیمه کې د قندو یا بورې صنعتي فابریکه شتون لري، د فولادو ډیر ستر تولیدوونکي او ځینې الکترونیکي سامان او وسایل وپیژني، واردات، صادرات او مهم اقتصادي تولیدات په ګرافونو او چارتونو کې لست او وښيي.

ګرافونه او د صنعتي تولیداتو او کرنیزو پیداوارو کچه او احصاییه راټوله کړي په ټولګي کې زده کوونکو ته نوي او تازه تر ځو چې د اقتصادي نقشې پر مخ د تولیداتو کچه د وارداتو او صادراتو اندازه وښيي.

د لارو، سرکونو نقشې او د ترافیکو د تګ راتګ کچه معلومه کړاي شي، د ښاري ترافیکو نقشې له لویو لارو او حلقوي سړکونو څخه بیلې کړاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱ – د لوست موضوع</td><td colspan="2">اندازه (مقیاس)</td></tr>
<tr><td>۲ – زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– له مقیاس سره پوره بلدتیا پیدا کړي.
ځانګړي موخې:
– د نقشې له مقیاس سره به بلدشي.
– د مقیاس له ډولونو سره به بلدشي.
– د مقیاس د ډولونو نومونه به واخلي.</td></tr>
<tr><td>۳ – د تدریس میتود</td><td colspan="2">توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب</td></tr>
<tr><td>۴ – د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، تلویزیوني ویدیویي د کمپیوتر، سي ډي ګانې او انترنت</td></tr>
<tr><td>۵ – د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي لنډ ځوابه لنډې پوښتنې، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦ – په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل،
له ټولګي بهر فعالیتونه (کورنۍ کار)، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست او تیر لوست ترمنځ اړیکه را منځ ته کول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>هڅونکي پوښتنه:
د نقشې د مقیاس په هکله معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – دمقیاس په اړوند پوښتنې وکړئ، پر تخته د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ – د نقشې له مخې مقیاس، لفظي مقیاس اوګرافي مقیاس بیان کړئ. – د لفظي او ګرافي مقیاس په هکله پوښتنې وکړئ. – ز ده کوونکي په ګروپونو وویشئ په ټولګي کې د ننه د دوی فعالیت جوت کړئ. – پوښتنې ځواب کړئ. – د زده کوونکو پوښتنې حل او د لوست ارزونه وکړئ. – له ټولګي نه بهر فعالیت شرح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته متوجه کیږي. – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د نقشې په هکله نظر څرګند وي – د لوست مهم ټکي په کتابچو کې لیکي نقشې ته پام کوي او د محترم ښوونکي توضیحات په غور اوري مهم ټکي په نښه کوي او خپلې پوښتنې کوي. پوښتنو ته ځواب وایي. د خپلو پوښتنو ځوابونه په کتابچو کې لیکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نقشې په کسري مقیاس کې $\frac{۱}{۱۵۰۰}$ یو سانتي متر، په څمکه کې د (۱۵) متره واټن معنا لري.

۲– په دغه مقیاس (۱:۲۰۵۰۰۰۰۰) د نقشې یو سانتي متر په ځمکه کې ۲.۰۵ کیلو مترو اندازه ښیي.

۳– د نقشې په کسري مقیاس $\frac{۱}{۲۵۰۰۰۰۰۰}$ یو سانتي متر، په ځمکه کې ۲۵۰ کیلو متره واټن ښیي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په کارتو ګرافي نقشو کې مقیاس یو اصلي عنصر یا جز دی.

په نقشه کې د مقیاس شتون اړین دی، ځکه د فاصلې (واټن) ټاکل، د کرنیزې ځمکې د مساحت معلومول، د ځنګلونو مساحت د اداري واحدونو او د هیواد د پولو ټاکل او اندازه کول. سیاسي نقشې هم د مقیاس پواسط محاسبه او ارزول کیږي.

د سیندونو، دریابونو اوږدوالي، د اوبلنو سیمو، د بحیرو مساحت، جهیلونو او د بحیرو د پولو اوږدوالي ټول د مقیاس په واسطه اندازه او ارزول کیږي. په ځانګړې ډول په پوځي عملیاتو کې، د الوتکو الوتنه، د سمندري کرښو اوږدوالی د مقیاس په واسطه معلوم او ټاکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په نقشه کې د رنګ کارول	
۲– د ز ده کړې (پوهنیزې، مهارتی او ذهینتې) موخې.	له زده کوونکو هیله کیږې چې د لوست په پای کې لاندې هدفونه تر لاسه کړي: عمومي موخې: زده کوونکي به په نقشه کې د رنګونو له کارولو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړی موخې: ز ده کوونکي به په نقشو کې د مختلفو رنګونو په اهمیت وپوهیږي. زده کوونکي به په نقشه کې د رنګ په کارولو پوه شي او نوروته به معلومات ورکړای شي زده کوونکي به هغه مهم رنګونه وپيژني چې په نقشه کې ځانګړی مفهوم لري او له هغو سره علاقه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، دړه، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه او د امکان په صورت کې جغرافیاوي فلمونه، تلویزیوني، ویدیویي، او کمپیوتري سي ډي ګانې اوانترنت	
۵– د ارزونې لارې	په وینا، کتبي ډول، د پوښتنو لنډ ځواب، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، او عملي کار	
۶– په ټولګي کې د تدریس لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ څارنه، له ټولګي نه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې د اړیکې ټینګول هڅوونکي پوښتنه. آیا په نقشه کې د رنګو د استعمال په هکله معلومات لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د مطلبونو شرح د زده کوونکو فعالیت	وخت په دقیقو
- ښوونکی پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - ښوونکی دي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې معلومات ورکړئ. - ښوونکی دي پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګونو استعمال توضیح کړئ. - دي په نقشه کې د رنګونو او د هغو د استعمال په باره کې بحث وکړئ. - ښوونکی دې ز ده کوونکي په ډلوویشئ او د هري ډلې فعالیت وټاکئ. - ښوونکی د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - ښوونکی د ارزونې په موخه پوښتنې وکړئ. - ښوونکی له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - زده کوونکي نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې نظر څرګندوي. - زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي او غور پرې کوي. - زده کوونکي د لوست غوره ټکې یاد داشت کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د استعمال شوي رنګ په باب له محترم ښوونکي سره یوځای بحث کوي. - زده کوونکي په ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې رغنده برخه اخلي. - زده کوونکي د ستونزو ځواب په کتابچو کې لیکي - زده کوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوی	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- په نقشو کې دوه ډوله شمال لوری لیدل کیږي، جغرافیایي شمال او مقناطیسي شمال.

۲- حقیقي شمال له جغرافیایي شمال څخه عبارت دي چې د TN په توري ښودل کیږي.

۳- مقناطیسي شمال: د مقناطیسي شمال قطبي لوری راښیي چې د هدسن د خلیج په شمال کې موقعیت لري.

۴- لوړ ځایونه په نقشه کې په جګري رنګ ښودل کیږي چې د غره له لمنې څخه لوړوالي په کم جګري رنګ پیل کیږي، په منځني لوړ والي کې ملایم جګري او له ۵۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ ارتفاعاتو پورې تیز جګري رنګ کارول کیږي او په لوړوغرنیو ځایونوکې که یخچال شتون ولري هغه په سپین رنګ ښیي.

۵- په نقشه کې ابي رنګ د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، سمندرګیو او سیندونو له پاره کارول کیږي.

۶- په نقشه کې دښتې په زیړ رنګ ښودل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

یو ډول مشخص رنګونه د جغرافیي په نقشو کې کارول کیږي چې هر رنګ ځانګړئ مفهوم لري.د جغرافیي په نقشو کې هغه رنګونه چې کارول کیږی، له تور، شین، زیړ، ابی، سور او جګړي رنګونو څخه عبارت دي، خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږي، چې له اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او له ځمکو څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې له هغو څخه کار اخیستل کیږي، په جغرافیایي نقشوکې یو شمیر ځانګړي رنګونه استعمالیږي چې هر رنګ د زده کوونکو په ذهن کې ځانګړی مفهوم رامنځته کوي.

هغه مهم رنګونه چې په جغرافیایې نقشو کې کار ول کیږي په دې ډول دي.

- تور رنګ: د نقشې د اډانې د ښودلو او دښارونو او نورو ځایونو د مختلفو نومونوله پاره کارول کیږي.
- شین رنګ: د سمسورو ځمکو او ځنګلي سیمو د ښود لوله پاره استعمالیږي.
- زیړرنګ: دبیا باني وچو او شګلنو سیمو د ښودلو له پاره دي.
- ابي رنګ: د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، وړو سیندونو اوسیندونود ښودولو لپاره کارول کیږي.
- سور رنګ: د مواصلاتي کرښو، لویو لارو، اداري او سیاسي مرکزونو له پاره ترې کار اخیستل کیږي.
- ځیګري رنګ: د غرونو د لړۍ شتون ښیي.

خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږی چې په اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او د ځمکو په څرنګوالي کې ترې کار اخلي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نقشو رسمول	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د دې لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – زده کوونکي به د نقشې له ارتسام سره بشپړه بلدتيا پيدا کړي. ځانګړې موخې: – ز ده کوونکي بايد پوه شي چې هر ه نقشه د يوه ټاکلي ارتسام له مخې تهيه او برابرېږي. – زده کوونکي به پوه شي چې د نقشو رسمول بيل ډولونه لري چې د سيمې د اړتيا له مخې ترې کار اخيستل کيږي – زده کوونکي به د نقشو رسمول مرکانتور او مشخصات وپيژني. – زده کوونکي به د مخروطي ارتسام او دکارولو له ځای سره بلدشي. – زده کوونکي به په مستوي کې مولوايد، ايکرت او سينوسايدل رسم کړای شي.	
۳– د تدريس ميتودونه	– په ټولګي اولابراتوارو کې عملي لاره او د تطبيق کار، – ډله ييزکار، د ترسيم او ارتسام د لارې په باره کې توضيح	
۴– د تدريس اړين توکي	په نوري مرکز شفافه مجسمه کره، هغه شفافه مقوا چې مجسمه احاطه کوي د لابراتوار تياره خونه چې نور او د وړانګو عمل د مجسمې کرې له مرکز څخه نشر کړي.	
۵– د ارزونې لار	پوښتنې او ځوابونه، عملي کار، د ښوونکي ياداشتونه	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د کورنۍ دندې کتل، دتېر لوست ارزونه، او له نوي لوست سره اړيکې ټينګول هڅوونکې پوښتنه: آيا د نقشې د رسمولو په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- ښوونکي پر تخته د نوي لوست سرليک ليکي. - ښوونکي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه کوي. - ښوونکي د مرکاتور او مخروطي نقشو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - ښوونکي د نقشې رسمول توضيح کوي. - ښوونکي د مولوايد نقشې د رسمولو په باره کې بحث کوي. - ښوونکي مهم اوغوره ټکي ليکي - ښوونکي زده کوونکي په ډلو ويشي او د هرې ډلې فعاليت ټاکئ - ښوونکي له زده کوونکو پوښتنې کوي او د لوست ارزونه کوي. - ښوونکي له ټولګي بهر فعاليت توضيح کوي.	- زده کوونکي د نوي لوست سر ليک ته ګوري. - زده کوونکي نوي لوست په پټه خوله لولي. - زده کوونکي د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - زده کوونکي نقشې ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - زده کوونکي په تختې ليکنو ته پاملرنه کوي. - زده کوونکي د ټولګي د ننه فعاليت کې هڅوونکي برخه اخلي. - زده کوونکي مهم ټکي او خپلې پوښتنې وايي. - زده کوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعاليتونه ياداشت او بيايې په کورونو کې ترسره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

له اووه ډوله ارتسام سره بلديو. استوانه يي، مخروطي، مستوي، مولوايد، سنوسايدل، ګودز او ايکرت ارتسامونه.

۲- د استوانه يي ارتسام ځانګړتياوې يا مرکانتور دا دي چې په سمندري او هوايي چلند اوان چې د مصنوعي سپوږميو په توغولو او لارې وهلوکې ډير غوره ګڼل کيږي، د يوې سيمې د زاويې ځاې د بل ځاى په اړوند ښيي، غوره استوانه يي ارتسام د مرکانتور نقشې دي چې زياتره له هغوڅخه کار اخيستل کيږي.

۳- د کاغذ په مخروطي ارتسام کې مخروط د يوه عرض البلد له پاسه او يا د دووعرض البلدو له پاسه د مماس په توګه کيښودل کيږي، په نتيجه کې لاس ته راغلی ارتسام او توليد شوي نقشې ته مخروطي ارتسام وايي، دغه د شکل او ساحې له مخې د ځمکې له سطحې سره مناسب دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

جغرافيايي نقشې د هندسي معيارونو له مخې په اووه ډوله تصنيف کيږي چې له استوانه يي يا مرکانتور، مخروطي، مستوي، مولوايد، سينو سايدل، ګودز او ايکرت ارتسام څخه عبارت دي، که څه هم د مرکانتور نقشې مقياس يوازې د مدارونو په ساحه کې سم دي. په قطبينو کې له حقيقت نه لري او د استوا له ساحې سره مساوي دی، چې دغه تشه د مرکانتور ارتسام له ستونزې څخه ده، خو د بين المللي کاروني له پلوه نړيوال ارزښت لري.

په مخروطي ارتسام کې چې پر و جکش د عرض البلد په يوه دايره او يا دوو دايرو يا د عرض البلد له زياتو دايرو سره مماس دی، د مماس په ساحوکې د نقشې مقياس د قناعت وړ او سم دی.

په مستوي ارتسام کې د ارتسام کاغذ د مجسمې کرې په يوه برخه په ځانګړي ډول په قطبينو کې عملي کيږي.

د مولوايد، ايکرت او سينوسايدل ارتسام د طول البلد او عرض البلد د هندسي دايرو تنظيم دي چې په بشپړ مهارت سره دغه ارتسامونه د يوې جغرافيايي نقشې په شکل برابر شوي او ټولې لويې وچې او سمندرونه په کې ځاى کړاى شويدي، له دې جملې څخه مولوايد ارتسام په جغرافيايي نقشو کې زيات مطلوب دی او په ښه توګه ترې کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د مصنوعي اقمارو له انځورونو کار اخېستل	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – زده کوونکي به له مصنوعي سپوږمکیو څخه له کار اخیستلو سره بلدشي. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو له ګټو سره به بلد شي. – زده کوونکي به د غرونو د لړیو د لوري موقعیت د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو پر بنسټ رسم کړي.	
۳– د تدریس میتودونه	فضایي عکسونه ښیي، توضیحي او ډله ییز کار، په مصنوعي عکسونو، عملي کار، تر سره کوي	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه که امکان ولري جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې	
۵– د ارزونې لار	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه دتېر لوست ارزونه، د نوي لوست اوزاره لوست تر منځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅونکي پوښتنې: آیا د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو څخه د ګټې اخیستلو په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکي. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو د کتې په اړه دې پوښتنې طرحه کړئ. – دکرنې او ښار په مطالعه کې د مصنوعي سپوږمیو له عکسونو څخه دکار اخیستل توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – ښوونکي پوښتنې طرحه او دلوست ارزونه وکړي. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه د نظر ښکاره کول – فضایي عکسونو ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري – مهم ټکي او خپلې پوښتنې دې کوي. – په تختې نصب شوي عکسونه ګوري او دهغو په هکله تبصره کوي. – له ټولګي بهر فعالیتونه تر سره کړئ	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱– د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو په واسطه د وچو ټو ټو شکل او د لویو وچو ساحلونه ښه ثا بتیږي چې د جیولوجیکي او کارتو ګرافي پوهانو له پاره اسانتیاوي برابر وي.

۲– په مصنوعي سپوږمیوکې د کرنې برخه سمسوره او اواره څرګندیږي.

۳– د ځمکې انځورونو اخیستل چې د مصنوعي سپوږمکیو په واسط اخیستل شوي وو، ځمکه په کروي شکل ښیي. په فضا کې ځوړند(معلقه) او د لمر چاپیره ګرځي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مصنوعي سپوږ میو عکسونه د جغرافیایي موضوعګانو د تحلیل اوتفسیر له پاره ډیر په زړه پورې، د استفادې وړ دي او زده کوونکي یې باید په ارزښت پوه شي.

د ځمکې عکس اخیستل چې له مصنوعي سپوږ میو څخه تر سره کیږي، ځمکه په کروي شکل ښیې او په فضا کې ځوړنده(معلقه) ده او دلمر چاپیره څرخي.

ټولې مصنوعې سپوږمۍ چې له ځمکې چاپیره ګرځي، بیضوي مدار لري، په مختلف لوړوالي له (۷۰۰– څخه تر ۳۰۰۰ کیلو مترو پورې تنظیمیږي.

د مصنوعي سپوږمیو عکسونه د توپوګرافي د وضعې په تحقیق او د محکې په جوړښت کې مهم رول لري، د جیولوجیکي جوړښتونو په اړوند، ماتې، طبیعي سرچینې، تر ځمکې لاندې اوبه، کانونه، منرالونه، اوبه لرونکي حوزې، د یخچالونو حالت، د ځنګلونو پراختیا، د ساحلونو غاړې، د روانو اوبو شبکې، د سیندونو څرګنوالی او خط السیر او یخچالي جهیلونو په اړوند ښکاره معلومات ورکوي.

د بشري مشخصاتو له پلوه د نفوسزیاتوالی، د کلیو او ښارونو مواصلاتي کربنې، د لویو لارو ترافیکي حالت او ښارونه په غور مطالعه کولی شي.

صنعتي مرکزونه، د بندرونو حالت، سمندري ترافیک، او دغه شان نور په هوایي انځورونو کې جوتیږي، د طیفون، هری کن او سیلاوونو طوفاني تګلاره ټول په انځورونو کې مطالعه او ثابتیدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د افغانستان اقلیم	
۲− زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − له اقلیمي مهمو فکتورونو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: − د اقلیم اصلي عناصر (لکه تودوخه، لنده بل، اوربښت او د بادونو لګیدل) به وپیژني − هغه فکتورونه چې پر اقلیم تاثیر لري نومونه به یې واخلي. − په دې به وپوهیږي چې افغانستان په کومه اقلیمي سیمه کې پروت دی. − د اقلیمي عناصرو نومونه به واخیستلی شي؟ − په نقشه کې به د افغانستان اقلیمي سیمې وښیي.	
۳− د تدریس میتودونه	تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث.	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته، تباشیر، د کتاب عکسونه، چارتونه، اقلیمي ګرافونه او ددښوونکي لارښود کتاب	
۵− د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
۶− په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنۍ فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټو لګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه. د کورنۍ کار کتل او له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	− هخوونکي پوښتنه: زمورډ هیواد د اقلیم په ډولونو کې کوم عوامل اغیزناک دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک ليکي. – د نوي لوست په اړوند پوښتنې کوي. – ايا اقليم د انسانانو په ژوندانه اغيز لري؟ – په تختې د افغانستان د اقليم د نقشې ځړول. – په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښتنه کوي. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې حل کوي. – په تختې د تودوخې، لنده بل، اورښت او باران مهم ټکي ليکي – نوي لوست (مهم اقليمي فکتورونه) تشريح کوي. – زده کوونکي په ډلو ويشل – له ډله ييز فعاليت څخه کتنه او لارښوونې – د ارزونې په موخه د لوست د وروستنيو پوښتنو طرح کول. د نوي لوست لنډيز وايي او زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري	– د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. – پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د اقليم د اغيز پوښتنې ته ځواب ورکوي. – د اقليم نقشې ته په پوره غور ګوري او په پټه خوله نوي لوست مطالعه کوي. – د نوي لوست د لغتونو او اصطلاحاتو پوښتنه کوي. – د لنده بل، اورښت او باران په اړوند څرګندونو ته پاملرنه کوي. – د ټولګي په فعاليت کې ګډون کوي د مهمو ټکو ياداشت اخلي. – د فعاليت نتيجه د ټولګي په مخ کې ليکي – د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. – په ډله ييزو کارونو کې رغنده برخه اخلي. – له ټولګي څخه بهر فعاليت ته په ځير ګوري	۳۵ دقيقې

۸– **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:**

د لومړۍ پوښتنې ځواب: د اقليم اغيز ناک عوامل، دلمر وړانګو د لګيدلو زاويه، جغرافيايي عرض، لوړ او ټيټ فشار، د سمندر له سطحې څخه لوړوالی، سمندري جريانونو، د هوايي کتلو، له سمندرڅخه لرې والي او نژديوالی او داسې نورو څخه عبارت دی.

سمې جملې د (س) په توري او نا سمې د (ن) په توري په نښه کړئ

۱– س

۲– س

۳– س

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان په اقلیم عمومي نظر:

په مترولوژي کې د اقلیم موضوع له ډېرو مهمو، اساسي او فوق العاده موضوعګانو څخه ګڼل کیږي او هم د انسان او نورو حشرانو په ژوند مستقیماً اغیزه کوي.

د اقلیم پیژندنه: اقلیم د جوي عواملو، جوي اثارو او مترولوژي له ټولګې څخه عبارت دی. چې د تودوخې، لنده بل، اوربښت، فشار او دغه شان د باد لګېدلو د منځني کچې ځانګړتیاوې لږ تر لږه یې ۳۰ یا ۴۰ کاله یې مطالعه کوي.

– په غرنیو هېوادونو، لکه افغانستان کې د هوا پیژندنې دستګاوې د بېلا بیلو سیمو د جوي حالت د ټاکلو او ثابتولو له پـــاره ځاي پر ځاي او په کار اچوي. چې په پای کې د اقلیمي غوره او موثقو نتیجو د لاس ته راوړلو له مهمـــو او اساســـي غـــوره موضوعګانو څخه ګڼل کیږي.

د جوي اثارو مهم، غوره عوامل او شرایط چې د افغانستان اقلیم جوړوي، په دې ډول دي.

– د لمر د ځلیدو زاویه: لکه چې مطالعه شوي په کابل کې د لمر د ځلیدو زاویه د چنګاښ په اول ۷۸درجې او ۵۷ دقیقـــو ده، ځکه هوا توده وي.

خو دحمل او میزان په اول په کابل کې د لمر د ځلیدلو زاویه ۵۵ درجې او ۲۸ دقیقې وي، نو په منې او پسرلي کـــې هـــوا معتدله او دجدي په لومړۍ د لمر د ځلیدو زاویه ۴۰ درجې او ۵۸ دقیقې وي، نو هوا سړه وي.

– د جغرافیایي عرض البلد موقعیت: دغه عامل په یوکال کې زموږ د هېواد اقلیمي مهمې نتیجې رامنځ ته کوي، لکـــه چـــې زموږ د هېواد د شمالي عرض البلد په ۲۹ درجو او ۳۰ دقیقو او ۳۸ درجو او ۳۱ دقیقو کې پروت دی. کله چـــې د لمـــر وړانګې په استوا خط عمود وي، د افغانستان په جنوبي سیمه کې دلمر وړانګې میلان ٦۰ درجې ۳۰ دقیقو او د افغانســـتان په بشپړه شمالي برخه کې ۵۱ درجې او ۲۳ دقیقو وي.

– د ټیټ او لوړ فشار اغیز ناک جوربښت هم غوره او مهم عامل دی.

– لنده بل لرونکي هوایي کتلې چې دکال په مختلفو موسمونو کې افغانستان ته له بیلو خوا وو څخه د اخلیږي، هم د هېواد په اقلیم اغیز کوي.

– لوړ والی هم د هېواد په اقلیمي حالت کې اساسي عامل دی او د ځمکې د جوړښت د حالت له مخې فوق العاده اقلیمـــي موضوع رامنځته کوي. افغانستان غرنۍ هېواد دی، تو پوګرافي وضعه او د غرونو د واقع کیدلو لوری یې څرګنـــد اقلیمـــي عامل جوړ وي، ځکه چې د تودوخې درجه له لوړوالي سره معکوس تناسب لري، نو په لوړو غرنیـــو ځـــایونو کـــې زیـــاتره یخچالونه لیدل کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">تو دوخه</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
د لوړ تیا له مخې به د تودوخې په بدلون پوه شي.
– ځانګړي موخې:
دکال موسومونه به په شکل کې رسم کړي.
– زده کوونکي به پوه شي چې ۲۴ ساعته یوه شپه او ورځ کیږي
– زده کوونکي به پوه شي چې عرض البلدونه پر اقلیم اغیزه لري.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتودونه</td><td colspan="2">تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، نقشه، مجسمه یي کره، تخته او تباشیراو د کتاب عکسونه.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي، عملي کار لنډ ځوابه پوښتنې</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتل او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول.
– هڅوونکي پوښتنه.
کوم اقلیمي عناصر د کال په اوږدوکې د هېواد پر اقلیم اغیزه لري؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقه
- ښوونکي د نوي لوست سرلیک په تختې لیکي - له تېر لوست څخه پوښتنې کوي. - د ټولګي مخې ته د افغانستان اقلیمي نقشې ځړوي - د نوي لوست په پټه خوله سپار ښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې لیکي. - او د نوي لوست شرحه (تودوخه) - په ډلو کې د زده کوونکو ویشل تر سره کوي. - د ډلو په استازو د ټولګي په مخ کې نتیجې وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - دلوست دپاې پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر د فعالیت سپارښتنه کوي.	د نوي لوست سر لیک ته ګوري. د نوي لوست د سر لیک نقشې مطالعه کول په پټه خوله د لوست مطالعه کول د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه د نوي لوست (حرارت) شرحې ته غوږ نیول - د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي - د ډلو په فعالیت کې د نوي لوست شرحه کول - د خپلو استازو پواسطه د ډلو کار تشریح کول - وروستی نتیجه وړاندې کوي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کول - د لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - له ټولګي څخه د بهر فعالیت ته غور کول	۳۵ دقیقې

۸- **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:**

د (۱) پوښتنې ځواب: تودوخه د طبیعي ځانګړتیا له یو عنصر څخه عبارت ده

د (۲) پوښتنې ځواب: هغه وخت چې لمر وړانګې له اتموسفیر څخه ځمکې مخ ته رسیږي.

د (۳) پوښتنې ځواب: افغانستان د ۲۹ درجو، ۳۰ دقیقو او ۳۸درجو ۳۱ دقیقو شمالي عرض البلدونو ترمنځ پروت دی.

د (۴) پوښتنې ځواب: افغانستان یو لوړ او غرنی هیواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

تودوخه: د یوې سیمې اقلیم اساسي عنصر ګڼل کیږي. تودوخه د ځمکې د مخ په ټولو ځایونو کې یو ډول نه ده، بلکې په مختلفو ځایونو کې په مختلفو درجو شتون لري، د یوې سیمې د تودوخې درجه دوخت په اوږ دوالي د عرض البلد دایرې لوړ والي او نورو پورې اړوند دي، نو هر کله چې د کابل، جلال اباد او چغچران د تودوخې درجه چې تقریبا په یو عرض البلد کې واقع دي، په نظر کې ونیسو، لیدل کیږي چې د دې ځایونو هر یو د ارتفاع له مخې زیات اختلاف لري، له دې کبله د کال په اوږ دوکې د هغو د تو دوخې درجه هم زیات اختلاف لري، نو هر څو مره چې ارتفاع زیاته شي، د تودوخې د درجې اندازه کمیږي، لکه څنګه چې واضح شوي ده، د تودوخې درجه په هر سل متره ارتفاع کې په مرطو بو ځایونو کې ۰.٦۵ درجې او په وچو ځایونو کې تقریبا یوه درجه ټیټیږي، که وغواړو چې د یوې سیمې د تودوخې درجه و څېړو، باید د یوې سیمې منځنۍ کچه د څو کلونو په اوږدوکې مطالعه کړو، او سط یې پیدا کوو، د یوې سیمې د مځنۍ تودوخې درجه معلومیږي، په یوه سیمه کې چې هر څو مره د تودوخې درجه زیاته وي، دابنیې چې دغه سیمه یوه غرنۍ او یا بیدیانۍ منطقه ده

$$\frac{\text{اعظمي تودوخه + اصغري تودوخه}}{۲} = \text{د ورځې منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{د کال د ۱۲ میاشتو تودوخه}}{۱۲} = \text{کالنۍ منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}}{M\text{(د کلونو په شمیر)}} = \text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	لنده بل او د هوا فشار د بادونو لګېدل	
۲− زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندني موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د افغانستان په اقليم کې به د لنده بل وضعيت وپيژني ځانګړې موخې: − په دې به پوه شي چې کوم عوامل په لنده بل اغيزه لري − د افغانستان مرطوبې سيمې به په نقشه کې وښيي − په سيمه کې به د لنده بل وضعيت بيان کړاى شي.	
۳− د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴− د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، د افغانستان اقليمي نقشه، تخته او تباشير، حاضرۍ اخيستل، دکتاب عکسونه د ښوونکي لارښود کتاب	
۵− د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، عملي کار	
۶− په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه کول، د کورنۍ کار پوښتنه، دنوي او زاړه لوست ترمنځ اړيکې رامنځ ته کول.	وخت په دقيقو
	هڅوونکي پوښتنه − آيا پوهيږئ د افغانستان په اقليمي حالت کې لنده بل څه اغيزه لري؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکل - انگیزه یي پوښتنې کول - د ټولگي په مخ کې د افغانستان د اقلیمي نقشې ځړول. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپار ښتنه - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحگانو حل کول - پر تختې باندې د لوست د مهمو برخو لیکل او شرحه کول - په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول، د ډلو څارنه او لارښوونه او بیا د ډلې په استازې د هرې ډلې معلومات لولي - د ارزونې په موخه د لوست د ورستنیو پوښتنو طرحه کول. - له ټولگي بهر فعالیت سپار ښتنه کوي.	- د نوي لوست سر لیک ته گوري. - انگیزه یي پوښتنې ته ځواب ورکوي. - د نقشې په هکله نظر ښکاره کوي. - په پټه خوله لوستل او د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحگانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ډلو کې برخه واخلي او د ښوونکي لارښوونې ته پاملرنه کوي. - د فعالیت نتیجه دي په ټولگي کې وايي. - له ټولگي بهر فعالیتونو ته پاملرنه کوي. - د پوښتنو ځوابونه وايې.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د میاشتې او کال په اوږدوکې لنده بل د یوې سیمې په جوي شرایطو او اقلیمي حالاتو باندې مستقیمه اغېزه لري.

۲- د یو ځای د اقلیم په بدلون کې بادونه ډېر اغیز ناک دي، بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټو فشارونو د مرکزونو په لوري حرکت کوي، د ساري په توگه پروان او هرات د ۱۲۰ ورځو بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار په لوري حرکت کوي.

۳- د تیټ فشار په ساحه د استوا په کرښه او د لوړ فشار ساحه د سرطان او جدي په دایره تشکیلیږي.

۴- ډېر تیټ فشار د زمري په میاشت کې او ډیر لوړ فشار مرغومي(جدي) په میاشت کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

لنده بل- د يوې سيمې لنده بل او اورښت، د هوا د فشار د مرکزونو د ځمکني جوړښت او په سړو او ګرمو جبهو پورې مستقيم تړاو لري. د اورښت اندازه زياتره په هغو سيمو کې چې ټيټ فشار لري، زياته وي، خو په لوړو سيمو او غرونو کې چې د تودوخې درجه په کې نسبتا ټيټه ده، لنده بل ژر د اشباع حالت غوره کوي، له دې کبله په لوړو ځايونو او د غرونو په لړۍ کې اورښت زيات وي. کله کله د سړې او ګرمې جبهې ټکر په صحرايي ځايونو کې په موقتي توګه اورښت او کله په پرله پسې توګه اورښت رامنځته کوي.

د جغرافيايي موقعيت له پلوه هغه ځايونه چې د لوړ فشار په ساحه کې دې، د دي سبب کيږي، چې دوچ اونيم صحرايي اقليم ځانګړتياوې افغانستان ته ډالۍ کړي، ځکه چې په عمومي توګه صافه هوا، کم لنده بل، د تودوخې د درجې اختلاف اوکم دوامه اورښتونو افغانستان ته وچ اقليم ورکړيدی او د سړې هوا کتلې چې دکال په مختلفو سيمو کې افغانستان تر اغيزې لاندې راولي، د لنده بل د پيدا کيدو او اورښت سبب ګرځي. د ژمي په موسم کې د سايبريا سړې جبهې د هيواد شمالي سيمو ته ننوځي، د واورې اوريدلو سبب کيږي د اوړي په موسم کې د هند د مونسون تودې کتلې د ختيځ او جنوب ختيځ له لوري زمونږ خاورې ته را ننوځي، د سپين غره په لوړو برخو او د سليمان د غرونو په لړۍ کې او د دغو غرونو د لړۍ په لمنو کې اورښت پيدا کوي. دجلال آباد په شاوخوا کې د تودو بادونو سبب کيږی، د ژمي د موسم په پای او د پسرلي په لومړيو کې هغه لند بل چې د اطلس له اوقيانوس څخه سرچينه اخلې، مرکزي لوړې سطحې او د هندوکش نورې غرنۍ سيمې تر اغيزې لاندې راولي، د اوړي، په موسم کې د فارس د خليج مرطوبه هوا افغانستان ته راننوځي، په غرنيو سيمو کې موقت او کم دوامه اورښت منځته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان اقليمي سيمې	
۲– زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندنې موخې تر لاسه کړې. – عمومي موخې: – د افغانستان له اقليمي سيمو سره به بلد شي. ځانګړې موخې: – په افغانستان کې به د اقليمونو له څرنګوالي څخه خبر شي. – په دې به پوه شي چې د افغانستان سيمې د لوړتيا له کبله کوم اقليمي صفتونه لري. – د افغانستان په نقشه کې به د اقليم ډولونه وښيي. – د افغانستان د اقليمي سيمو نومونه به واخيستلای شي.	
۳– د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ييز بحث	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، د افغانستان د اقليم نقشه، تخته او تباشير، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لار ښود کتاب.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتنه، د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړيکې ټينګول هڅوونکې پوښتنه ايا د افغاسنتان د اقليمي سيمو څرنګوالي بيانولی شئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ او دافغانستان دا اقليم نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست مطالعه کول - ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې حل کړئ. - د افغانستان اقليمي سيمې تشريح کړئ. - په ډلو کې د زده کوونکو تنظيمول او د ټولگي د ننه فعاليت تر سره کړئ. - د ډلو لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست په پاې کې د ارزونې د پوښتنو سپارښتنه وکړئ. - له ټولگي بهر فعاليت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرليک او د افغانستان اقليمي نقشه گوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې په خپله کتابچه کې ليکي. - د نوي لوست غوره او مهم ټکي ياداشت کوي. - د نوي لوست تشريح ته په غور غوږ نيسي - په تنظيم شوو ډ لو او د ټولگي په فعاليت کې زياته برخه اخلي - د لوست په پای کې پوښتنو ته ځواب وايي - له ټولگي نه بهر فعاليت په اړوند ياداشت اخلي	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- د جلال آباد اقليم لاندې ځانگړتياوي لري، وچ او تود اوړی، په ژمي کې ډير اورښت او په اوړي کې د تودوخې د منځنۍ درجې لوړوالي.

۲- په جلال آباد کې اورښت عموماً د باران په ډول وي او واوره نه وريږي، يوازې د سپين غره په ۹۰۰ مترو لوړوالي کې واوري ليدل کيږي.

۳- د (ب)ځواب سم دي

۴- د (د) ځواب سم دي

نا سم دي

نا سم دي

نا سم دي

سم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان اقليمي سيمې:

د افغانستان اقليمي سيمې په لاندې ترتيب تنظيميږي.

- صحرايي اقليم

- مونسوني اقليم

- مديترانه يي اقليم

- په اوارو ځايونوکې د ۱۰۰۰ او۲۵۰۰ مترو ترمنځ د ستپ اقليم.

د۲۵۰۰ او ۳۰۰۰ مترو تر منځ د تندرالپاين د ناحيې اقليم.

د ۳۰۰۰ مترو اوله هغو څخه لوړ غرنۍ اقليم.

صحرايي اقليم: د صحرايي اقليم صفتونه اومشخصات دا دي چې د کال په اوږدو کې د اوربښت کچه او اندازه فوق العاده کمه او وقفه يې وي او مياشتنۍ منځنۍ اوربښت له ۵- ۱۰ ملي متروڅخه تيری نه کوي، د شپې ورځې په اوږدوکې د تودوخې درجې بدلون په اوړي اوژمي کې ډېر ليدل کيږي.

د ستپ سيمې اقليم: هغه څرګندې ځانګړتياوې چې له ستپ اقليم څخه نمايندګي کوي، له وچې اب او هوا څخه عبارت دی. د تودوخې د درجې اختلاف د سانتي ګريد له ۲۰ درجو نه زياتيږي، اوربښت په عمومې توګه د ژمي په موسم کې واقع کيږي او زياتره علفزاروي، په ځينو ځايونو کې د تيټ قد لرونکو بوټو او په ځينو ځايو کې د کړکو بوټو پراخې سيمې نيولې دي. او په د وو بيلا بيلو سيمو ويشل شويدي، شمالي ستپ او جنوبي ستپ،

الپاين تندرا اقليم: د الپاين تندرا اقليم په ټولو ځايونو د لوړو قد لرونکو ونو د ودې له سيمو څخه پورته ليدل کيږي.خو موقعيت يې له يوې اقليمي سيمې څخه بلې اقليمي سيمې ته بدلون کوي. په افغانستان کې دغه سيمې په عمومي توګه له ۳۰۰۰ مترو لوړوالي څخه پورته ليدلی شو، د الپاين تندرا په شاوخواکې د تودوخې درجې توپير هم زيات وي، د کرنې دودې فصل ډېر لنډ او يخنې يې نه پريږ دي چې حبوبات په کې وکرل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ستپ سیمې اقلیم	
۲– زده کړه بېز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له ستپ اقلیم سره به بلد شي ځانګړې موخې: – د غرني او ستپ اقلیم څرنګوالي به وپیژني. – د ستپ اقلیم د صفتونو په اړه به معلومات ترلاسه کړي – غرنۍ او ستپ اقلیم به سره بیل کړای شي – د هغو سیمو په اړوند به معلومات پیدا کړي چې ستپ اقلیم لري – د هېواد د سټپ سیمې به په اقلیمي نقشه کې وښيي.	
۳– د تدریس میتود	تشریحي، پوښتنې او ځواب، ډله ییز بحث	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، دافغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بېز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنې، له ټولګي څخه بهر فعالیت کنټل، د تېر او نوي لوست ترمنځ اړیکې ټینګول. هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې سټپ اقلیم څه ځانګړتیاوې لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د ټولګي مخکې د افغانستان نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپار ښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. - نوي لوست تشريح او توضيح (غرنۍ اقليم) کړئ. - په ډلو د زده کوونکو ويشلو لارښوونه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - له ټولګي بهر فعاليت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سر ليک ته ګوري. - د افغانستان اقليمي نقشې ته پاملرنه کوي. - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست تشريح ته غوږ نيسي - په ټولګي کې دننه فعاليت کې برخه اخلي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت ته پاملرنه کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب سم دی

د دويمې پوښتنې ځواب غلط دی

د دريمې پوښتنې ځواب سم دی

د څلورمې پوښتنې ځواب غلط دی

د پنځمې پوښتنې ځواب سم دی

د شپږمې پوښتنې ځواب سم دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

- غرنی اقلیم: په لوړو او غرنیو ځایونو کې د تودوخې درجه فوق العاده ټیټېږي. بر خلاف د اوربښت اندازه او د هوا لنده بل زیاتیږي. په لوړ و ځایونو کې داوړي او ژمي د میاشتو د شپې او ورځې د تودوخې د درجې اختلاف ټیټ وي، د اوربښت حالت په لوړو ځایونو کې د هماغې برخې له اقلیم سره په بشپړه توگه پیوستون لري، خود تودوخې درجه او د لمر لگیدلو زاویه د اراضي د میلان له مخې بدلون مومي، په دې معنا چې جنوبي میلان یو څه تود او وچ دی. شمالي میلانونه یې یخ او مرطوب دي. څنگه چې هر ډول مرطوبې کتلې او یاسرې جبې چې د افغانستان د لوړو ځایونو او د غرونو دلړۍ له پاسه تیریږي، د واورې اورید لواو اوربښت سبب کیږي. څکه په لوړو ځایونو کې د هوا تکاثف عمل او اشباع ژر منځته راځي لکه چې په شمالي سالنگ کې د اعظمي او اصغري تودوخې اختلاف ۵۲، ٦ درجې او په جنوبي سالنگ کې د سانتي گرید ۴۶، ۸ درجو معادل وي، د واورې دایمي اوربښت په ختیځ هندوکش او د بابا د غره په ځینو ځایونو کې په تیره د شاه فولادي په گاونډ کې د یخوانیو یخچالونو نښې روښانه کوي.

ستپ اقلیم: د ستپ اقلیم د پراختیا ساحه د مونسوني او مدیترانه یي اقلیم په پرتله زیات دی.

ستپ په عمومي توگه په نیمه صحرایي ساحه کې پروت وي، د ستپ په سیمه کې واښه او مختلف حبوبات کرل کیږي چې د هندوکش شمالي او جنوبي لمنې او د پروان سمیې په بر کې نیسي.

میوه لرونکي اوبې میوې ونې هم په دې ځای کې وده اونمو کوي. که دغه لوړې سطحې او غرونه نه وای، بې شکه شگلنو او پراخو دښتو به په هندوکش ځاي نیولی و. له نیکه مرغه له د غې سیمې سره طبیعت مرسته کړي، د هندوکش غرو لړۍ او سپین غره له شتون سره سره په افغانستان کې یې پراخه د ښتې له منځه وړي دي. د ستپ سیمه وچه اب او هوا لري. د شپې او ورځې تودوخه یې له ۲۰ درجو زیاتی نه کوي، د هندوکش د غرونو لړۍ د ستپ برخه په دوو سیمو ویشلي ده، دستپ شمالي او جنوبي سیمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان جیولوجیکي حالت	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، او مهارتي ذهنیتي) موخي	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بشپړه بلدتیا پیداکړي ځانګړې موخې: – د افغانستان له جیولوجیکي حالت سره به بلدشي – د جیولوجیکي مختلفو دورو د بدلونونو سره به مینه پیدا کړي. – په یوه دیګرام کې جیولوجیکي مختلفې دورې رسم کړئ.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځمکې د جوړښتونو او شکلونو بیلې بیلې نقشې، په لوست پورې اړوند عکسونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځوابه پوښتنې، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول، د زاړه لوست په اړه ارزونه – هڅوونکي پوښتنه: ایا د ځمکې د جوړښت د شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د افغانستان جیولوجیکي حالت شرحه کړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د ډله ییز کار لارښوونه اوڅارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ټولګي بهر فعالیت شرحه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوي لوست په پټه خوله مطلعه کوي. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په باره کې نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - تختې او نقشې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي. - زده کوونکي دې په ډلو کې او د ټولګي د ننه فعالیت کې فعاله ونډه واخلي او د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- لومړۍ شمیره سمه ده

۲- دویمه شمیره سمه ده

۲- رسوبي تیږې چې زموږ په هېواد کې د میزوزویک له دریم عهد څخه شتون لري، شګلنې تیږې، شیلونه او کانګلو مراتونه دي چې د هندوکش په جنوبي برخو کې لیدل کیږي.

۳- په کواترنري دوره کې جوړښتونه په عمومي توګه د افغانستان په جنوب غرب کې د نیمروز، مارجې، نوزاد، ګودزیره دښتې او په نورو برخو، لکه فراه. هلمند، کندهار او زابل کې رامنځته شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

افغانستان يو غرنی هيواد دي چې له $\frac{۱}{۳}$ څخه زياته برخه يې د غرونو لړيو نيولي ده چې زياتره دهماليې د غرونولړی اوله بلې خوا د لويديځې اسيا د غرونو لړی سره اړوند دی. د اسيا د فزيکي نقشې له کتنې څرگنديږي چې د منځنی اسيا لوړ ځايونه د لوړوالي له نظره د نړی له مهمو غرونو څخه شميرل کيږي چې ختيځې سيمې يې ډيرې لوړې، خو لويديځې برخې يې ډېره ارتفاع نه لري

د غرونودغه لړی دختيځ له خوا د لويديځ په لور پرته ده.

د افغانستان غرونه هم له خيتځ څخه لويديځ خواته پراته دي، نوموړي غرونه په خپل اوږدوالي کې د ختيځ له خوا لويديځ لورته په څوڅانگو ويشل شويدي او له بلې خوا يې لوړ والی له ختيځ څخه د لويديځ په لور لږ لږ کميږي او په پای کې په اوارو ځمکو او جبو پای ته رسيږي.

د مرکزي آسيا په برخه کې چې نن د ځمکې د کرې ډيره لوړه سيمه جوړوي او د نړی په بام شهرت لري، د ځمکې پيژندنې په دويم عهد کې يو سمندر شتون درلود چې د اطلس سمندرپي د الکاهل له سمندر سره يو ځای کاوه. دغه سمندر د ځمکې پيژندنې د پوهانو په واسطه د تيتس په نامه ياد شوي دي چې شمالي لويه وچه يې (Angara) او جنوبي لويه وچه يې (Gondvana)سره بيلولې د وخت په تېريدلو شمالي اوجنوبي طبقاتو د دوه اړخيزفشار په پای کې او غرونود راپورته کيدلو حرکتونو کرار کرار د تيتس رسوبات لوړ کړل، په پای کې يې موجود غرونه منځته راوړل چې له ختيځ څخه دلويديځ په لور پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ديارلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اراضي جوړښت اوشکلونه	
۲- زده کړه بز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اراضي له جوړښت او شکلونو سره به بشړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د اراضی له جوړښت او شکلونو سره به بلد شي. - لوړې، وتلي او ننوتلي او اوري سيمې رسمې کړي. - د افغانستان د لږو لوړو سيمو په باره کې به معلومات او مينه پيدا کړي.	
۳- د تدريس ميتود	توضيحي، مباحثه يي، ډله کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکې	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اراضی نقشه شکلونه او جوړښت، د لوست اړوند عکسونه د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري، شفاهي، د فعاليتونو ارزونه، لنډ ځواب پوښتنې، عملي کار	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامينول. هڅوونکي پوښتنه ايا د اراضي د جوړښت او شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اراضي د جوړښت او شکلونو په هکله ځانګړې پوښتنې. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د اراضي جوړښت او شکلونه تشریح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ګروپونو وویشئ دهغوی په ټولګي کې د ننه فعالیت جوت کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست دپای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیت تشریح کړئ.	- د لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د اراضي د جوړښت او شګلونو په هکله نظر ښکاره کوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې برخه اخلې او د ټولګي د ننه فعالیت کې تر سره کوي. - زده کوونکي په ډلو کې فعاله او رغنده ګډون کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي. - له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځوابونه:

د متن په کتنې سره د نیمګړو جملو تش ځایونه دک کړئ

۱- د سمندر له سطحې د هېواد د خاورې ډېره لړه ارتفاع ۲۵۹ متره ده.

۲- ډېره لوړه څوکه یې د نو شاخ په نامه د هندوکش څوکه ده چې ۷۴۸۵ متره لوړوالی لري.

۳- هغه اراضي چې له ۲۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ لوړوالی لري، د افغانستان د ټولو غرونولړۍ ده.

۴- هغه اراضي چې په منځنۍ ارتفاع له ۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ مترو لوړوالی کې پرته ده، څه ځانګړتیاوې لري.

۵- هغه سیمې چې د سمندر له سطحې له ۳۰۰ مترو څخه تر ۵۰۰ مترو پورې لوړوالي لرې، په عمومي توګه دټیټو ځمکو تر سرلیک لاندې یا د لږو لوړو سیمو په نوم یاد شوي دي

۱- د آمو لږه لوړه ساحه د افغانستان په شمال کې د آمو د سیند په غاړه د کوکچې د سیند تر وروستنۍ برخې پورې، د کندوز د سیند له غاړو څخه تر شکاشم، د تاشقرغان حوزه، د بلخ آب له سیند ورستنۍ برخې څخه د مزارشریف تر جنوب، د شبرغان حوزه، دولت آباد او تر اندخوي غزیدلي ده.

۲- د هلمند حوزه د افغانستان په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د هلمند دسیند ټیټه حوزه، خاشرود، فراه رود، ادرسکن او ګودزیره نومیږي چې په عمومي توګه دګودزیره دښته، د جهندم دښته، امیران دښته د چخانسور ټولې ځمکې، زرنج، کنګ، د پوزک هامون او اطراف یې احتوا کوي او بري او صحرایي ځانګړتیا لري.

۳- د ننګرهار لږ ارتفاع ساحه نسبتاً د کابل دسیند غاړ وکې له جلال آباد څخه د لعل پورې سیمې نیسي د ګواترنرې د شګلنو تیږو او د نورو دورو د تیږو ډولونه جوړ شویدي، له دې کبله یې د اراضیو لنده بل رامنځته کړې او تر استوا لاندې اقلیم په درلودلو سره مدیترانه یې پیداوارو په کې پراختیا موندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د جوړښت، تشکیل او پیداښت له نظره تقریباً د مرکزي اسیا د غرونوله لړۍ سره ورته والی لري، د افغانستان د غرونو لړۍ په تیره مرکزي برخې یې له ختیځ څخه د لویدیځ په لوري اوږدوالي لري او په پای کې د هریرود په حوزې پای ته رسیږي. د اوبو دوېش سرحد د هندوکش او بابا غر دشمال او جنوبي برخو ترمنځ تاکنه کوي سربیره پر هغې د افغانستان د بیلو بیلو سیمو د غرونو لړۍ له دې جملې نه د هېواد شمالی سیمې په تیره بدخشان اوترکستنان د جنوبي او جنوب ختیځ له سیمو یعنې کابل، ننگرهار، غزني او کندهار سره بیلوي او د مواصلاتو او ترانسپورټ له نظره یې زیاتې ستونزې رامنځ ته کړي دي، په داسې حال کې چې په اوسني وخت کې د سالنگ د تونل په کیندلو سره یې دغه ستونزې تر یوه حده لرې کړیدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځوارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د غرونولړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت	
۲- زده کړه بېز (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د غرونو له لړۍ او په ژوند کې به دهغې له اهمیت سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د غرونو په لړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت وپېژني. - زده کوونکي به مینه پیدا کړي چې د غرونو لړۍ د انسانانو په ژوند کې څه رول لري. - پوه به شي چې کومې مهمې زیرمې د غرونو په لړۍ کې شتون لري.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې اوځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلي عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي ویدویې، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر، سي، ډي ګاني او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې زده کړه بېز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول: هڅوونکې پوښتنه ایا د غرونو د لړیو او په ژوند کې د هغو د ارزښت په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په ژوند کې د غرونو د لړلو د اهمیت په هکله پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې په تختې د غرونو د لړۍ مهم ټکي ولیکئ او په ژوند کې یې اهمیت شرحه کړئ. - د نوي لوست په باره کې پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د هغو فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د غرونو د لړۍ او د هغو د اهمیت په باره نظرخرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسئ. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - ز ده کوونکي پر ډلو ویشئ او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې برخه اخلي. - د ښوونکي په لارښوونه د ګروپي کار پایله د خپل استازي پواسطه نورو زده کوونکو ته وړاندي کوي. - د نوي لوست د پاي پوښتنو ته ځواب وایي. - خپلي ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت لیکئ	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ

۱- دافغانستان $\frac{۱}{۳}$ **برخه** دغرونولړۍ او لوړې ارتفاعګانې دي

۲- زموږ د هېواد غرونه او لوړې برخې د **قراقرم** او د کوچني پامیر له شمال ختیځ څخه پیل شویدي.

۳- د افغانستان د غرونو لړۍ یوازې طبیعي عامل دی چې د دغې ساحې **دښتې حالت یې** له منځه وړی دی.

۴- د افغانستان ځینې غرونه په **ځنګلونو** پوښلي دي

۵- د افغانستان په زیاترو **غرونو کې** دایمي **واورې** شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د مرکزي اسیا د غرونو له لړۍ سره د جوړښت له طرز او پیدایښت سره لږ تر لږه یوشان دی. د افغانستان د غرونولړۍ په تیره مرکزي برخې یې چې له ختیځ څخه لویدیځ پلو ته امتداد لري او په پای کې د هریرود په حوزې کې پای ته رسیږي، د شمالي سیمو، د هندوکش او بابا غره ترمنځ د اوبو دوېش سرحد ټاکي او سر بیره پر دې مختلفې سیمې یعنې د افغانستان شمال په تیره د ترکستان او بدخشان شاوخوا د افغانستان د جنوب او ختیځ جنوب سیمې یعنې کابل، ننګرهار، غزني او کندهار بیل کړیدي، د مواصلاتوله درکه یې ستونزې رامنځ ته کړیدي.

په داسې حال کې چې دغه ستونزې نن د سالنګ د تونل په کیندلو او له ښو نقلیه وسایطوڅخه په کار اخیستلو ترېوې اندازې لرې شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځلسم لوست د تدریس لاربښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هندوکش لړۍ	
۲- زده کړه بز (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هندوکش له لړۍ سره به بلدشي ځانګړې موخې: - د هندوکش دلړۍ په باره کې به معلومات پیدا کړي. - په نقشه کې به د هندوکش د لړۍ موقعیت رسم کړي. - د ختیځ هندوکش او لویدیځ هندوکش د لړیو سره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب- تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربښود کتاب، په لوست پورې تړلې انځورونه، د هندوکش لړۍ، که امکان ولري د کمپیوټر، له سي ډي ګانو انټرنېټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول هڅوونکي پوښتنه - ایا د هندوکش دلړۍ په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په ټپه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د هندوکش د لړۍ په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ او په نقشه کې یې شرحه کړئ. – د هندوکش د لړۍ نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د ننه فعالیت ورته مشخص کړئ. – د ډلو کار لارښوونه او څارنه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې طرحه کړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست د سرلیک په غور لوستل او کتاب کې پیدا کول – نوي لوست په ټپه خوله مطالعه کوي. – د هندوکش د لړۍ په باره کې نظرځرګند وي – د لوست مهم ټکي لیکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. – زده کوونکي په ډلو کې ونډه اخلي او د ټولګي د ننه فعالیت ترسره کوي او د ښوونکي لارښوونې عملي کوي. – د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د افغانستان د هندوکش غرونو لړۍ په شمال او جنوب یعنې د دوو اوبو لرونکو سیمو یعنې د کابل د اوبو حوزه د امو له اوبو څخه بیلوي.

۲– ختیځ هندوکش د زیباک له درې د خاواک تر کوتله د ۳۶۰ کیلو مترو په واټن امتداد موندلی، زموږ د هېواد له لویو غرنیو لړیو څخه شمیرل کیږي

۳– یخچالي مرینونه د کران او منجان له درې څخه لاندنۍ ناحیه انجمن، پوشال او خاواک د ائتکالي فعالیت له اغیزې په زیاته اندازه رامنځته شوي دي.

۴– د ختیځ هندوکش ډیره لوړه څوکه له افغاني خاورې بهر په چترال کې د تراجمیر په نامه پرته ده او د سمندر له سطحې څخه یې لوړوالی ۷۷۵۰ متروته رسیږي

۵– د هېواد د شمال او جنوب سترې لویې لارې دلویدیځ هندوکش د سالنګ له تونل او شکاري دره له همدې ساحې څخه تیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واخان په جنوب لویدیځ لوري. د غرونو لړۍ یا لوړې څوکې پرتې دي چې د هندوکش یا هندي قفقاز په نامه یادیږي. د غرونو دغه لړۍ له شمال ختیځ څخه د لویدیځ او جنوب لویدیځ پلوته امتداد لري او دغرونو هغه لړۍ چې په لویدیځ کې پرتې دي، د افغانستان د شمال او جنوب ترمنځ یې لوی دیوال رامنځته کړیدی. د غرونو دغه لړۍ د ختیځ له لوري د افغانستان خاورې د قراقرم د غرونو له لړۍ سره یوځای شوي دي او د بروغل کوتل د ۳۸۰۴ مترو په لوړوالي د دغو دوو لړیو بیلوونکی حد جوړوي.

د جیومار فولوجستانو له نتیجې څخه داسې روښانه کیږي چې د هندوکش د غرونولړۍ د مرکزي اسیا دلړیو په شان ځوانې دي او د څرګندیدو او ودې په حالت کې دي، د غرونو پیدا کولو حرکتونه چې د زلزلو د رامنځته کولو سبب کیږي، د دې موضوع حقیقت ثابتوي، د غرونو د دغه لړۍ اساس او بنسټ له پلتونیک او ولګانیک نار په ډوله تیږو څخه جوړ شوي او پورتنۍ برخې یې د رسوبي تیږو پنډو طبقو نیولې ده چې په ځینو برخو کې یې تیږې ښکاره شویدي، د هندوکش لړۍ ښې شمیره درې او وادي ګانې لري چې د ځینو د جوړښت اساس د ائتکال د عمل په واسطه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپاړسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د بابا غر	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بابا له غره سره به بشپړه بلدتیا ومومي. ځانګړې موخې: - د بابا د غره په باره کې به معلومات حاصل کړي. - د بابا غره د موقعیت معلومات به ترلاسه کړي. - په نقشه کې به د بابا غره کوتلونه په نښه کړي. - د سپین غره په باره کې به معلومات ترلاسه کړي. - د سپین غر په اقتصادي ارزښت به وپوهیږي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دبابا غره او سپین غره نقشې، د امکان په صورت کې دکمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه - ایا دبابا غره او سپین غره په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښته وکړئ. - د بابا د غره او سپین غره په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ، د بابا غر او سپین غر نوی لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت و ټاکئ. - دلوست دپای پوښتنې طرحه کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې اوستونزې حل کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بابا د غره او سپین غر ه په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست د تشریح په اړه د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - پوښتنو ته ځوابونه وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب وایي:

سم ځواب نښه کړئ

۱- (د) سم دی

۲- (ب) سم دی

۳- (د) سم دی.

۴- (ج) سم دی

۹- د ښوونکي له لپاره اضافي معلومات

د بابا غر:

د غرونو دغه لړۍ تقریبا دافغانستان په مرکزي برخه کې پرته ده او دغرونو دغه لړۍ هم د هندوکش، فیروز کوه او د ترکستان د تیربند د غرونو په شان له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پرته ده، هغه څانګې چې له دغې لړۍ بیلې شویدي په مختلفو خواوو غځېدلې چې د څانګو یوه برخه یې د شمال او شمال لویدیځ په لور او بله برخه یې د جنوب او جنوب لویدیځ په لور پرته ده. دغه څانګې له شمال څخه جنوب ته اوله جنوبه شمال ته تګ راتګ له ستونزو سره مخامخ کړیدی د بابا د غره زیاتې لوړې برخې په کال کې له شپږمیاشتو زیاته موده په واورو پوښلې وي، تګ راتګ په کې نه کیږي، د دغې لړۍ د لوړوالي منځنۍ اندازه (۴۰۹۰) مترو ته رسیږي او ډیره لوړه څوکه یې د شاه فولادي په نوم یادیږي چې د سمندر له سطحې څخه (۵۱۴۰)متره لوړوالی لري.

سپین غر(سفید کوه) د افغانستان د ختیځ په لور پروت دی، (۱۵۰) کیلو متره اوږدوالی لري، دغه لړۍ د پېښور له (۴۸) کیلومترۍ څخه پیل کیږي، د لویدیځ په لورې امتداد لري، ښایي چې د سپین غره ښاخونه زیات وي چې یوه برخه یې د کابل تر جنوب ختیځ پورې رسیږي اوله هغه ځایه یې نورې څانګې د جنوب په لور دوام لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	دسلیمان غر	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د سلیمان غربه په بشپړه ټوگه وپیژني ځانګړې موخې: – دسلیمان د غره په اړوند به پشپړ معلومات پیداکړي. – د سلیمان د غره موقعیت به په نقشه کې وښيي. – دترکستان دتیربند په اړوند به خبرتیا او مینه پیدا کړي – په دې به پوه شي چې په پسرلي او اوړي کې د ترکستان د تیر بند شمالي او جنوبي برخې څنګه دي، نوروته به یې روښانه کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دسلیمان د غره نقشې، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي گانو او انټرنت څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، په ټولگي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶– په ټولگي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولگي تنظیمول، له ټولگي بهر فعالیت تامینول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅوونکي پوښتنه – ایا د سلیمان غره په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک گوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د سلیمان د غره او د ترکستنان دتیربند په باره کې نظر څرگندوي - د درس مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او پر تختې باندې لیکلو مهمو ټکو ته پاملرنه کوي، نوي لوست ته په غور غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډ لو او په ټولگي کې د ننه فعالیت کې فعاله ونډه اخلي. د خپلو ستونزو په هکله پوښتنې کوي. - د ډله ییز کار پایله د خپلو استازو په واسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولگي په مخکې نورو ته وړاندې کوي. - د لوست د پای پوښتنوته ځواب ورکوي. - له ټولگي بهر فعالیت یاداشت کوي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند په اړوند پوښتنې وکړئ - د تختې پرمخ د لوست دمهمو ټکو د لیکلو سپارښتنه وکړئ. - دنقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ. - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند نوي لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلووویشئ - د ټولگي د ننه فعالیت وگورئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - دلوست د پای پوښتنې حل او دنوي لوست ارزونه وکړئ. - د ټولگي نه بهر فعالیت توضیح کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب وواییِ:

۱- د افغانستان د غرو لړۍ په مجموع کې په جیولوجیکي (ترشیري) دریمې دورې پورې اړوند دي.

۲- د سلیمان د غره د لړۍ لوړه څوکه د سلیمان د تخت په نامه یاده شوي او دسمندر له سطحې (۳۲۰۰) متره لوړوالی لري.

۳- نور ښاخونه چې دسلیمان د غره د لړۍ په دوام زمونږ د هېواد محلي اوسیمه ییز غرونه جوړوي، په پکتیا، پکتیکا او بلوچستان کې پراخیتا موندلې او د سیند حوزه د افغانستان له جنوبي ولایتونو څخه بیلوي، خو د دغې سیمې د اوسیدونکو کلتوري ځانگړتیاوې یو شان دي او گډ فرهنگ او کلتور لري او هغه سرحدي کرښه چې د غرونو له دغې لړۍ څخه تیره شوې واحدې قبیلې له یو بل څخه بیلوي.

۴- د ترکستان تیربند د افغانستان په شمال لویدیځ کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د سلیمان د غرو دلړۍ پروت لوری د سپین غره او ختیځ تور غره له لړۍ سره اختلاف لري. د غرونو دغه لړۍ د افغانستان د پولو په جنوب کې پرته ده او ۶۰۰ کیلو متره اوږدوالی لري. د لویدیځ سلیمان داغ او ختیځ سلیمان داغ په برخو ویشل کیږي. د سلیمان د غره په جوړښت کې د تکتونیک عملیه رول لري او په دغه توګه یې زیاتې ماتې په دغه لړۍ کې رامنځته کړي دي، د غرونو د لړۍ په پورتنیو برخو کې اهکي تیږې څرګندوي چې د جوړښت عمل یې د طبقات الارضي په دویمه او دریمه پیړۍ کې رامنځته شویدی. د سلیمان د غره دلړۍ ختیځه برخه د افغانستان له پولو بهر پرته ده او د وزیرستان خاوره جوړ وي. جنوبي څانګې یې د سیند حوزې په بلوچستان کې افغانستان له جنوبي حوزې بیلوي، د سلیمان د غرو لړۍ، ختیځو غرو لړۍ، سپین غره د موسمې لنده بل درسیدلو له امله زیات مرطوب دی او ستنې ته ورته پاڼې لرونکې ونې، څیړۍ زیړه ونې او نورې ونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ب– هوار ځايونه – د ښتې او شګلنې سيمې	
۲– زده کړه يز (پوهنيزې مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: – عمومي موخې: – له اوارو ځايونو – دښتون اوشګلنو سيمو سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: – د اوارو ځايونو – دښتو او شګلنو سيمو په باره کې به معلومات پيدا کړي. – د اوارو ځايونو – دښتو او شګلنو سيمو موقعيت به په نقشه کې وښيي – د غرونولړۍ، لږ لوړ ځايونه او اوارې سيمې به وپيژني او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	توضيحي، خبرې، ډله ييزکار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، طبيعي نقشه که مکان ولري، د کمپيوتر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې) په ټولګي کې د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د يادداشت کتابچه.	
۶– په ټولګي کې زده کړه يز او تدريس فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخستل، له ټولګي څخه بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنتځه کول	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د اوارو ځايونو، دښتو او شګلنو سيمو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷− د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
− پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. − په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. − د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په اړوند پوښتنې وکړئ. − دلوست مهم ټکي ولیکئ. − د نقشې له مخې دې مهم ټکي ولیکئ او پر تختې دې اوار ځایونه، دښتې او شګلنې سیمې توضیح کړئ − د نوي لوست د مهمو ټکو په باره کې پوښتنې وکړئ. − زده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ. − د ډله ییز کار څارنه وکړئ − د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې طرحه کړئ − د لوست د پای پوښتنې طرحه او نوي لوست ارزیابي کړي − له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	− د نوي لوست سرلیک ته ګوري − نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. − د اوارو سیمو دښتو او شګلنو سیمو په اړوند نظر څرګندوي. − د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. − نقشې او په تخته لیکل شوی مهمو ټکوته پاملرنه کوي. − د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. − د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. − په ډلو کې دټولګي د ننه فعالیت کې فعال برخه اخلي ډله ییزکارکې د ښوونکي له لارښونې سره سم برخه اخلي او پایله یې د خپل استازي پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. − خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. − د لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي − له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸− د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووایې:

۱− د افغانستان هېواد د طبیعي عوارضو او توپوګرافی د له مخې په درو برخو ویشل شوی ده

۲− د افغانستان په شمال کې د شیر ماهي شګلنې دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ پرتې دي.

۳− د هلمند د حوزې دښتې صحرایي اقلیمي ځانګړتیا لري.

۴− د ننګرهار د حوزې دښتې د ثمر خیلو او غازي اباد د شګلنو ځمکو او په لغمان کې د ګمبیري او سرخکانو له دښتو څخه عبارت دي.

۵− د افغانستان د جنوب لویدیځو شګلنې ساحې چې د ګودزرې د جهیل شاوخوا سیمې، د جهندم دښته، صدیقی ریګستان، د امیران دښته او د چخانسور ټولې ځمکې په کې شاملې دي چې پراخه شګلنې سیمې جوړې کړې دي.

۹− د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

په هغو ځایونو کې چې د غرونو لړۍ شتون و نه لري، او به او داوبو سرچینې نه لیدل کیږي او اورښت پکې ډیر لږ وي صحرایي او دښتي ساحې رامنځ ته کوي. د افغانستان په شمال کې د شیرماهي دښته او شګلنه دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ موقعیت لري، دهلمند په حوزه کې اواره اراضي د ګودزرې د جهیل شاوخوا، د جهندم دښته، صدیقي ریګستان او د امیران دښته پرته ده. په ننګرهار کې د ثمر خیلو او غازي اباد شګلنې سیمې، په لغمان کې د ګمبیري او د سرخکانو دښتې شته. دغه راز په لوګر کې د سقاوې دښته او په کاپیسا کې ریګ روان د یادولو وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">ژوي</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- له ژویو سره به بشپړه بلدتیا ومومي
ځانګړی موخې:
- د افغانستان د ژویو په اړه به معلومات حاصل کړي.
- د اهلي او وحشي ژویو د ارزښت په اړه به معلومات پیدا کړي.
- د ژویو د ژوند ځای به د اقلیمي سیمو له نظره وپیژني
- د ژویو د اقتصادي ارزښت په اړه به معلومات پیدا کړي</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د سلیمان غره نقشه، که امکان ولري د کمپیوتر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه به کار واخلي</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتني)، په ټولګي کې د فعالیت ارزونه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.
- هڅوونکي پوښتنه:
- ایا د افغانستان د ژویو په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ژویو په اړه پوښتنې وکړئ. - له تختې څخه د لوست د مهمو ټکو لیکلو سپارښتنه وکړئ. - د انځورونو له مخه پر تختې باندې مهم ټکي ولیکئ او نوی لوست تشریح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ. - ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د لوست په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست مهم او غوره ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو له مخه د تختې مهم ټکي (ژوي) توضیح کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې ونډه اخلي، د ډله ییز کار نتیجه د استازو پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب ووایي:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (۱) شمیره سمه ده

لنډ ځواب ورکړئ

۲- د هندوکش د غرونو لړۍ د نیمه قطبی او نیمه استوایي سیمو د څارویو د جلا کولویوه پوله ګڼل کیږي.

۳- زمونږ په هیواد کې له ۴۴۱ څخه زیات ډولونه الوتونکي لیدل کیږي چې زیات شمیریې د اوبو او مهاجر الوتکونکي دي.

۴- هغه مرغان چې په لوړو ځایونو کې ځاله لري، د هامون له جهیلونو او د غزني د ولاړ و اوبو له مرغانو سره توپیر لري. د ساري په توګه: پکه باښه، ګربت، تپوس او کونګ په لوړو ځایونو کې ژوند کوي.

۵- صحرایي ژوي له ډول ډول موږ کانو، ګیدړو، کفتار، سور لنډي، خڅنده ګانو او حشراتو څخه عبارت دي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ډول ډول ژوي، مدیترانې او تر استوا لاندې ژویو ته ورته ژوي شته. له دې کبله زمونږ د هېواد نښتې ساحه د ژویو ځای د قطب او تر استوا لاندې سیمو ترمنځ سیمه جوړوي چې د هېواد په اقتصاد او د توریزم په جلبولو کې مهم رول لري، دغه هېواد د هغو د ژوند له پاره مناسب ځای دي چې کم پیداکیږي، لکه مار خوړونکې هوسۍ، مارکوپولو هوسۍ، د ختن هوسۍ، اورین پړانګ، سپین کلنګ او ډول ډول تې لرونکي او نور جوړ وي.

لکه: پخوا یږه دنورستان په ځنګلونو کې اوسیده، د امو دریاب په غاړه کې ببر او پړانګ په اوچتو او د هندوکش په لوړو سیمو کې یې شتون در لود، په کوهستانونوکې لیوه ژوند کاوه، سره ګیدړه چې ځانګړی طبي ارزښت لري، په مرکزي کوهستانونو کې پیدا شویده.

د شمال په لوس ستپ خاوره کې شیشګې ژوند کوي او له ۴۴۱ زیات مرغان چې زیات شمیریې ابي او مهاجر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شلم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	ځنګلونه	
۲ – زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له ځنګلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له ډول ډول ځنګلونو څخه به خبرتیا تر لاسه کړي. – د ځنګلونو اقتصادي ګټې به وپیژني. – په دې به و پوهیږي چې ځنګلونه په څو ډولو ویشل شویدي – د ځنګلونو ارزښت د ژوند د چاپیریال په ساتنه به پوه او نورروته به یې معلومات ورکړای شي.	
۳ – د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴ – د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځنګلونو انځورونه که امکان ولري د کمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ کارول	
۵ – د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونې او عملي کار	
۶ – په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست د اړیکې رامنځته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه – ایا د ځنګلونو له ډولونو او قسمونو سره بلدتیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیت	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - (د ځنګلونو) په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ځنګلونو د نوي لوست د انځورونو له مخې لیکل شوي مهم ټکي توضیح کړئ. - له زده کوونکو څخه د نوي لوست پوښتنې وکړئ - د ټولګي د ننه ډله ییز کار مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو پوښتنو او ستونزو ته ځوابونه ورکړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نوي لوست (ځنکلونو) په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو او هغو مهمو ټکو چې په تخته لیکل شوي په اړوند توضیح کوي. - نوی لوست (ځنګلونه)په غور وایي - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظریې په خپل استازي د ټولګي په مخکې لولي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنګلونه چې پاڼې یې همیشه شنې دي، د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ متره لوړتیا ترمنځ وده او نمو کوي، د هېواد په جنوبي او ختیځو سیمو کې شتون لري.

۲- د دولت په وسیله د ځنګلونو حفاظت او ساتنه او په عنعنوي توګه دهغه ځای د خلکو په وسیله رامنځته کیږي

۳- ځنګلونه زیاتې اقتصادي ګټې لري، د ساري په توګه د ودانیو د جوړولو، تودوخې، سکرو او مغز لرونکو میوو، د لرګیو پلورل چې د ملي اقتصاد په پراختیا کې مهم رول لري

خالي ځایونه ډک کړی.

۱- زموږ د هېواد د ځنګلونو زیاتې **برخې د امنیت** د تامین له امله او په تیره دونو ساحې خالي کول، چې دوا ټونو او اوسیدلو کورونو ته نژدې وې له منځه وړی دي.

۲- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنکلونه د ۲۰۰۰ - او ۳۰۰۰ مترو ترمنځ لوړوالي کې وده او نموکوي.

۳- بوټي لرونکي او ټیت شوي ځنګلونه د هېواد په مرکزي او جنوب لویدیځو برخو کې واقع دي.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

ځنګلونه دافغانستان له طبیعي مهمو سرچینو څخه دي، د ټولنې او هېواد په اقتصادي بنسټ او د اړتیا وو په لرې کولو کې اغیزمن رول لري. شواهد ښیي چې د هېواد د جنوب غربي سیمې د ستنې په شان پاڼو لرونکو او پلنو پاڼوګېو ځنګلونو پوښلي دي. د هېواد د جنوب ختیځ غرونه، لکه: دسلیمان غر، سپین غر، د چترال برخې، هندوکش او پامیر دنورستان په ګڼون له او چتو ارتفاګانو څخه د هغو ترلمنو پورې له صنعتي او له ارزښت لرونکي صنعتي ځنګلونو او دځېرې او ستنې په شان پاڼو لرونکوونو پوښلي دي او هم د هېواد شمال لویدیځې سیمې او غونډۍ دښتې ځنګلونو او نورو ډول ډول ونو پوښلي دي، په افغانستان کې د ځنګلونو حفاظت او ساتنه د دولت په واسطه په عنعنوي توګه د هغه ځای د خلکو په واسطه کیږي، زموږ په هېواد کې د استوګنې د چاپیریال له عمده رنګولو او د جګړې په وخت کې د ځنګلونو له منځه تلل او د طبیعي سرچینو ستره ضایعه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونه شرحه	
۱- د لوست موضوع	د بوټو فرش	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بوټو له فرش سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د بوټو د فرش په ارزښت به پوه او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي. - د اقليمي سيمې ټول بوټي به وپيژني - د بوټو د فرش په ګټو به پوه شي - له و نو او بوټو څخه د کار اخيستلو له طريقې به خبرتيا حاصله او په کتابچو کې به يې وليکي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د بوټو فرش انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت کتل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا له اقليمي مختلفو سيمو څخه د بوټو د فرش خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د بوټو د فرش په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم او عمده ټکي ولیکئ. - د انځورونو او په تخته د لیکل شوو بوټو فرش توضیح کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګې د ننه د دوی فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ او د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز ووایي - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بوټو د فرش په اړوند نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د بوټو د فرش توضیح ته غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ټولګي کې د ننه د ډلو په فعالیت کې فعاله ونډه اخلي د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست لنډیزته غوږ نیسي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

خالي ځایونه په مناسبو جملو ډک کړئ

۱- افغانستان یو غرنی هېواد دی

۲- په افغانستان کې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې د جوړښت له نظره ډول ډول بوټي لیدلی شو.

صحیح او غلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (غ)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې دجوړښت له نظره ډول ډول بوټي پکې لیدلی شو. لکه چې زموږ د هېواد شمالي برخو کې ډول ډول نباتات روزل کیږي، سربیره په دې په افغانستان کې نور بوټي هم شته. زیره د وحشي بوټو له ډلې څخه ده چې له هېواد څخه بهرته صادریږي. د بدخشان درې د نرۍ ډېره ښه زیره تولیدوي او دد غه بوټي تخم زرونه کاله پخوا ختیځو او لویدیځو هېوادونو ته د وریښمولو لارې صادریده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دووه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په طبيعت کې د اوبو ګرځېدل (سايکل يې)	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په طبيعت کې به د اوبو ګرځېدل(سايکل يې) وپيژني ځانګړې موخې: – په طبيعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سايکل) سره به بلد شي او نورو ته به يې معلومات ورکړای شي. – د هايدرو سايکل په عمليې به و پوهيږي. – د اوبو د بد ليدلو حالت په براس او کنګل کيدل به وپيژني	
۳– د تدريس ميتود	ځرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، د ښوونکي لارښود کتاب، په طبيعت کې داوبو له ګرځېدلو (د اوبو سايکل) که امکان ولري، د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار واخلي.	
۵– د ارزوني لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګيو بهر فعاليت ليدل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړيکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – ايا په طبيعت کې د اوبو د ګرځېدلو (د اوبو سايکل) په اړه څه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په طبیعت کې داوبو ګرځیدلو (داوبو سایکل) په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د تختې له مخې د غوره ټکو پوښتنې وکړئ. - د انځورونو له مخې د اوبو سایکل توضیح کړئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او فعالیت یې ځانګړی کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په طبیعت کې د اوبو د ګرځیدلو(د اوبو سایکل) په باره کې نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي یاداشتت کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه خپلې ستونزي هوارروي او پوښتنې کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلو ډلو پایله د خپل استازې پواسطه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه وړاندې کوي. - د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د ځمکې په کره کې موجودې اوبه تل په بدلون کې دي چې راز راز پړاوونه او پیچلتیا په کې طی کوي، د بېلګې په ډول د مایع او بلن حالت په بړاس او وریځو بدلیږي، او ربښتونه منځه راوړی، تر هغې چې په لومړي حالت بدلې شي، د اوبو دغه سایکل ته د اوبو دوراني سایکل ویل کیږي.

۲- د اوبو ګرځیدل د ځمکې د کرې پر اصلي برخو یعنې اتموسفیر، هایدروسفیر او بایوسفیر ویشل کیږي.

صحیح اوغلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (ص)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

سایکل یا د اوبو دوران د سمندر له بړاس څخه پیل کیږي او به له سمندرونو او د اوبو له سرچینو څخه بړاس کیږي، فضاته پورته کیږي او د باد په وسیله په فضا کې حرکت کوي، د هوا د کتلو د حرکت واسطه، د اوبو بړاس د مترولوجي شرایطو لاندې تراکم کوي، وریځې رامنځ ته کوي او داشباع د عملیې په واسطه بیرته تکاثف(نژدې کیدل) کوي، په باران بدلیږي، د باران او به چې پر ځمکه پریوزي، په مختلفو بنو جریان پیدا کوي، یوه برخه یې په خاورې کې جذبیږي، بله برخه یې سمد لاسه د لمر د لګیدلو په اغیزې د خاورې د مخې د بړاس او ترانسپایریشن، په بڼه د بوټي له سطحې فضا ته پورته کیږي، د باران یوه برخه د ځمکې پرمخ جاري کیږي، د سیند او یا ویالې په شکل حرکت کوي او یوه برخه یې په ځمکه کې جذبیږي، تر دې چې ترځمکې لاندې او به جوړ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دروېشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د اوبو ارزښت په ژوندانه، د انرژۍ په توليد او کرنيز اقتصاد کې</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې(پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– له زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په توليد او ژوند کې به د اوبو له اهميت سره به بشپړه توګه بلدتيا پيدا کړي
ځانګړې موخې:
– د زراعتي اقتصاد، انرژۍ د توليد او ژوند کې به د اوبو د اهميت په اړه معلومات پيدا کړي
– په زراعتي اقتصاد کې به د اوبو په اهميت وپوهيږي او نوروته به يې ووايي
– په ژوند کې به د اوبو ارزښت وپيژني.
– د انرژۍ په توليد کې به له اوبو څخه د کار اخيستلو په اهميت پوه شي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په زراعتي اقتصاد انرژۍ توليد، د اوبو اهميت او که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي تحريري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه</td><td>سلام، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړيکه رامنځ ته کول.</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه
– ايا په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په توليد او ژوند کې د اوبو له اهميت خبرتيا لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په باب پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د انځورونوله مخې په تخته د لیکل شویو مهمو ټکو تشریح وکړئ - د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې دننه د هغو فعالیت مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د نوي لوست ارزونه وکړئ، د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په اړوند نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي لیکي - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي - د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، دلوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (الف) سم دی

تشریحي پوښتنې:

۱- د اوبو له سطحې څخه د کورونو په ورځنیو لګښتونو، ښاري او کورنیو لګښتونو، زراعتي او صنعتي لګښتونو سر بیره د کالیو او مسافرو په وړلو راوړلو کې کار اخېستل کیږي.

۲- په کرنه کې هم باید د اوبه خور او د اوبه کولو له مناسبو او نویو لارو څخه کار واخیستل شي، څو د اوبو له ضایع کیدلو مخنیوی وشي

۳- اوبه په صنعت کې هم کارول کیږي، لکه چې په میلیونونو لیتره اوبه د صنعت په تولید کې کارول کیږي. دبرېښنا د ځواک په تولید کې د موادو او دستګاوو په کارولو کې هم له اوبو څخه کار اخیستل کیږي، په پرمخ تللیو هېوادونو کې چټلې اوبه بیرته سایکل کوي او په ښارونو کې ترې کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د $\frac{۳}{۴}$ برخې په شاوخوا کې د ځمکې سطحه اوبو نیولې ده، دانسانانو، ژویو او نباتاتو ژوند په اوبو پورې تړلی دی، له اوبوڅخه د څښلو او په ورځنیو کارونو کې کار اخیستل کیږي. له اوبو څخه د کرنې، صنعت او دبرېښنا د انرژۍ له پاره هم کار اخیستل کیږي، امکان لري چې بشر له خوړو پرته ډیر وخت ژوندي پاتې شي، خوله اوبو پرته ژوند ته دوام نه شي ورکولی، انسانان په څښلو او ورځنیو فعالیتونو کې خوړو او بوټه اړتیا لري یعنې هغه اوبه چې د مالګې اندازه یې ډېره کمه وي، د سمندرونو او بحیرو اوبه ترو شې دي او له هغو څخه د کار اخیستل پاکولو ته اړتیا لري.

د براعظمونو په ترتیب سره د نړۍ د اوبو نامتو حوزې په لاندې ډول دي

۱- په آسیا کې د ژیړ سیند او هوانګهو د اوبو حوزه په چین کې، د آسیا په سهیل ختیځ کې میکانګ سیند، همدارنګه د سیر او آمو سیندونه د افغانستان په شمال کې له ځانګړي اهمیت څخه برخمن دي. چې په دې حوزو کې په ځانګړي ډول په چین او افغانستان کې مهمې کریزي حوزې شمیرل کیږي. سر بیره پر دې د دې حوزو له اوبو څخه د بریښنا په تولید کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

د سیند دریاب حوزه همدارنګه د ګنګا او بر هماپوترا سیندونو اوبه چې د بنګال په خلیج کې ورتویږي، له هغوي څخه هم په کرنه او د بریښنا په تولید کې ګټه اخیستل کیږي.

زمونږ په ګران هیواد کې د کابل سیند، امو دریاب، د هریرود او هلمند اوبو له حوزو څخه په کرنه او د بریښنا په تولید په لوړه کچه ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلور ویشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو لګولو حوزې	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اوبو لرونکو حوزو څخه به بشپړه معلومات ومومي ځانګړې موخې: – په دې به پوه شي چې افغانستان په څو اوبو لرونکو حوزو ويشل شويدي. – د هېواد اوبو لرونکو حوزو سر چينې به وپيژني. – اوبو لرونکی حوزې به رسم کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني، خبرې او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو لرونکو حوزونقشې او انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، کورنی دنده، د لوست کتل، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې ټينګول – هڅوونکې پوښتنه – ايا د اوبو لرونکو حوزو په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د اوبو لرونکو حوزو) اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اوبو لرونکو حوزو تشریح وکړئ. - پر تختې لیکل شوي مهم ټکي شرحه کړئ - د نوي لوست په باره کې ستونزې اوارې او پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز وواییې - کورنۍ دنده ورکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د اوبو لرونکو حوزو په اړوند نظر څرګند وي - دلوست مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي - له تختې مهم ټکي په خپلو کتابچو کې لیکي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - په ډلو کې خپل کارونه تر سره او د خپل استازې پواسطه یې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګې مخکې وړاندې کوي چې نور زده‌کوونکي هم پرې پوه شي - د ډله ییز کار په تر سره کولو کې د ښوونکي لارښوونې عملې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي - په کورنۍ دنده ځانونه پوهوي چې په کورونوکې یې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (غ)

۵- (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

- افغانستان یو غرنی هېواد دی، د اوبو لرونکو حوزو سر چینې یې د هندوکش د غرونو لړۍ او دهغه لوړې سیمې جوړوي، په تیره دایمي واورې او یخچالي کتلې چې په واخان، پامیر، ختیځ او لویدیځ هندوکش او د بابا په غره باندې یودبل له پاسه لوېږي، د پسرلي او اوړي په ورځو کې دغه واورې اوبه کیږي، رواني اوبه د هېواد په مختلفو حوزو کې رامنځ ته کوي. دواورې او باران د اورښت له کبله په ژمي او دپسرلي په لومړیو ورځو کې د سیندونو د اوبو اندازه زیاتیږي، کله سیلابي متلاطم اوطوفاني کیږي او کله د سیندونو د اوبو دغه زیاتیدل د ځمکې په سطحه کې د نباتاتو دکموالي سبب کیږي، د سیندونو او خوړونو په تګلاره کې د ګاونډیو سیمو د ځمکو شکلونه تخریبیږي او یو څه برخې یې سمسورې او زراعتي ګرځي.

په اوسینو شرایطو کې په افغانستان کې د اوبو پنځه سیمې شتون لري.

۱- د آمو حوزه: په دې حوزه کې د واخان: کوکچې، پلخمري او امام صاحب سیندونه شامل دي.

دا حوزه د هیواد په شمال کې د سر سبزي او کرنیزو ځمکو په خړوبولو کې ګټه اخیستل کیږي.

۲- د کابل سیند د اوبو حوزه: په دې حوزه کې د غوربند، سالنګ، پنجشیر، للندر او لوګر سیندونه شامل دي. همدارنګه دې حوزې د سره رود، الیشینګ، الینګار او د کنړ سیند پراخه سیمه یې نیولې ده. د دې حوزې له اوبو څخه دوې کرنیزې پروژې (هډه او غازي آباد) فارمونه او د هغوي ترڅنګ ځمکې خړوبیږي. همدارنګه د سروبي، نغلو او درونټې په سیمو کې د بریښنا لویې دستګاوي، د دې حوزې پر اوبو ګرځي او بریښنا تولیدوي.

۳- د هریرود اوبو حوزه په کرنه او د بریښنا په تولید ارزښتناکه ونډه لري.

۴- د هلمند د اوبو حوزه: دا حوزه پغمان ته نژدې له لوړو برخو سرچینه اخلي، اوبه یې سهیل لودیځ پلو بهیږي، د قندهار او هلمند ولایتونو له خړوبولو وروسته د سیستان هامون ته ورتویږي، د دې حوزې پر اوبو د کجکي د بریښنا بند جوړ شوي او قندهار ولایت ته بریښنا تولیدوي.

۵- د اوبو بسته حوزې: په دې حوزې کې د غزني، تاشقرغان او بلخاب سیندونه شامل دي، له دې اوبو څخه د کرنیزو ځمکو په خړوبولو کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د آمو حوزه	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د آمو له حوزې سره به بشپړه بلدتيا پيدا کړي ځانګړې موخې: - د آمو د حوزې په اړه به بشپړ معلومات ترلاسه کړي - د آمو درياب موقعيت به په نقشه کې رسم کړي. - د آمو درياب مرستيالان به وپيژني - د آمو درياب، بندرونه به وپيژني او له هغوی سره به مينه پيدا کړي. - .د کوکچې او کندز دسيند په اړوند به پوه او نوروته به معلومات ورکړای شي	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې، او ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د امو درياب د حوزې عکسونه انځورونه که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه دې کار واخيستل شي	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار، او د ښوونکي د ياداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړنۍ فعاليتونه	سلام، روغبړ د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوې لوست سره يې اړيکې رامنځ ته کول - هڅوونکې پوښتنه - ايا د امو حوزې په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د آمو د حوزې په اړوند ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. – د نقشې او په تخته د ليکل شوي نوي لوست له مخې د آمو حوزه شرح کړئ د نوي لوست له مخې اړوند پوښتنې وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د نه د هغو فعاليت وټاکئ – د ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د آمو د حوزې اړوند نظر څرګندوي – د تختې د نوي لوست غوره ټکې ليکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي د نوي لوست تشريح ته غوږ نيسي – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ټولګي کې د نه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګې په مخکې د ښوونکې په لارښوونه د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د لوست لنډيز ته غوږ نيسي او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱– د آمو په حوزه کې هغه شمير دريابونه شامل دي چې هندوکش د لړۍ شمال او شمال ختيځ له ځوړو څخه سرچينه اخلي.

۲– Oxus د آمو درياب په ګاونډ کې د بخدي يا نني بلخ زوړ مدنيت را څرګند شوی او پخوانيو يونانيانو امو د اوکسوس په نامه ياد وه.

۳– د افغانستان په خاوره کې د امو درياب مرستيالان له کندز او کوکچې څخه عبارت دي چې د واخان او پامير د اوبو په ګډون په سلو کې څلويښت برخه لري او د اوبو د حجم له مخې په سلو کې له ۲۰څخه تر ۳۰ پورې د امو په اوبو کې برخه لري، د دغه درياب مرستيالان چې د شمال له غاړې ورسره يو ځای کيږي، د تاجکستان او ازبکستان په جمهوريت کې بهيږي، مهم يې له ګونت، وانچ درياب، قزل سو، وخش درياب او د کافرنهان او سرخان له دريابو څخه عبارت دي.

۴– د امو دريا ب د افغانستان د اسلامي جمهوريت، تاجکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي.

۵– د کوکچې درياب د بدخشان له مهمو او مشهورو سيندونو څخه ګڼل کيږي، له دې کبله چې د کوکچې د سيند ژوروالي زيات او سور يې لږ او په ځينو ځايونو کې له يو کيلو متر څخه تيری نه کوي، له دې امله په ويالو او لښتيو کې د اوبو اخيستل ترې ناشونې دي او په بدخشان کې زراعت هم دومره پراختيا نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د آمو په حوزه کې هغه سیندونه شامل دي چې د هندوکش له لړۍ د شمال او شمال ختیځو ځوړو څخه جاري کېږي، يو شمېرېې د امو له درياب سره يو ځای او نورېې د هندوکش د شمال په پراخو دښتو او شګلنو سيمو کې جذبيږي.

د آمو درياب چې د اکسوس Oxus په نامه هم مشهور دی، د پامير له لوړو سطحو څخه سرچينه اخلي د آمو سیند د ارال تر بحيری Aral (د اورال په درياب کې د توييدو تر ځای) پورې۲۵۰۰ کيلومتره اوږ دوالی لري، ۱۲۰۰ کيلو متره د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي، د امو درياب د کوچني پامير له کنګلونو څخه سر چينه اخېستې ده، د امو درياب چې د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د جمهوريتونو ترمنځ واقع دی، له سياسي اړخه د بين المللي سيندونو رژيم لري يعنې دواړه هېوادونه په ټاکلو شرطونو له اوبو څخه د کار اخيستلو حق لري، خو د امو د کينې غاړې د نه مساعدت له نظره او د اوبود اوچتولو له پاره د کافي وسايلو د نشتوالي له کبله د کرنې هغه ځمکې چې د درياب د بستر له سطحې ډېرې اوچتې، دي، د امو له اوبو څخه لږه اقتصادي استفاده کيږي، خوله مرستيالانو څخه يې په تيره د کندز او کوکچې له سيندونو څخه کرنيز او اقتصادي کار اخيستل کيږي. د کندز له سيند څخه د برېښنا د توليد له پاره د پلخمري د سپېسينو ټوکرانو د فابريکې او د روښانولو له پاره کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د کابل حوزه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د کابل له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د کابل د حوزې له سیندونو سره به بلد شي - د کابل سیند او د هغه مرستیالان به د نقشې پر مخ رسم کړي. - د کابل د سیند د اوبو لرونکي حوزې په سمسورتیا کې به د برېښنا په ترلاسه کولو به وپوهیږي او نوروته به يې معلومات ورکړای شي - د کابل سیند تګلاره او سرچینه به وپیژني او د هغه سره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، نقشه او د کابل د سیند انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست سره يې اړیکې ټینګول - هڅوونکې پوښتنه: آیا دکابل د حوزې په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د (کابل د حوزې) په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. – د نقشې له مخې د نوي لوست مهم ټکي تشريح کړئ. – د نوي لوست اړوند پوښتنې وکړئ. – د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. – د ډله ييز کار خارنه وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د نوي لوست ارزونه وکړئ. – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ. – له ټولګي نه بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ګوري. – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د کابل د حوزې په هکله نظر څرګندول – د لوست مهم ټکي يادداشت کوي. – د نوي لوست (کابل حوزه) تشريح ته غوږ نيسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي. – د لوست لنډيز ته غوږ نيسي. – له ټولګي بهر فعاليت يادداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– (ص)
۲– (ص)
۳– (غ)
۴– (ص)
۵– (غ)
۶– (غ)
۷– د کونړ سيند کامې ته نژدې د کابل له سيند سره يوځای کيږي

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د کابل د سيند اوږ دوالی له سرچينې څخه د تويېدو تر ځايه ۵۰۰ کيلومتروته رسيږي، چې ۳۶۰ کيلو متره يې د افغانستان په خاوره کې بهيږي. د کابل سيند د کابل د ښار د لويديځ له ۸۰ کيلو مترۍ د اونی درې له نژدې اوله ۳۵۰۰ متره لوړ والي څخه سرچينه اخلي، د خپل بهير په پورتنی برخه کې ډېر تيز او مخ پر ځوړې بهيږي. د کابل د سيند تګلوری لويديځ لوري ته دی، له بې شميره حوزو او تنګيو تيريږي، د ساري په توګه کله چې د کابل سيند د للندر له تنګي تيريږي د چهاردهي حوزې ته ننوځي، ورروسته له هغه چې له کابل څخه تيرشو، تنګ غاروته ننوځي او دنغلو او سروبي له حوزې څخه تيريږي، وريښمين تنګي ته د اخليږي، ورروسته بيا لغمان او د بهسودو له حوزې د لعل پورې تنګي ته ننوځي، د پيښور حوزې ته داخل او د اټک په نژدوکې د سيند له سطحې څخه د ۲۷۱ مترو په لوړالی د سند له درياب سره يو ځای کيږي. د دغه بهير په اوږدوکې له ښي او کيڼې خوا څو مرسيتالان ورسره يوځای کيږي او د کابل دسيند د اوبو د زياتوالي سبب کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هلمند او سيستان اوبو لرونکي سيمه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هلمند او سيستان اوبو لرونکي حوزې به وپيژني
ځانگړې موخې:
– د هلمند او سيستان له اوبو لرونکې حوزې سره به بلدتيا پيدا کړي
– د هلمند سيند له اوبو لرونکي حوزه به په نقشه کې رسم کړي.
– د هلمند سيند له اوبو لرونکي حوزې څخه به د ژوند په بهبود کې د کاراخيستلو معلومات پيدا او نورو ته به يې وړاندې کړای شي
– د ادرسکن دسيند له ساحې سره به بلد شي
– د هلمند سيند په باره کې به معلومات پيدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">څرگندونې، خبرې، ډله ييز کار، پوښتنې، او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، دهلمند سيند نقشه او انځورونه، که امکان ولري د کمپيوټر له سي ډي گانو او انټرنټ څخه کار واخلي</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولگي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولگي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ کول، د ټولگي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې رامنځ ته کول
– هڅوونکې پوښتنه:
– ايا د هلمند او سيستان اوبو لرونکې حوزې په باره کې خبرتيا لرئ؟</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هلمند او سیستان اوبو لرونکو حوزې په باره ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د نوي لوست (هلمند او سیستان) مهم ټکي توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ګروپونو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هلمند اوسیستان اوبو لرونکي حوزو په باره کې نظر څرګندوي - له تختې د نوي لوست د غوره برخو لیکل - د سیستان د حوزې د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لار ښوونه د خپل استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې لوست يې زده شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب غوره کړئ

۱- (ج) ځواب سم دی

۲- د هلمند سیند د پغمان غره له لویدیځو څوړو او د اونۍ د کوتل له لویدیځ څخه د یونیم کیلومتر په واټن سر چینه اخلي، وروسته بیا د (ګردن د یوال) له جنوب څخه تیریږي، د ملایعقوب د کوتل د لمنو په برخه کې د میدان لویدیځ سرحد شاته پریږ دي، د بامیانو جنوبي برخوته د اخلیږي، د ارزګان په ولایت کې له خپلو نورو مرستیالانو سره په لوري روانیږي، د کجکي د بند په برخه کې يې سور پراخیزي، د بریښنا د تولید په غرض د زیرمې لویه ساحه جوړوي وروسته بیا د لښکر ګاه په لور روانیږي، په نیمه صحرایي ځمکو کې لوی قوس د درویشان او چهار برجک په برخه کې منځ ته راوړي، د نیمروز ولایت د کمال خان په ساحه کې د شمال په لوري ځي، د خوابګاه او کنګ په حصه کې دهږواد د پولو په امتداد په مختلفو پیچلتیا و وخپل جریان ته دوام ورکوي، د خپلې دلتا په برخه کې پر بې شیمره ښاخونو ویشل کیږي.

۳- د هلمند د سیند رسوبات ناوړه پایلې لري، د هامون په سیستان کې د هلمند د سیند رسوبات د دې سبب شوي دي چې هرکال د سیند دلتا د لویدیځ په لور خوییږي په پایله کې د سیستان د هامون اوبه د لویدیځ په لوری وړاندی ځي او بلاخره د سیستان د هامون اوبه د سر حدي کربښې څخه هغه خوا راتلو شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هلمند سیند د افغانستان ډیر لوی سیند دی چې تقریباً له سرچینې تر تویید لو ځای پورې د افغانستان په خاوره کې بهیږي، د هلمند سیند د هزاره جاتو له غره څخه چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۰۰ متره لوړ والی لري، سرچینه اخلي او ترمصبه پورې چې دلویدیځ او جنوب لویدیځ په لور جاري دي ۱۴۰۰ کیلو متره اوږدوالی لري، د هلمند د سیند په پورتنۍ برخه کې ابشار موجود دی، خو په منځنۍ برخه کې یعنې د ګرشک له سیمې له تیریدو څخه وروسته سیلابي حالت له لاسه ورکوي، تقریبا ۸۰۰ متره (یعنې له سر چینی تر ګرشکه) یې لوړ والی کمیږي. له هغه ځایه وروسته د هلمند سیند پراخیږي، لوی مرستیال یې یعنې د ارغنداب سیند چې د ترنک، ارغستان او لورا له ګډون څخه تشکیلیږي او د بست کلا ته نژدې ورسره یو ځای کیږي، له هغې وروسته د جنوب په لور روانیږي، د زیات واټن له وهلو وروسته د یوه قوس په شکل د افغانستان په جنوب لویدیځ کې د هلمند په هامون کې تویيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اته ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليكونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هريرود حوزه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده كوونكي به د تدريس په پاې كې لاندې موخې تر لاسه كړي.
– عمومي موخې:
– د هريرود له حوزې سره به بشپړه بلدتيا ومومي.
ځانګړې موخې:
– د هريرود د حوزې په اړه به بشپړه معلومات پيدا كړي
– د هريرود د حوزې پر اقتصادي او كرنيز ارزښت باندې به پوه شي
– د هريرود د سيند په باره كې به معلومات تر لاسه كړي.
– د هريرود د سيند موقعيت به په نقشې كې رسم كړي.
– د مرغاب د سيند په اړوند به پوره معلومات پيدا كړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ييز كار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توكي</td><td colspan="2">درسي كتاب، تخته، تباشير، دښوونكي لارښود كتاب، دهريرود نقشه، كه امكان ولري د كمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ كار اخيستل</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي كار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي كې د زده‌كړې او تدريس لومړني فعاليتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ كول، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخېستل، كورنۍ كار كتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيكې پيدا كول</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونكي پوښتنه:
– ايا د هريرود دحوزې په باره كې خبرتيا لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هریرود د حوزې په باره کې نظر څرګندول - د هریرود د حوزې نوي لوست ته غوږ نیسي - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه د ښوونکي لارښود د ټولګي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (هریرود د حوزې) په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لیکنې، نقشې او د نوي لوست له مخې د هریرود حوزه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو فعالیت په ټولګي کې دننه وڅاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (ب)سم دي

۲- (ج)سم دي

۳- (الف)سم دي

تشریحي:

۱- د هریرودسیند د بابا غره له لوړو څخه سرچینه اخیستې ده

۲- د هریرود سیند له تګاب اوشلان سره له یو ځای کیدلو وروسته د لویدیځ په لوري روانیږي

۳- هریرود سیند د ذولفقار د درې له تیریدو وروسته د ایران دولت او ترکمنستان ترمنځ ګډه پوله ترسرخس پورې جوړوي.

۴- د هریرود له اوبو څخه د اوبه کولو له پاره زیات کار اخیستل کیږي، له همدې کبله په هرات کې د کرنې حالت د قناعت وړ دي، ځکه چې د کانالونو او اوبو ګرځولو بندونو په مرسته همدارنګه د هرات د ښار د سلما بند له برکته یې ختیځې برخې ډېرې سمسورې اوتازه دي.

۵- د مرغاب سیند د ځمکې د کرنې په برخه کې ورڅخه کار اخیستل کیږي، اقتصادي ارزښت لري، د ماري چاق په برخه کې په اوارو ځمکو کې بهیږي، د کرنې په برخه کې ګټې اخیستلو ته مساعد دي، خو په ځینو برخو کې دلوړوالي له مخې د اوبو تیزوالی زیات شوی، ترې کم ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هریرود سیند د بابا غره دلړۍ له لویدځو لمنو او د سنګل اب او سرجنګل له دوو سیندونو څخه سرچینه اخلي، د دولت یار په برخه کې سره یو ځای کیږي، د هریرود سیند جوړوي، د هریرود سیند له ختیځ څخه لویدیځ ته د ۴۰۰ کیلو مترو په اوږدوالي د سفید کوه د غرونو دلړۍ او کاسه یې مرغ ترمنځ بهیږي. دا اوبه د ښار په لویدیځ کې له خپل ستر مرستیال تګاویشان سره چې ۲۰۰ کیلومتره شاوخوا د هریرود له سیند سره موازي د سیاه کوه په جنوبي لمن کې بهیږي، یوځای کیږي او له هغې وروسته له غرنیو ځمکو تیریږي، د هرات ښارته ننوځي.

د مرغاب له سیند څخه د ساحل د لوړوالي له امله د افغانستان په خاوره کې د مرغاب له ناحیې څخه پرته کرنیز کار کې ګټه نه اخیستل کیږي، خو د مروي په پنجدې کې زیات شمیر بندونه جوړ شوي او له هغو زیات کار اخیستل کیږي، خو د بالامرغاب او ماري چاق په برخه کې چې د ترکمنستان پولوته نژدې پرته ده، یوازې د مرغاب د سیند غاړې سمسوري او شنې شویدي او د پنجدې ناحیه له ۱۸۸۵ کال څخه مخکې د افغانستان په خاورې پورې تړلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ترړلي حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ترړلو حوزو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - له ترړلو حوزو سره به پشپړه بلدتیا پیدا کړي. - ترړلي حوزې به وپیژني - د غزني سیند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي - د بلخاب له سیند سره به بلد شي - د قیصار د سیند موقعیت به وپیژني.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د ترړلو حوزو نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر سي ډي ګانو او انټرنټ کارول	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا د ترړلو حوزو په باره کې خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري	۳۵ دقیقې
- په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ.	- نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي.	
- (د ترلې حوزې) په هکله ځانګړې پوښتنې وکړئ.	- د ترلو حوزو په هکله نظر څرګندوي	
- د نقشې له مخې پر تختې د لیکل شوي لوست غوره ټکي تشریح کړئ.	- نقشې او د تختې لیکنې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحي ته غوږ نیسي، د ترلوحوزو توضیح ته پاملرنه کوي.	
- نوی لوست (ترلي حوزې) توضیح کړئ.	- د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د ښوونکي په لارښوونه د خپل استازې پواسطه نوروته وړاندې کوي.	
- زده‌کوونکي د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې تنظیم او د ډله ییز کار څارنه یې وکړئ		
- د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ	- خپلې ستونزې او پوښتنې کوي.	
- د لوست ارزونه وکړئ	- د لوست اړوند د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي.	
- د لوست لنډیز وړاندې کړئ	- د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي.	
- له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د ترلي حوزې سیندونه غزني، بلخاب، قیصار، سمنګانو او د اندخوی له سیندونو څخه عبارت دي

۲- د غزني سیند د سوسنګ، جغتو، شش ګاو او خواجه عمري له سیمو تیریږي.

۳- د بلخاب درې ویالې له نهر شاهي او بلخ له نهرونو څخه عبارت دي

۴- د سلطان بند د غزني د سیند له پاسه جوړ شوی، چې له ۲۰ تر ۲۵ میلیون مترو مکعب اوبو ظرفیت لري.

۵- د قیصار سیند د ترکستان د تیر بند د شمال له څوړو سر چینه اخیستې او د اندخوی د ښار په شګو کې جذبیږي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ځینې هغه سیندونه چې له لوړو غرنیو ارتفاعګانو څخه سرچینه اخلي او جریان یې په یو ترلي تګلوري پورې منحصر شوی او یا جذبیږي، د ترلي حوزې د سیندونو په نامه یادیږي، د ساري په توګه د غزني، بلخاب، قیصار، او داندخوی سیندونه دي.

بسته یا ترلي حوزې (سیمې): له هغو سیمو څخه عبارت دي، چې په افغانستان کې یې د ننه اوبه راټولې شوي، خو د هیواد له پولو نه خارجیږي، لکه:

۱- د غزني د سیند ترلي حوزه یا سیمه چې له اوبو څخه یې د سلطان د بند په شاوخوا کې د کرنې لپاره ګټه اخیستل کیږي او د غزني په سهیل کې یې د غزني و لاړې اوبه رامنځ ته کړي، د ښکلو او ښایسته الوتونکو د تولیدو مرکز یې جوړ کړیدي.

۲- د هیواد په شمال کې د قیصار، بلخاب او د تاشقرغان سیندونو ټولې بسته او ترلي سیمې جوړوي، بې له شکه د هغو سیندونو له اوبو څخه په کرنه کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديرشم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان مشهور جهيلونه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له مشهورو جهيلونو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له مشهورو جهيلونوسره به بشپړه بلدتيا ترلاسه کړي. – د سيستان هامون، د پوزک هامون او د صابري هامون به وپيژني – د دغ نمد او نمکسار کول په هکله به خبرتيا حاصله کړي – د ګودزيره جهيل، د ناور د دښتې و لاړې اوبه، او د غزني ولاړې اوبه بند امير او د زرکول جهيل به وپيژني. – د چقمقتين د جهيل او د شيوا جهيل په هکله به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبري، ګروپي کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په ټولګي کې د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې رامنځ ته کول	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د افغانستان له جهيلونو سره بلد تيا لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړیز فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - له نقشې او تختې څخه په ګټه اخیستلو سره د افغانستان مشهور جهیلونه، توضیح کړئ - د لوست اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - د کورنۍ دندې په اړه لارښوونه وکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو نقشې او پر تختې د لیکل شوو ټکو تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه وایي - د ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل فعالیت معلومات د ښوونکي په لارښوونه نورو ته د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (ب) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

افغانستان یو شمیر کوچني او لوی جهیلونه لري چې په لاندې ډول دي. د شیوا جهیل، د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل، بند امیر، د غزني و لاړې اوبه، د ناور د دښتې ولاړې اوبه، د ګودزیره جهیل، د دغ نمد او نمکسار د کول جهیلونه، صابري هامون، د پوزک هامون، دسیستان هامون او نور.

د افغانستان نامتو جهیلونه په دوو بیلا بیلو کتګوریو کې تر بحث لاندې نیسو.

۱- کنګل لرونکي جهیلونه، چې د واخان په لوړو نقطو کې پراته دي.

د بیلګې په ډول د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل په همدې ډول د بدخشان په شمال ختیځ کې د شیوا جهیل دا ټول خوږې اوبه لري او د سیمې په مرطوبوالي کې ځانګړې ارزښت لري.

۲- هغه جهیلونه چې د افغانستان په لودیځ او یا هم په سویل لویدیځ کې تقریبا په نیمه سارایي سیمو کې پراته دي، لکه: د هرات د نمکسار، دغ نمدي، د ګودزیره جهیل، چې مالګینې اوبه لري، په غالب ګمان سره له ځینو کمیاوي عملیو وروسته له دې جهیلونو څخه مالګه هم تر لاسه کیږي.

په غزنیو جهیلونو کې نه ګوني بندونه، لکه د امیر بند د پاملرنې وړ دی چې د بلخاب دریاب لومړنۍ سر چینه جوړ وي او له هغه څخه په کرنه کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	وچکالي او د اوبو کمښت	
۲- د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د وچکالی او اوبو له کمښت سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - له وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړه به معلومات تر لاسه کړي. - په دې به پوه شي چې وچکالي څه وخت منځ ته راځي - د وچکالۍ له اقتصادي ستونزو به خبرتیا تر لاسه کړي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدریس لارې	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وچکالۍ او د اوبو د کمبود انځورونه او عکسونه، که امکان ولري، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې میتود	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورني کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره اړیکې پیدا کول - هڅوونکې پوښتنه: - ایا د وچکالۍ او د اوبو د کمښت اړوند خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو زده‌کړیز فعالیتونه	۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وچکالۍ او اوبو دکمښت په هکله نظر څرګندوي. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت نوي لوست ته غوږ نیسي په نقشې کې یې پیژني – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي – د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپلو استازو پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست ستونزې له ښوونکي سره شریکوي او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي	– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د نوي لوست غوره ټکې پر تختې ولیکئ او د نقشې له مخې وچکالۍ او د اوبو کمښت توضیح کړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په یو کال کې له منځنۍ حد کښته د اورښت او وچوبې د اندازې زیاتوالی ته وچکالي وایي، یا په بل عبارت وچکالي د اورښت کمښت اولږ والی چې انسان، ژوبو، نباتاتو او خاورې ته بسنه ونه کړي او اکوسیستم ګډ وډ کړي له وچکالۍ او د اوبو له کمښت څخه عبارت دی.

۲– په وچو او نیمه وچو سیمو کې د وچکالۍ زیاتوالی یعنې هغه سیمې چې دهوا جوي حالت زیاتوالی او له خاورې د زیات بړاس سبب کیږي، منځ ته راوړي.

۳– په افغانستان کې وچکالۍ د زراعتي او د اقتصاد په برخه کې زیاتې ستونزې پیدا کوي.

سمې اونا سمې پوښتنې:

۱– (ص)

۲– (غ)

۳– (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

وچکالي يوه طبيعي او پيچلې ښکارنده ده چې امکان لري، په هر ډول اقليم هم وچ، مرطوب، حاره يي، او ان قطب ته نژدې هم واقع کيږي. د اوبو کمښت په وچو او نيمو وچو سيمو يعنې په هغو سيمو کې چې د هوا د وچوالي زيادښت له خاورې د زيات بړاس سبب کيږي، رامنځ ته کوي.

وچکالي، څاروي او انسانانو لپاره يو لوی ګواښ دی او کرنيز محصولات له ستونزو سره مخامخ کوي. وچکالي يو نا څاپه رامنځ ته کيږي، بلکي وچکالي د اوبو په کچه او سيمه ييز اقليم کې بدلون رامنځ ته کوي. له بله پلوه له طبعيت سره د انسان بې پروايي په دې معنا چې انسانان هڅه کوي، ځنګلونه له منځه يوسي او يا هم په استوايي سيمو کې څارويو د زيادې څرولو له امله واښه له منځه ولاړ شي، په پايله کې شنې دښتې په اوچو او سپيرو ډاګونو اوړي. څه موده پخوا مو د دې ښه بيلګه، په خپل ګران هيواد افغانستان کې وليده، ډير بندونه وچ شول د کاريزونو اوبه وچې شوې، تر ځمکې لاندې اوبه نورې هم ښکته شوې او د دريابونو د اوبو حجم کم شو چې دا موضوع د قرغې، نغلو او سروبي بندونو، همدارنکه د سيستان په هامون کې وليدل شوه. چې د اوبو کچه ډيره کمه شوي وه او انسانان يې ليږديدو ته اړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	طبیعي چاپېریال	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – چاپېریال به په بشپړه توګه وپېژني ځانګړې موخې: – د اوسیدو چاپېریال او طبیعي چاپېریال په باره کې به معلومات ترلاسه کړي – طبیعي چاپېریال به وپېژني. – د طبیعي سر چینو په اړوند به خبرتیا ترلاسه کړي. – د اوسیدو د چاپېریال ساتنې اغېزې به په روغتیا باندې وپېژني او نورو ته به یې معلومات ورکړي	
۳– د تدریس میتود	د لوست څرګندونې ګروپي کار، یوکسیز او دوه کسیزکار	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوربښتونو انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، ویدیویي، تلویزیوني د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اوچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول – هڅونکي پوښتنه. – ایا پوهیږئ چې د اوسیدلو چاپېریال څه ته وایي؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د استوګنې د چاپېريال او د طبيعي چاپېريال په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د مهمو ټکو ليکل، د نقشې پرمخ د طبيعي چاپېريال او د استوګنې چاپېريال توضيح کړئ – ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له نوي لوست څخه د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوى لوست په پټه خوله مطالعه كوي. – د استوګنې د چاپېريال او طبيعي چاپېريال په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم او غوره ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او په دقت سره غوږ نيسي چې د استوګنې د چاپېريال او طبيعي چاپېريال د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره يوځای خبرې وکړي – د ټولګي کې د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره د ټولګي مخکې بيانوي چې نور زده‌کوونکي پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې څو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيز اوري او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي څخه بهر فعاليت په کورونو کې اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د استو ګنې چاپېريال د بيولوژيکي فزيکي، ټولنيز، خپل منځي او له يو بل سره د هغو مقابلو اړيکو ښکارندو څخه عبارت دى چې په مجموع کې د انسان په ژوند اغيزې کوي، په بل عبارت انسان او دهغه شاوخوا چاپېريال له اقليمي ټولنيزو شرايطو او دهغو متقابلې اغيزې د استوګنې د چاپېريال په نامه يادېږي، نو له دې کبله د استوګنې چاپېريال د ژونديو او نا ژونديو عناصرو د يوځاى کيدلو مجموعه ده، چې انسان يې نه بېلېدونکى جز دى او د خپل ژوند له دوام سره په مستقيمه توګه تړلي دي.

۲– طبيعي چاپېريال له هغو ټولو شتو شيانو څخه چې زموږ په شاوخوا کې پراته دي، چاپېريال جوړېږي، په عمومي توګه په چاپېريال کې دوه ډوله عناصر ليدلى شو، اول حياتي يا ژوندي عناصر، لکه: انسان، نباتات او ذره بيني جسمونه دويم د نا ژونديو عناصرو چاپېريال، لکه اوبه، هوا، خاوره، تيږې او نور

۳– طبيعي چاپېريال له غرونو، څرځايونو، تيږو، سيندونو، جهيلونو، اوبو، هوا، خاورې، انسانانو، ژويو، نباتاتو، ذره بيني جسمونو او نورو څخه جوړ شويدي.

۴– هغه چاپېريال چې مونږ په کې ژوندکوو، ځانګړي هنري نظم او قانون لري، باران د باد لګيدل، د يخچالونو رامنځ ته کېدل، د بوټو شنه کيدل، د کال د موسمونو بدلون، ټول په ځانګړو اساسي قوانينو رامنځ ته کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د پیړیو په اوږدوکې انسانان په دې وپوهیدل، چې همدغه چاپیریال زموږ زیاتې اړتیاوې پوره کولی شي، له دې کبله له دغوښکارندو سره اړیکې په چټکتیا ټینګیږي او په دې اړوند یې زیاتې تجربې تر لاسه کړي، انسانان وپوهیدل چې په هر چاپیریال کې باید په ځانګړې توګه له طبیعت سره اړیکه ټینګه کړي، څو د هغو له امکاناتو څخه ګټه واخلي، تودې او وچې سیمې د کرنې او غذا د تولید له پاره مناسبې نه دي، په جبه زارو او سمسورو سیمو کې چې له سیندونو او جهیلونو سره نژ دې دي، ټول شیان د مطلوب ژوندانه د پرمختګ له پاره برابر دي، د همدې سیندونو پر غاړو تمدنونه راپیدا شوي دي، په هر ځای کې انسانان هڅه کوي، څو د طبیعي چاپیریال شرایط وپیژني او خپل ژوند ورسره برابر کړي او یا چاپیریال ته له خپلې اړتیا سره سم بدلون ورکړي.

کوم چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو، ځانګړی نظم او قانون لري، د باران اورښت، باد لګیدل، د یخچالو واقع کیدل د بوټو زرغونیدل، د کال د موسمونو بدلون ټول د ټاکلو قوانینو پر اساس واقع کیږي، موږ باید دغه قوانین او نظام وپیژنو او له چاپیریال سره خپله اړیکه د هغو پر اساس تنظیم کړو، نو له دې کبله دا زموږ دنده او زموږ وجیبه ده چې په چاپیریال کې د ژوند په ترڅ کې د ښکارندو د پیژند لو له لارې او له هغو څخه د خبرتیا په لرلو د هغو د اړیکو له کشف سره سم چلند وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځنګلونو ساتنه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ځنګلونو له ساتنې سره به بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د ځنګلونو د ساتنې په اړه به معلومات پید اکړي - د ځنګلونو د ساتنې لارې به وپیژني - په روغتیا او د استوګنې په چاپیریال به د ځنګلونو د اغیز په ګټه پوه شي - له ځنګلونو ځخه به د کار اخیستلو په لارو بلد او نورو ته به یې په اړه معلومات ورکړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویډویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر له سي ډي ګانې. او انترنټ څخه ګټه واخلئ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکي رامنځته کول هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې ځنګلونه د انسانانو او ژویو په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د ځنګلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند خبرې وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ – د ځنګلونو ساتنه، د بوټو او ځړ ځایونو نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړه پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– ځنګلونه ارزښنا کې اقتصادي ګټې لري، د طبیعي ځنګلونو وده او نمو الهٰي نعمتونه دي چې په طبیعت کې شتون لري او د ځمکې کرې ته یې روغتیا یې او اقلیمې ښه رونق ورکړی دی، ځکه چې د ځنګلونو شتون د هوا په پاکولوکې چې موږ یې تنفس کوو، ځانګړې نقش لري.

۳– په څلورو کټګوریو ویشل شوي دي

۱– د ستنې په شان پاڼې لرونکي ځنګلونه، (مخروطي)،

۲– پلن پاڼي او پاڼې تویېدونکوونو ځنګلونه

۳– له دواړو قسمونو مخلوط ځنګلونه.

۴– استوایي چتری‌ ته ورته ځنګلونه

۳– د ټولو په ژوندانه کې ځنګلونه زیات ارزښت او نقش لري، لکه: چې له ټولو مهمه دنده دا ده چې کاربن ډای اکساید اخلي او اکسیجن تولیدوي، له لرګیو څخه یې د سیلاوونو مخنیوی کوي، ځانګې او پاڼې یې د باران تیزوالی کموي، د موټرونو کار خانو او الوتکو لوړ اوازونه کموي، د دوړ و او ګردونو مخه نیسي، د ژوو د اړ تیاوړ واښه برابروي، په صنایعو او در مل جوړولو کې ترې کار اخیستل کیږي، د ځناورو د استوګنې ځای دی، د کاک ربړ ونې، صناعتي سرچینه ده.

۴– باید له بوټو او ونبوټې سمه ساتنه وکړو، څو زیات حاصلات ورکړي.

۵– له بوټو او ونو څخه یې د ژویو د خوراک له پاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د ۱۹۸۰ لسیزې د کلونو په اوږدو کې د نړۍ په زیاتو برخو کې د ځنګل نالول او نشتوالی مولیدلی د شمیرنې له مخې یوازې په استوایي برخو او تودو ځایونو کې هر کال پنځلس میلیونه هکتاره د ځنګلونو له مساحت څخه کم شویدي، دغه بهیر په ۱۹۹۰ لسیزه کې زیات چټکوالی درلود او په وروسته کې دغه شان دوام لري.

د مایو د موسسې وروستنې تعریف چې د رسمي مسٔوولیت برخه یې ځنګلونه جوړوي، د یادو لووړ دی چې طبیعي یا مصنوعي ځنګلونه چی ونې یې په دوه یا درې ډوله دي، لکه او کالینوس، کاج، سبر او دغه شان نورو پورې ځانګړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۴ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د وحشي ژوو د ژوند ساتنه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – د وحشي ژوو په ساتنه به وپوهیږي. – د وحشي ژویو د ساتنې لارې به وپیژني – د ژوو او مرغانو د کمښت د مخنیوي له لارو سره به بلدتیا. – د بامیانو د ملي پارک موقعیت (بند امیر) د نقشې پر مخ وښيي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وحشي ژوو انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: آیا غوره نه ده چې د وحشي ژوو ساتنه وکړو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وحشي ژوو د ساتنې په هکله نظر څرګندوي – د وحشي ژوو د ژوند د ساتنې په باره کې له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي او د ملي پارکونو د ساتنې دنده اخلي – د وحشي ژوو د ساتنې په اړه خبرې کوي. – د ښوونکي توضیح ته په غور سره غوږ نیسي د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د لوست ارزونه کې برخه اخلي او ځوابونه وايي – د لوست لنډیز وړاندې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ساتنې ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د ژوو او مرغانو دله منځه تللو مخنیوی او دملي پارکونو ساتنه وکړئ. – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په باره کې بحث وکړئ – پر تختې د لوست د مهمو ټکو لیکل – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د ننه ډله ییز کار او د هغه فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وایي او د لوست ارزونه وکړي. – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زموږ د هېواد وحشي ژوي تر استوا لاندې، د مدیتراني، معتدله او قطب لاندې چاپیریال ژویوته ورته دی.

۲– د هغو غوښه او پوستکی زموږ په هېواد کې اقتصادی ارزښت لري.

۳– ملي پارکونه له طبیعي ارزښتناکو ژوو څخه برخمن دي، چې لږ تره لږه زر هکتاره دي او د دولت په واسطه یې ساتنه کیږي.

۴– له وحشي ژوو څخه کولاي شو چې ژوبڼونو کې ګټه واخلو.

۵– د ملي پارکونو ساتنه د ټولنې د ټولو افرادو دنده ده، موږ باید د هغو په ساتنه کې زیاته هڅه وکړو، څو زموږ ملي پارکونه سمسور، زرغون، پاک او ښکلي اوسي، څو ټول خلک ترې ګټه واخلي او خپلو کوچنیانو ته هم ور زده‌کړو چې همداسې عادت شي چې د کثافاتو له اچولو او د ګلانو له شوکولو مخنیوی وکړي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ژوو پېژندونکو پوهانو Zoologists له مطالعه کولو چې د سیمو او د هېواد له بیلا بیلو ناحیو څخه داسې څرګندیږي، چې افغاني ژوي مدیترانه یي او تر استوا لاندې چاپیریال کې شتون لري، او هغو ژووته ورته دي، له دې کبله افغانستان د ژوو د اتصال د قلمرو ساحه تر قطب لاندې او استوا لاندې سیمو ترمنځ ساحه جوړوي.

د تاریخي دورو په منځ کې زیات شمیر ژوي په غرنیو سیمو کې ژوند کاوه، له څو کالو را په دې خوا د نورستان په ځنګلونو کې یړه موجوده وه، سربیره پر دې د امو دریاب په غاړو کې ببر هم ژوند کاوه، پړانګ د هندوکش په لوړو ځایونو کې اوسیده. سر بیره پر دې وحشي خرس د هېواد په لویدیځ جنوب سیمو کې په سر ګردانه توګه ژوند کوي. لیوه په وچکالیو کې اوارو ځمکوته راښکته کیږي. په دې سر بیره ګیدړه د نړۍ په غرونو او د هېواد په شمال کې، وحشي پسه اوغرنۍ وزه او د هندوکش په جنوب لویدیځو دروکې بیزو او سور لنډۍ په هر ځای کې زیات شمیر شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د اوبو، خاورې او هوا ساتنه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به پوه شي
ځانګړې موخې:
– د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به وپوهیږي
– د انسان په روغتیا کې به د اوبو، خاورې او هوا په ګټو او ضررونو وپوهیږي
– د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په لارو به پوه شي او نوروته به يې معلومات ورکړي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو، خاورې او هوا انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي، ویدیویي، فلمونه او دکمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– د اوبو، هوا او خاورې دککړتیا مخنیوی څنګه کوو؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوبو، خاورې او هوا ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. – د اوبو، خاورې او هوا په هکله غوره ټکئ په تختې ولیکئ. – پر تختې د لوست د لیکل شوو مهمو ټکو روښانه کول – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله غوره ټکي او نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز په ساده الفاظو وړاندې کړئ، چې زده‌کوونکي پرې پوه شي – د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د نوي لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – خپلې پوښتنې طرحه او د مهمو ټکو او د لوست تشریح ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د خپل فعالیت نتیجه د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. – پوښتنو ته لنډ او مناسب ځوابونه وایي – د لوست ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې په لوست پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– اوبه د ژوند سرچینه ده. انسانان، ژوي او نباتات د خپل ژوند د دوام له پاره اوبو ته اړتیا لري، د ټولو ژوندیو موجوداتو شتون په اوبو پورې اړه لري، په ساه لرونکو کې مهم رول لري.

۲– خاوره یوه ارزښتناکه ماده ده چې انسانان ترې په کار اخیستلو، د خوراکي او صنعتي محصولاتو د تر لاسه کولو لپاره تخمونه کري، خاوره د نباتاتو، زراعت، ځنګلونو او ژوو دودې او نمو یو مهم عنصر دی او د غذا د تولید له پاره د ځمکې په سطحه د ژوندانه د بقا به خاطر ورته اړتیا لیدل کیږي.

۳– هوا زموږ په ژوند کې مهم رول لري، موږ ټول باید د خپل ژوند د دوام له پاره د هوا د وضعې له ترکیب څخه خبر اوسو، ټول ژوندي موجودات هوا او اکسیجن ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

هر انسان د اوبو په څښلو سر بيره د خپلو ټولو فعاليتونو له پاره اوبوته اړتيا لري، د کرنيزو صنعتي او کورنيو فعاليتونو له پاره اوبه په زياته اندازه د انسانانو د کار اخيستلو له پاره په کاريږي، خوله بده مرغه د اضافي لګښت او د صنعتي فعاليتونو له کبله اوبه ککړيږي، د اوبو سرچينې تر تهديد لاندې دي، نو د هر سړي دنده د اوبو ساتنه ده، ځکه چې د اوبو د سرچينو ککړتيا د انسانانو، او ژوو ژوند له جدي خطر سره مخامخ کړيدي.

خاورې د ځمکې د پورتنۍ طبقې مخ جوړ کړيدي، په خاورې کې ژوندي موجودات، هوموس د بوټو له فعاليت ځناورانو او په کې له موجودو باکتريا وو څخه منځ ته راځې، خاوره د زراعت، ځنګلونو او ژوو له پاره، د بوټو دودې او نمو له پاره له مهمو عناصرو څخه ده چې په مجموعه کې د بوټو او حبوباتو وده ور پورې اړه لري او موږ د غذا د توليد له پاره ورته اړتيا لرو، خو که انسان په سمه توګه خاوره ونه ساتي، خاوره په ډېره چټکتيا خرابيږي او له استفادې نه وځي.

اوبه او هوا زموږ په ژوندانه کې مهم رول لري، موږ بايد د خپلو کارونو د تر سره کولو له پاره د اوبو او هوا له حالت نه خبراو سو، د ساري په توګه که وغواړو چيرې لاړ شو، د کاليو ډول چې بايد ويې غوند و اوهم غواړ وچې په ازاده هوا کې سپورټ وکړو، د اوبو او هوا له وضعې بايد خبرتيا و لرو.

(Humus) د خاورې پورتنۍ برخه عضوي حصه ده چې دونو د پاڼو او د وښود عضوي موادو ګنده کيدل د حبوباتو او نورو نباتاتو د ودې له پاره زمينه برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ښار د هوا ککړتیا	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ښار د هوا د ککړتیا په اړه به معلومات تر لاسه کړي. ځانګړې موخې: - د ښار د هوا له ککړتیا څخه به په ځان ساتنې وپوهیږي - د ښار د هوا د ککړتیا په مخنیوي به وپوهیږي او ورسره به مینه پیدا کړي - په روغتیا باندې به د ښار د هوا د ککړتیا په اغیز او ضرر وپوهیږي او نورو ته به یې تشریح کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د هوا د ککړتیا انځورونه او عکسونه، په ټولګي کې د ننه فعالیت، که امکان ولري جغرافیایي، ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت کتل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه: - څنګه د ښار د هوا دککړتیا مخنیوی کولی شو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ښار د هوا دککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د ښار د هوا د ککړتیا په هکله بحث وکړئ - د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ښار د هوا د ککړتیانوی لوست توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ښار د هوا دککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د ښار د هوا د ساتنې په باره له ښوونکي سره بحث کوي. - د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د ډلې فعالیت د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. - پوښتنوته ځواب وایي - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- هر ډول اضافي ماده چې هواته ننوځي، فزیکي، کیمیاوي خواص او حیاتي شرایط یې بدل کړي، د هوا ککړتیا بلل کیږي، د ماسټرپلان په خلاف د کابل د ښار بې اندازې پراختیا، د نفوسوزیاتوالی، د ترانسپورټي وسایطو له حده زیات زیاتوالی، په تیره بیا د زړو میعاد ختم وسایطو تګ راتګ، د بې کیفیته تیلو او ګاز استعمال او نور ډیر عوامل، لکه: د ربړ له سوزو لو څخه استفاده، په داشونو او حمامونوکې د پلاستیک او سوو مبلایلو سوزول، په زیاتو کورونو، دوکانونو او دښارشاوخوا موسساتو کې د دغه موادو سوزول دښار د هوا دککړتیا سبب کیږي، دکاربن ډای اکساید، کاربن مونو اکساید، ککړې خاورې، صنعت، کرنه د ژوو سرې او ښارې صنایعو اړوند اضافي موادو اچول په نامناسبو ځایونوکې، دغه شان نورې ستونزې په مجموع کې د ښار د هوا او دکابل په ښار کې د استوګنې چاپیریال ککړوي.

۲- د هوا له ککړتیا څخه د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو اوله هغو شیانو نوچې د هوا د ککړتیا سبب ګرځي، کارو انخلو، خپل ښار چاپیریال پاک او سمسور وساتو او کثافوتونه په ټاکلو ځایونو کې واچوو

۳- ککړه هوا د انسانانو او ژویو له پاره ډول ډول وژونکې ناروغۍ پیدا کوي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر ډول اضافي غازونه چې په هوا کې داخل شي، فزیکي، کیمیاوي خواص او د هغې حیاتي شرایط بدل کړي، د هوا ککړتیا ورته وایي. په بل عبارت د هوا د ککړتیا مهم عوامل له هغه لوګي څخه عبارت دي چې د سوزولو له ډول ډول موادونه پیدا شوي وي. جغرافیایي موقعیت، د اوربښت کموالی، هر ډول انساني فعالیت، لکه د سرې اچولو د ځای زیاتوالی. نامناسبه ټټی، د کاربن ډای اوکساید، کاربن مونو اوکساید تولیدول، ککړې خاورې، د ژوو سرې د کرنې اړوند صنعت، ښاري صنایع په نامناسب ځای کې د ښار د هوا او د استوګنې د چاپیریال د ککړتیا سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار ککړتیا:	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زاړو موټرو او دښار د هوا له ککړتیا سره د زده کوونکو بلدتیا ځانګړې موخې: – زده کوونکي به وپوهیږي چې زاړه موټرونه څنګه د هوا د ککړتیا سبب کیږي. – د زړ و موټرو په ضررونو به وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکړي. – د ښار د ککړتیا په اړوند د زړو موټرو د زیاتوالي په مخنیوي به وپوهیږي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ښار د هوا د ککړتیا انځورونه، عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – آیا زاړه موټر د ښار د هوا په ککړتیا باندې څه اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زړو موټرو او د ښار د هوا د ککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د زړ و موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا د ککړتیا په باره کې بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار د هوا ککړتیا توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زړو موټرو زیاتوالي او د ښار د ککړتیا په باره کې نظر ځرګندوي - د زړو موټرو د زیاتوالي او د ښار دککړتیا په باره کې له محترم ښوونکي سره بحث کوي. - دلوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي ځرګندونو ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه یې نتیجه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې روښانه کوي. - خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- زاړه موټرونه زیات په وروسته پاتي او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي. په عمومي توګه نقلیه وسایط له یوې خوا د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ترې وځي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

۲- پټرول او سوي موبلایل د سلفر ډای اکساید so۲، نایتروجن ډای اکساید No۲، کاربن مونو اوکساید co_2، د Pm – Pm۲ مخصوصې ماده لري.(کوچني ذره بیني ماده(خېروي)

۳- د زړو اونوو موټرونو توپیر د هوا د ککړتیا په لحاظ زیات دی چې زاړه موټرونه زیات لوګی او ګازونه خارجوي، هوا ککړوي، خو نوي موټرونه پر مختللي تخنیک او عصري مدرنې پرزې لري چې ټول خلک ورنه زیات کار اخلي او هوا نه ککړوي

۹- د ښوونکي له پاره معلومات اضافي

زاړه موټرونه زیاتره مخ په پرمختیا او بېوزلو هېوادونو کې کارول کیږي، ځکه چې بیه یې ارزانه دي، معمولاً نقلیه وسایط که له یوې خوا زموږ د اړتیاوو د لرې کولو له پاره په کاریږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ورنه خارجیږي، د هوا د ککړتیا سبب ګرځي چې موږ یې تنفس کوو. نقلیه زاړه وسایط په عمومي توګه د کار اخیستلو وړ نه دي، په بېوزلو هېوادونوکې له هغو زیات کار اخیستل کیږي، لوګی او هغه بړ اسونه چې ترې وځي، فضا زهرجنه کوي، زموږ د تنفس، روغتیا او ژوند له پاره ضرر رسوي، په مجموع کې د انسان ژوند له ستونزو سره مخامخ کوي. زاړه موټرونه چې پخوا زیات استعمال شوي وي زیات عوارض او د تیلو اومبلایلو زیات لګښت لري، نو لکه چې نوي موټر تولید شول، د زړو موټرو ځای یې ونیوه، په اوسني وخت کې له نوو موټرونو زیاته استفاده کیږي او ټول خلک له هغو کار اخلي، زاړو موټرو په بازار کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۸ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتيا	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د واټونو اوکوڅو له خرابۍ او د واټونو له ککړتيا سره به زده کوونکي بلد شي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتيا وپيژني – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا له عواملو سره به بلد شي – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا څخه دساتلو لنډې لارې به وپيژني او نوروته به يې روښانه کړي	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا انځورونه، که امکان ولري جغرافيايي، ويډيويي، تلويزيوني فلمونه او دکمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي کنټرول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړيکه رامنځ ته کول	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتيا د خلکو له پاره څه ستونزې پيدا کوي؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا به باب ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په باره کې له ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. - د لوست مهمو ټکوته پاملرنه وکړي - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې لولي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په وروسته پاتې او مخ پروده هېوادونو کې واټونه او کوڅې عموماً خراب، خامې او په خاورو لړلي وي. ځکه تر اوسه زیاتره واټونه او کوڅې قیر او اسفالت شوی نه دي، د واټونو په غاړه د اوبو تللو ویالې نه لري، په خامو واټونو کې دوړې، لښتي او کندې چې بې اندازې ککړتیا لري، د مرضونو د خپریدو سبب ګرځي چې همدغه عوامل د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب کیږي.

۲- د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو، د ونوا ینبودل هم د واټونو او کوڅو په پاکوالي او نظافت زیاته اغیزه لري، چاپیریال تر یوې اندازې له دوړو او ککړتیا څخه ساتي، ځکه چې په سمسور او زرغون چاپیریال کې دوړې نه وي. د ښار شاوخوا واټونه او کوڅې ناولي خامې او خاورینې وي، په اقلیمي وضعې هم اغیزه لري، د واورې او باران د اورښت په وخت کې ټرانسپورټ له زیاتو ستونزو سره مخامخ کیږي.

۳- ښاروالي دنده لري چې د واټونو، سړکونو او کوڅو بیارغاونې ته پاملرنه وکړي او په کیفیت لرونکو موادو او فني اشخاصو ټول واټونه او کوڅې بیا ورغوي، د ښار د ساحو زرغون کمربند بیرنی دی، د ماسټرپلان تطبیق د ښار په ټولو برخو کې حتمي دی او رسنۍ تل باید ښاري کلتور ښاریانوته تبلیغ کړي، په دې ترڅ کې د ښاروالي د تنظیفاتو برخه باید خپل مسوولیت هم وپیژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتيا زياتره د نظافت دنه مرعات کولو له اغيزې رامنځ ته کيږي، په وروسته پاتې اومخ په پراختيا هېوادونو کې د ښاروالي پراختيا نا منظمه ده، نو واټونه او کوڅې له پلان سره سمون نه لري. د کلو او بانډو خلک زياتره ښارونو ته مهاجر شوي او له ښاري فرهنګ سره له بلدتيا پرته ژوند کوي، نو د کوڅو او واټونو ککړتيا او دوړن والی زياتيږي، د ښار په کلو کې کورونه زياتره خامې او له ښاري نقشو پرته دي. کوڅې هم خامې او په دوړو ککړې دي او دشګو په ځاي کوڅې په خاورو لړلي چې کوڅې يې زياتې غير صحي کوي او مناسبې ټيټې شتون نه لري، چې ککړې اوبه له ساحې نه ووځي. په ټولو واټونو او کوڅو کې پلان شوي کاناليزاسيون شتون نه لري، چې د واټونو او کوڅو د ککړتيا مخه ونيسي، ښاري فرهنګ نه شتون هم د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتيا سبب ګرځي، ځکه چې تر اوسه د ټولنې ټول افراد په واټونو او کوڅو کې نظافت نه مراعاتوي او ټول څيزونه چې وغواړي په کې اچوي، واټونه کوڅې چټليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	زلزله	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د زلزلې په اړه به بشپړه معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - زده کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه شی ده او څنګه واقع کیږي - د زلزلې عوامل به وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي - د هغو سیمو په اړه به معلومات پیدا کړي چې زلزلې په کې کیږي - د زلزلو څپې به رسم کړای شي	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که امکان ولري له جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونو د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، د ښوونکي د ارزونې کتابچه	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ایا د زلزلې په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– د نوي لوست سرلیک په تختې ولیکئ. – د پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ او د لوست مهم ټکي پر تختې ولیکئ. – طبیعي نقشې زلزله او هغه سیمې چې زلزلې په کې کیږي، توضیح کړئ. – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغوي فعالیت وټاکئ – په ټولګي کې د نه د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوی لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست توضیح ته غوږ نیسي. – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – د ټولګي د نه فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زلزله د ځمکې د سطحې له خفیف او یا شدید لړزیدلو څخه عبارت دی چې په سیمه ییزه توګه واقع کیږي، څپې یې اطرافو ته خپریږي، شدت او دوام یې مالي او ځاني خطرونه لري

۲– تکتونیکي زلزلې د ځمکې د مخ له پلیټونو سره مستقیم ارتباط لري، د ځمکې مخ له یو شیمر کوچنیو او لویو پلیټونونه جوړشویدي، چې د توازن د لاسه ورکولو په وخت کې یو پلیټ د بل پلیټ په وړاندې حرکت کوي، په هماغه سیمه کې زلزله رامنځ ته کوي. د ځمکې ستر پلیټونه د ایروشیا، هند، استرالیا، د افریقې، شمالي امریکې، د جنوبي امریکې، انتارکتیکي له پلیټ، څو نورو وړو پلیټونو څخه عبارت دي. هند او ایرو شیا د پلیتونو حرکتونه په بدخشان، چترال او تاجکستان کې د بېلابیلو زلزلو سبب کیږي.

۳– اورغور ځونکي زلزلې زیاتره د مدیترانې دسمندرګي د وزو سیسلي په ساحه کې، د آسیا په ختیځو ساحلونو او د امریکا په لویدیځو غاړ وکې د دغو سیمو د اور غورځوونکو زلزلو مهم مثالونه ګڼل کیږي، چې په جاپان، لرې ختیځ، کلیفورنیا او د امریکې په لویدیځو غاړو کې سختې او یا خفیفې زلزلې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

زلزله په عمومي توګه درې علته لري، لکه: تکتونيکي، د اورغورځوونکي علت، پلوتونيکي عامل. تکتونيکي عامل يې د ځمکې پر مخ له مختلفو پليټو سره مستقيمه اړيکه لري.

اور غورځوونکي عامل يې د وزو د سسلې اور غورځوونکي ساحه په مديترانه کې، د اسيا ختيځې غاړې او د امريکې لويديځې غاړې اورغورځوونکي، د زلزلو د پيدا کېدلو مهم مثالونه د غه سيمې ګڼل کيږي.

پلوتونيک زلزلې په اصل کې د مګما د پورتنۍ برخې د حرکتونو فشار دی چې د ځينو ځايونو د تودوخې د ګرځيدو اغيزې له زلزلې سره مخامخ کيږي.

خلک بايد هغه له پامه و نه غورځوي، ځکه چې له امله يې ځاني ار مالي خطرونه رامنځ ته کيږي، د انسانانو د له منځه تلو او ودانيو د ړنګيدو لامل ګرځي. که څه هم د زلزلو وړ اندوينه (پيشبيني) نه شي کړای، خو په حيواناتو او ځنګلونو کې ځينې نا ځايي پيښې تر سترګو کيږي، له دې امله د زلزلې د معلومولو، سنجولو او پيژندلو مرکزونه په ځنګلو کې جوړيږي او د زلزلې د ثبتولو او سنجولو آلې په ځنګلونو کې ځاي پر ځاي کوي. چې د حيواناتو نا ځايي او غير مترقبه اوازونه د هغه په وسيله اوري او د زلزلې د پيښدو په فکر کې لويږي، زلزلې د بندونو او نهرونو د ورانيدو لامل کرځي همدارنګه لويې او کوچنۍ ودانۍ له منځه وړي، بې له شکه د انسانانو د مرګ ژوبلې سبب کيږي. لکه چې د ايران د بم په ښار کې زلزله او يا هم هغه زلزله چې د مکسيکو په ښارکې پيښه شوه. يا هغه زلزله چې په ۱۷۰۰م کال کې په پغمان کې وشوه او يا هم هغه لويه زلزله چې په کليفورنيا کې رامنځ ته شوه، چې د ډيرو ودانيو د ړنګيدو سبب، د ډيرو ځاني او مالي زيانونو لامل شوه، له دې امله بايد انسانان هڅه وکړي، چې د زلزلو زيانونه راټيټ او ځانونه په امن کې وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زلزلې خطرونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د زلزلې د خطرونو په اړه به بشپړ معلومات تر لاسه کوي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه خطرونه لري – د زلزلې په خطرونو به پوه شي – د زلزلې د کیدلو له پاره پر وخت به لازمو او وقایوي تدبیرونو وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکول.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، که امکان ولري د جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ وکاروي.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه اړیکې رامنځ ته کول – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې زلزله څه خطرونه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– د تختې پرمخ د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د خطرونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د لزلې خطرونه توضیح کړئ – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د بحث وړ موضوع څرګنده کړئ – د ټولګي د ننه فعالیت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د خطرونو په باره کې نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي لیکي – د محترم ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – پوښتنو ته ځواب وايي – د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او په ټاکل شوي موضوع بحث کوي او وروسته د ډلې استازي د بحث نتیجه نوروته وايي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– څنګه چې زموږ د استو ګنې ځاي د کابل ښار دي، نو په عمومي توګه دکابل په ښارکې د نفوسو ګڼه ګوڼه زیاته ده.

۲– د زلزلې خطرونه له دوو لحاظو کمزوري کیدای شي، د کورونو فزیکي او انجینري جوړښت.

۴– زړې ودانې، چې له لرګیو، خښتو یا پخسې څخه جوړې شوي وي، زیات تاوان ورسیږي.

۳– د ودانیو په اسکلیت کې ودانۍ باید کانکریت چې له اوسپینې، ګاډر او سیمنټو څخه وي، کلکې ستنې دې ورکړل شي څو ودانۍ ته ارتجاعیت او مقاومت ورکړای شي

زړې ودانۍ چې له خښتنو او پخسې نه جوړې شوې وي، تاوان زر ورسیږي، هغو ته دې استنادې او کلکې ستنې ورکړلی شي، د ودانیو د ټینګښت ستنې دې ورکړل شي چې د ودانۍ د ټینګښت سطحه لوړوي، ودانۍ په هغو سیمو کې چې زیاتې زلزلې په کې کیږي، د غرونو په لمنه او نرمو رسوبي ځمکو کې جوړې نه شي.

درسي او د اجتماعیاتو ټولګي په تعلیمي ځایونو کې باید په هغو کوټو کې چې ټینګښت ونه لري، ځای پر ځای نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په زلزلو کې د کورونو ړنګېدل، او اور لګېدل، ان چې د ځمکې پرمخ سوري او درزونه پيدا کيږي، نو له دې امله د زلزلې په وخت کې اخطارونه او لارښوونې حتمي وي، له دې کبله خلکو او د پوهنې زده‌کوونکوته خبرتيا د دولتي موسسو ډله ييزه دنده ګڼل کيږي، څو خلک د زلزلې د خطرونو له اساسي مسايلو او د تدبيرونو د نيولو له پاره چمتو اوسي.

د زلزلې زيانونه د هغې په کچه پورې اړه لري، هغه زلزلې چې د ريختر په (۷- ۹) درجو په کچه پېښيږي، ودانۍ له منځه وړي، د لارو او سړکونو بڼې ته بدلون ورکوي، همدارنګه د ريل ګاډي ليکه هم ورانوي. د زلزلې د پېښېدو له امله کله چې د ودانيو له کړکيو څخه ښيښې رالويږي، د ځينو خلکو د ټپيکېدو او ستونزو لامل ګرځي، کچيرې څوک د زلزلې په پيښېدو کې را ايسار شول، خپل ژوند له لاسه ورکوي، بايد دې ډول پيښو د مخنيوي لپاره دولت اړين ګامونه پورته کړي، په ښوونځيو او د ټوليدو په نورو ځايونو کې د زلزلې خطر ته پاملرنه وکړي، د زلزلې خطر په مستقيم او غير مستقيم ډول احساسيږي، په مستقيم ډول د ودانيو رالويدل د اوسيدونکو له منځه تللو سبب کيږي، په غير مستقيم ډول د زلزلې زيانونه، لکه: د سيندونو د تګ لوري بدلون، د کانالون ورانيدل او د ځمکې ماتيدل (شکست) په غير مستقيم ډول انسانان زيانموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۱ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د زلزلې د اندازې سنجول	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د زلزلې د اندازې د سنجولو په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به د زلزلې د اندازې په سنجولو باندې وپوهيږي. - د اندازې اخيستلو په اله به د زلزلې سختوالي پيدا کړای شي - د زلزلې سختوالي او تراکم له ۱- ۹ اندازې پورې مينه پيدا کړي	
۳- د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې له جغرافيايي، ويديويي تلويزيوني فلمونو او د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنۍ فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه د بهر فعاليت، کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول.	وخت په دقيقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ايا پوهيږئ چې د زلزلې سختوالي څنګه سنجول کيږي؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د اندازې سنجولو په باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. – نوی لوست او د زلزلې د اندازې سنجول توضيح کړئ – له نوي لوست نه پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعاليت وټاکئ – په ټولګي کې د ننه فعاليت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د اندازې سنجولو په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي ليکي – د ښوونکي توضيح ته ښه غوږ نيسي – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست مهم ټکي او پوښتنې طرحه کوي. – د لوست ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډيز وړاندې کوي. – له ټولګي څخه بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– په دريمه درجه زلزله کې د ودانۍ خوځښت احساسيږي او ځوړند شيان ښه لړزيږي

۲– اور ګاډی د ريختر په نهو درجه کې له ځايه بې ځايه کيږي

۳– د زلزلې تشخيص جرمني عالم د ريختر په ټاکلي مقياس وکړ.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر شي د اندازه کولويو واحد لري. دساري په توګه د وزن د اندازه کولو واحد کيلو ګرام، من او يا پونډ دی، د اوږ دوالي، د اندازه کولو واحد له متر، فټ او يا ميل څخه عبارت دی، له دې امله قوه سختوالی او يا د زلزلې دلړزو ځواک په مرکالي او ريختر اندازه کيږي، د زلزلې د لړزولو او ټکانونو له اغيزې په کورونو کې د ننه شيان ډير سخت لړزيږي.

د زلزلې کچه د تخنيکي وسايلو (ريختر) په واسطه محاسبه کيږي. هغه زلزلې چې د ريختر تر (۱– ۳) درجو پوري رامنځ ته شوي وي، خفيفي زلزلې، که د ريختر د (۴– ٦) درجو په کچه وي، منځنۍ زلزلې او د ريختر له (۵– ۹) درجو په کچه زلزلې سختي زلزلې ګڼل کيږي. دا وسيلې کله کله ساده او ابتدايي جوړښت لري او کله هم اتوماتې برقي وسيلي وي، چې هره يوه يې د «زلزله سنج» په نوم يادېږي.

ريختر د فزيک نامتو عالم و، که د زلزلې شدت او درجې تثبيت کړئ، د زلزلې دغه سنجش د دې په نوم نومول کيږي، دا فزيکي آله پيچلې جوړښت لري، چې د زلزلې د تکانونو پر وخت لړزيږي، که چيري دا لړزيدنه د عقربې په واسط د (۱– ۹)لوحې پر مخ حرکت وکړي، هغه د سيسمو ګرام په نوم يادېږي او که د زلزلې دا لړزيدنه د کاغذ پر مخ ثبت شي، نو سيسمو ګراف يې بولي، خو په اوسنو استيشنونو کې د زلزلې اندازه کوونکي او سنجوونکي اتومات وسايل ځاي پر ځاي شوي دي، چې د زلزلې د سختوالي کچه، وخت او دقيقه نيټه سمت ته راځي او د هغه په منځ کې ريکارد کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۲ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هېواد زلزله کېدونکي ساحې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هېواد د زلزله کېدونکو حوزو په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – زده کوونکي به د هېواد د زلزلې حوزې په نقشه کې وښيي. – د زلزلې د شدت او کمزورتیا حوزې به پېژني – په مختلفو حوزوکې به د زلزلو د شدت په باره کې پوهه ولري او نوروته به يې معلومات ورکړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که امکان ولري جغرافيايي، ویدیويي، تلویزیوني فلمونو، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېرلوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	– انګیزوي پوښتنې: – ایا د هېواد د زلزله کېدونکو حوزو په باره کې خبرتیا لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د طبیعي نقشې پرمخ د هېواد زلزله کیدونکې حوزې توضیح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې ته ګوري د لوست توضیح ته غوږ نیسي - پوښتنو ته ځواب وايي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوهه ومومي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (د) سم دی

۲- (۳) سم دی

۳- د افغانستان د مات مهم خطونه د بدخشان، چمن او هرات له ماتو خطونو څخه عبارت دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان زلزله کیدونکي مرکزونه په شمال ختیځ کې ډېر زیات دي او د جنوب لویدیځ په لور د زلزلې شدت ورو ورو کمیږي، د پامیر، واخان، فیض اباد، تخار، خان اباد، دکونړو نو شمال او نورستان په ساحو کې د زلزلې خوځښت او ټکانونه سخت دي، هرکال څو ځلې رامنځ ته کیږي، له دې سره یوځای، موضعي خوځښتونه، د ځمکې پرمخ هم زیاتې ماتې رامنځ ته کوي چې زیات شمیرېې ننګرهار، بدخشان، کابل او غزني کې شتون لري.

په هېواد کې د زلزلو سیمې په درو برخو کې کولی شو، مطالعه او وڅیړو:

۱- د هیواد په شمال ختیځو ولایتونو، لکه: بدخشان، تخار، د پنجشیر شمالي برخې، د لغمان ولایت شمالي سیمې او د کنړونو ولایت شمالي برخې د ډیرو زیانمنو سیمو په نوم یادولي شو. چې په هیواد کې له زلزلې څخه یوه ستره اغیزمنه سیمه جوړوي. خو له شمال ختیځو ولایتونو څخه د سهیل لودیځو او لودیځو ولایتونو پر لورې د زلزلې د سختوالي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدت کچه کمېږي، ځکه کله چې له بدخشان څخه د زلزلې موجونه پيل کيږي. په شمال ختيځو ولايتونو کې د زلزلې لوړه کچه احساسيږي، خو د بلخ، شبرغان، اندخوي، هرات ولايتونه، د قندهار، هرات، ارزگان او زابل شمالي برخې تقريبا د زلزلې منځنۍ سيمې جوړوي.

خو د هيواد په سهيل کې لکه: د قندهار، هلمند او نيمروز سهيلي سيمو کې يا د زلزلې د سختوالي کچه لږه احساسيږي او يا هم په دې سيمو کې زلزله نه کيږي، په دې ترتيب د زلزلو د پيښدو درې سيمې شتون لري، چې له شمال ختيځ پيل، په سهيل ختيځو ولايتونو کې په منځنۍ کچه زلزلې پېښيږي، د هيواد په سهيل لوديځو ولايتونو او سيمو کې زلزله نه احساسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سیلاب	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - زده کوونکي به سیلاب وپیژني. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به په دې پوه شي چې سیلاب څنګه رامنځ ته کیږي - د سیلاب ډولونه به وپیژني - د سیلاب په خطرونو او زیانونو به پوه شي - د سیلاب له آفتونو څخه د خلاصون په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولکي تنظیمول، د سوبتیا کنترول، له ټولګي څخه د وتلي فعالیت څارنه، د تېر لوست ارزونه او له زوړ لوست سره د نوي لوست اړیکې - هڅوونکي پوښتنه. - آیا د سیلاب په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - نوي لوست په پټه خوله ولولئ. - د سیلاب په باره کې پوښتنې وکړئ. - پر تخته باندې د لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ، د نوي لوست په اړه څرګندونې وکړئ - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت ورته وټاکئ - د ټولګي د ننه فعالیتونه وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیلاب په اړه نظر څرګندوي - د لوست د مهمو او غوره ټکو په ګوته کول او په کتابچو کې لیکل - د نوي لوست څرګندولوته په غور غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونو د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته سم ځواب غوره کړي:

۱- (د) سم دی

۲- (الف) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (الف) سم دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سیلاب یا سیلاو د باران د اوبو هغه بهیردی چې د باران د اوریدو له امله په نا څاپي ډول د غرونو له درو څخه راځي، په بل عبارت د عادي سطحې د اوبو د حوزو لوړوالی او بهیر چې په ډیره تېزۍ بهیږي، پټي او ځمکې وړي او خرابوي یې، سیلاب یا سیلاو بلل کیږي.

سیلاب د اوبو هغه طوفان دی، چې په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي له امله رامنځ ته کیږي، دا سیلابونه ډیر په پسرلي کې رامنځ ته کیږي، ځکه چې په دې وخت د غرونو واورې ویلې کیږي او د پسرلي موسمي بارانونه په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي لامل ګرځي، د سیلاب د راوتلو پر وخت نه یوازې کرنیزو ځمکو ته زیان رسیږي، بلکې کلیو او بانډو هم له منځه وړي، په دې اړوند د بیلګې په ډول له دوو سیمو یادونه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هغه ویجاړونکي سیلاب چې په ۱۳۲۰ هجري شمسي کال په کوهدامن کې راوتلي و، ډیر عمومي سرکونه یې له منځه یووړل، ډیر کسان پکې مړه شول ډیر کوچیان او د کوچیانو ډیرې رمې یې له منځه یووړې. دې سیلاب په دې سیمه کې ډیرې زیاتې ستونزنې او زیانونه رامنځ ته کړل، کرنیزو ځمکو او کلا ګانو د خوړ بڼه غوره کړه.
په دې اړوند دویمه بیلګه د امو سیند د اوبو د کچې لوړوالي دی، چې د پسرلي په لومړیو وختونو کې یې د اوبو کچه لوړیږي، له درقد څخه ترخماب پورې یې د شورتیپې، قرقین، حیرتانو سیمو او ټول هغه کلي چې د آمو سیند پر غاړو پراته دي له یوې مخې له منځه وړي، د دې سیمو ځمکوالو او بزګرانو ته ډیر زیانونه ورا ړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۴ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د سيل خطرونه اود هغه د مخنيوي لارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سيل له خطرونو سره بشپړه بلدتيا او دهغه د مخنيوي لارې به ومومي ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د سيل د خطرونو او دهغه د مخنيوي په لارو پوه شي او نوروته به يې ووايي – د سيلاب په خطرونو به پوه شي – د سيلاب مستقيم او غير مستقيم خطرونه به وپيژني او په ژوند کې به ورته پاملرنه ولري.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي، ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سې ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د سوبتيا کنټرول، له ټولګي وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړيکې رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: – د سيلاب د خطرونو او له هغه سره د مقابلې د لارو په باره کې څه پوهيږئ ؟	وخت په دقيقو ۱۰دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – دنوي لوست په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د سيل د خطرونو او له هغه سره د مقابلې پوښتنې وکړئ. – پر تختې باندې د نوي لوست مهم او غوره ټکي وليکئ – د کتاب د انځورونو او نقشې له مخې د سيل له خطرونو او د هغو د مخنيوي د لارې څرګندولو سپارښتنه وکړئ. – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليتونه يې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعاليتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله لولي – د سيل د خطرونو او له هغو سره د مقابلې په باره کې د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي د تختې له مخې ليکي – د لوست څرګندولوته په غور سره غوږ نيسي، د کتاب انځورونو او نقشې ته ځير شي او د خطرونو په مخنيوي يې ځان پوه کوي. – د نوي لوست پوښتنو ته په غور سره ځواب ورکوي. – د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې ونډه اخلي او د ډلې نظرد ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وايي – د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيزته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلي فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د سيلاب په کنټرولو کې معياري استحکامونه رول لري، په تيره هغه استحکامونه چې معياري توکي پکې کارول شوي وي، د سيلابونو په مخنيوي کې ډير مقاومت کوي

۲– عملياتي او کنترولي ډلې.

۳– (د) سم دی.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د سيل خطرونه په دوه ډوله دي، مستقيم خطرونه او نا مستقيم خطرونه، په مستقيموخطرونو کې د زراعتي، کورونو، باغونو، ځنګلونو، ترانسپورتي لارو، هغه توکي او وسيلې چې د سيلاب په سيمه کې د حيواناتو رمې او يا انسانان، په تيره کوچيان چې د سيلاب په تګلاره کې وي، تخريبيږي، کله نا کله ژوند له لاسه ورکوي او له منځه ځي.

د سيلاب په نامستقيمو غير مستقيمو خطرونو کې ترافيکي بهير له خنډ سره مخ کيږي، خلکو ته روحي تکليفونه او رواني نا ارامي پيدا کوي، د لاسي خرڅلاو کارونه خرابوي، ورځنې چارې ځنډوي او په سيلابي حوزو کې د کارګرانو عايد له منځه وړي.

سونامي ډوله توپانونه اقتصادي، ټولنيز اودولتي فعاليتونه په ټوليزه توګه له خنډونو سره مخامخ کوي چې د جاپان سونامي د دې ډوله زيانونو ښه بيلګه ده. د دې ډول سونامي سيلابونو زيانونه له مليارډونو ډالرو څخه هم ډيريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">اورغورځوونکي(آتشفشان)</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کوي.
– عمومي (موخې)
– اورشیندونکي سره به په بشپړه توګه بلد شِي.
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به د اورشیندونکو په اړه معلومات تر لاسه کړي
اورشیندونکي سیمې به په نقشې کې وټاکلی شي.
– هغه توکې به وپیژني چې اورشیندونکي یې د ځمکې سطحې ته راباسي نوروته به یې هم معلومات ورکړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي، ویډیویي تلویزیوني فلمونه دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه:</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، دحاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تیر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
ایا پوهیږئ چې اورشیندونکي څه شی دی او څنګه منځ ته راځي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښته وکړئ. – د اورشیندونکي په اړه ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې او دکتاب د انځورونو له مخې اورشیندونکي څرګند کړئ – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د اورشیندونکو په اړه د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونوکې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې داستازې پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وایي – د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اورشیندونکي د ځمکې د داخلي مواد و راپورته کېدل وي چې (مګما) ورته وایي چې د تودوخې د فشار او کیمیایي تعاملونو او د فزیکي بدلونونو په اثر راپورته کیږي او د ځمکې د قشر د بدلون سبب ګرځي.

۲– متحرکه ویلې شوي اوري توکي چې د ښوېدونکي جسم غوندې حرکت کوي، د لاوا په نوم یادیږي، د لاوا د توکو رنګ سور، یا سپین او یا نارنجي وي، ټینګوالی یې د اوبلنې متحرکې ختې غوندې دی، د اوبو غوندې نرمه نه وي او د ټینګوالي په خاطریې د حرکت چټکوالی نظر اوبو ته کم دی.

۳– د ایسلنډ اورشیندونکي د ۲۰۱۰ کال د اپریل په میاشت کې بیا فعال شول او د اروپایي هبوادونو د الوتکو په خطونو کې د خنډ او د سیمو د اوسیدونکو د بیځایه کېدو او د هوا د ککړتیا سبب شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اورشیدوونکي مواد چې په ډېر زیاد فشار د ځمکې له داخلي طبقو څخه راپورته کیږي، کله په وچو طبقو کې مخروطي ډوله غونډۍ جوړوي او وروسته په ډېر روونکي حیرانوونکي اواز چاودنه کوي، لوګي، ډبرې ویلې شوي ټینګ توکي یې له خولې راوځي. ځلورو لوروته غورځول کیږي. هر څه چې یې د لارې مخې ته راشي، د تودوخې پواسطه یې ویلې کوي د تودوخې درجه یې له ۳۰۰۰ سانتي ګرېډ درجو څخه زیاته وي، مانۍ، فلزونه، ځنګل، او د برې چې مخې ته یې وي، ټول نابوده وي، سوزوي یې او ویلې کوي یې.

اتشفشانونه د ځمکې د داخلي طبقو له فعالیت څخه رامنځ ته کیږي، چې د زیاتې تودوخې له امله د ځمکې په هسته کې نیم ویلې شوي مواد د ځمکې د سطحې له کمزورو نقطو څخه د یوې چاودنې په بڼه خارجیږي، دا مواد له ټینګو او وژونکو ګازونو څخه عبارت دي، چې هوا ککړوي او د الوتکو په تګ را تګ خنډ او ځنډ رامنځ ته کوي، لکه چې څه موده پخوا په آیسلند کې د اتشفشان د لوګې له امله د الوتکو د الوتنو د ریدو سبب شو، د شمالي او لویدیځې اروپا د هیوادونو هوایي ډګرونه یې له دې کبله څلور ورځې تړلي وو. له اتشفشان څخه له خارجو شوو موادو څخه یې یو لاوا دي، چې بیل بیل فلزات د اتشفشان له خولې څخه د مایع په ډول راوزي، چې د اوبو په شان پر نژدې ځمکو بهیږي، هر څه چې پر مخه ورځي، هغه له منځه وړي او ویلې کوي. دا ویلې شوي مواد د (لاوا) په نوم یادیږي، سر بیره پر دې د اتشفشان له خولې ډبرې الوځي، چې د نژدې سیمو د اوسیدونکو د زیان لامل ګرځي. د Pumice په نوم اتشفشاني ډبرې دي، چې اړوند غازونه له هغه را وزي او خلک له هغې څخه د د پښو تیکو(سنګ پاي) د تېږو په ډول ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– په هېواد کې به د پخوانیو اورشیندونکو حوزې بشپړې وپېژني.
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو سیمې په نقشې کې رسم کړي
– د پرې کامبرین د جیولوجي په لومړیو دوروکې به د اورشیندنکو پاتې شوني وپیژني.
– هغه اورشیندونکي توکې به وپیژني چې له لاوا څخه منځ ته راځي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړاو نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه.
– ایا پوهیږئ چې په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې کومې دي؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د نقشو او انځورونو له مخې په هېواد کې پخوانۍ اورشيندونکو حوزې څرګندې کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعاليت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - په هېواد کې د پخوانيو اورشيندونکو حوزو په اړه د نظر څرګندول. - په تختې د لوست د مهمو او غوره ټکو ليکل. - نقشې او انځورونو ته پاملرنه کوي د لوست تشريح ته په غور سره غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې په ګوته کوي او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي څخه بهر فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د اورشيندونکو نښې په مخروطي بڼه يو شمير غونډۍ د بزلت، سکوريا ګردې ډبرې چې ډير کوچني کوچني سوري لري، لکه د پښود مښلو ډبره (سنګ پای) اوپو مايس ډوله ډبرې چې شفافې او کم وزنه دي. سر ښره پر دې د اورشيندونکو په ګاونډ کې د تودو اوبو چينې شتون لري.

۲- د افغانستان په سويل لويديځ د نيمروز په ولايت کې دي

۳- د ګل کوه غر منظم مخروطي جوړښت لري

۴- د بلخ په ولايت کې د شفا چينه ده چې زيړ رنګه اوبه لري او د سلفرو د شتون نمايند ګي کوي، شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په افغانستان کې فعاله اورشيندونکي نشته، خو ځني نښې شته چې اورشيندونکې سيمې راپېژني. په دې ډول روښانه کوي چې د هندوکش د لړۍ د جوړښت په لومړۍ کې له تکتونيکي فعاليتونو سره موازي په افغانستان کې اورشيندونکي محدود فعاليتونه تر سره شوي دي.

د بابا د غره مخروطي بڼه په حقيقت کې اتشفشاني بڼه ده، په هغه سيمه کې د ژوند اړين منرالونه شتون لري. هغه نباتات او بوټي چې بابا په غره کې زرغونيږي له ګټورو منرالونو ډک دی. بله اتشفشانې سيمه د ګودزيرې په سهيل کې شتون لري چې ځيني د بزلت ډبرې د دې سيمې د اورشيندولو فعاليتونو ښکارندوي دي، د غزني ولايت د ناور په سيمه کې هم د (برک...) ډبرې د اتشفشان د بزلت ډبرو له ډلې څخه دي. چې د بابا د غره سره يو ځاي په دې دوو سيمو کې هم د اور غورځوونې فعاليتونه رامنځ ته شويدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۷ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نړۍ د پيدايښت په باره کې نظريې	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د نړۍ له پيدايښت سره بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د اسلام د مقدس دين له نظره به د نړۍ په پيدايښت پوه شي. – د پخوانيو پوهانو له نظره به د نړۍ د پيدايښت په اړه معلومات تر لاسه کړي – د نړۍ د پيدايښت په باره کې به د نووو پوهانو له نظر يو څخه خبر شي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني او ډله ييز کار	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، له تېر لوست سره د نوې لوست اړيکې ټينګول.	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه. – د نړۍ د پيدايښت په باره کې څه پوهيږئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نړۍ د پيدايښت په اړه پوښتنې وکړئ. – د لومړنيو نقشو له مخې د نړۍ پيدايښت څرګند کړئ – د نړۍ د پيدايښت په باب خبرې وکړئ – پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. – ز ده کوونکي په ډلو وويشئ او د هغو د ټولګي فعاليتونه وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ. – له ټولګي څخه بهر فعاليتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرليک ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نړۍ د پيدايښت په اړه د نظر ښکاره کوي. – نقشې ته په غور ګوري او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د نړۍ د پيدايښت په هکله له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي. – تختې ته ګوري او غوره ټکي ترې ليکي – د ټولګي د نن ډله ييزو فعاليتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځواب ورکوي. – د لوست لنډيز ته غوږ نيسي او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي بهر فعاليت تر سره کوي..	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– پخوانيو پوهانو د نړۍ د پيدايښت په هکله داسې نظر يې ورکړي وې، چې د کايناتو په فضاکې لوګی او غاز په پراخه حجم تيت او پرک وچې ننيو پوهانو هم هغه منلي چې د سحابه (نيبولا) په نوم يې يادکړي دی.

۲– کانت د نړۍ د پيدايښت په هکله داسې نظر ورکړی دی چې د کايناتو په فضا کې (نيبولا) تورې وريځې يا د غبار غونډې وريځې له جامدو کوچنيو زرو سره شتون درلود چې د وخت په تيرېدو د جاذبې قوې پواسطه سره ونښتل او لويه کتله يې جوړه کړه.

لاپلاس داسې نظر ورکړي چې لمريز نظام په لومړي پړاوکې له سحابي وريځې څخه عبارت وچې ډېره زياته تودوخه يې لرله. د نوموړو وريځو پنډوالی ډېر زيات و، د همدغو وريځو تودوخه د وخت په تيرېدو سره کمه شوه، په پايله کې يې کنډې او سوري پيدا کړه، هاربيکر په دې عقيده وچې نيبولا د وربځې کتلو يا هغو حلقو چې د هغو پنډوالي د ځمکې د کتلې او ياله هغې څخه غټ و، شتون درلود، دغه کتلې په فضا کې او په حرکت کې وې، په ناڅاپي ډول د لمر په سطحه ولګېده او وچاوديده اوله شيندل شوو ټوټو څخه يې ستوري جوړ شول، د تايدل د نظر يې له مخې لمر په کايناتو کې د يو وړانګو لرونکي جسم اوسرې وړانګې په ډول شتون درلود، وروسته ټوټې شو او د لمريز نظام ستوري يې جوړ کړل.

۳– د نړۍ د پيدايښت په شيبو کې لويه چاودنه چې د بيګ بنګ Bigbang په نامه د کائناتو او په فضا کې رامنځ ته شوه او د هغې په اثر د شېدو د لارې کهکشان او منظومې جوړې شوي، لاکبير داسې نظر لري چې په فضا کې آسماني ډبرې شته، هغه سياري چې په لمريز نظام کې دي د همدغه تېرو له يو ځای کيدو څخه جوړې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پيدايښت په باره کې بېلې نظر يې ورکړې دي، خو د اسلام د سپيڅلي دين له پلوه الله ج نړۍ او ټول موجودات پيدا کړي دي. د اسلام له نظره د کايناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې ننني پوهانو هم دا منلې ده او هغه (نيبولا سحابي) په نوم يادوي.

د وريځونظريه:

دا ډېره پخوانۍ نظريه ده جې الماني فيلسوف امانيول کانت او فرانسوي رياضي پوه پيرسميون لاپلاس ۱۷۹۶ميلادي کال د وريځو فرضيه وړاندې کړه، دغه نظريه د لمريزې منظومې منشا لومړنۍ وريځ يا سحابي بولي چې د جاذبې لاندې راغلې او په پايله کې د دغه سحابي وريځې په مرکز کې لمر منځ ته راغی او په شاوخوا کې يې ستورو ښه و موندله، دغه نظريه تر ۱۰۰ کاله مخکې پورې يعنې د نولسمې پيړۍ تر پايه د منلو وړوه.

د چامبرلين او د مالتون نظريه:

امريکايي ځمکه پيژندونکي چامبرلين په (۱۹) پيړۍ کې له مولتن منجم سره بله نظريه وړاندې کړه، هغوی څرګنده کړه چې لمريزه منظومه هغه وخت منځ ته راغله چې نور ستوري د لمر په نژدې کې تېريده او تېرېدنې په دغه حرکت کې د لمر له سطحې ويلې شوي توکې راوتل او دغه تود ګاز متراکم کېدل راټولېدل او بېلېدل، په ستورو بدل شو، کوچنۍ لارې د يو بل د متقابلې جاذبې د طاقت په اثر يو بل جذب او ستورې پيدا شول په ۱۹۳۴ ميلادي کال کې راتزل چې فضايي فزيک پوه و، څرګنده کړه چې ستورې په ګډه د لمريزې منظومې ټول مسايل پکې راځي، خو د لمر حجم د ځمکې په پرتله ۱، ۳۰۴۰۰۰ ځله ډېر دي او د لمريز نظام د ټولو سيارو په پرتله يې د کتلې وزن ۷۵۰ ځلې زيات دي، په همدې وخت کې منجمانو (ستورو پيژندونکو) داسي نبني، هم وکتلي چې د دغه وړانديز د منلو سبب شو چې ټول ستوري د لمر په ګډون د سيارو ترمنځ وريځو د انقباض په پايله کې منځ ته راغله دي.

د نيبولا د وريځو نظريه: په ۱۹۴۰ – ۱۹۵۵ کلونو کې الماني، هالېندي او امريکايي ستورو پيژندونکو يوه بشپړه نظريه وړاندې کړه، کولای شو چې د لمريز نظام ټول مسايل پکې حل شي. د (غباري) وريځې د نظريې په اساس لمريزه منظومه له هغه وريځې چې غاز او غبار پکې دی (نېبولا) چې ډېره ورو تاوېدله اوله هغې وروسته کلکه ښکاره شوه، د دغه تاوېدو سرعت مرکز ته په نژدې برخه کې لږو اوله مرکز څخه په لرې کېدوکې ډېر شوېدي، کله چې وريځې ورو ورو سړېدې په ځنډوکې يې متراکم مواد و، کردابونو غوندې منځ ته راغله او په پايله کې يې ستورې ښکاره شول چې ټول په يو لورې څرخېدل مرکزي برخې کې څرخيدل ورو، د متراکم کېدو په نتيجه کې يې د لمر کتله رامنځ ته شوه او ورو ورو د متراکم شوو توکو د جاذبې ځواک د لمر د مرکز په تودوخه کې ډېر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">Galaxy کهکشان</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د کهکشان او دهغه ډولونه په بشپړه توګه وپیژني
ځانګړې موخې:
– د کهکشان په باره کې به معلومات تر لاسه کړای شي.
– د کهکشان ډولونه به یو له بل څخه بیل کړي.
– د شیدو لار او د اندرو میدا کهکشان به وپیژني او مینه به پیدا کړي.
– درې ګونې کهکشان او قنطورس به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه بهر فعالیت دتېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې کهکشان څه شی دی؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د کهکشان په باره کې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې د کهکشان لمریزه منظومه شرحه کړئ – د کهکشان په باره کې خپلو کې خبرې وکړئ – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د کهکشان د نوي لوست د دلدل د لارې کهکشان او اندرومیدا کهکشان د ترې انکلوم کهکشان او د قنطورس کهکشان شرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې وکړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت څرګند کړئ	– د نوی لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د کهکشان په اړه خبرې کوي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په باره کې له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي او شرحې ته غوږ نیسي. – په ټولګي کې خپلې پوښتنې مطرح کوي. – زده‌کوونکي په ډلوکې د خپل فعالیت نتیجه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه د ډلې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پرې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لمر وړانګې ځمکې ته په اتو دقیقو کې را رسیږي

۲– د شېدو د لارې په کهکشان کې له دوو سوو میلیونو زیات ستوري او ثوابت شته چې یو شمیرېې له لمر څخه څو ځله غټې او لوی دي. د ښلګې په توګه د ویګا ستوري د لمر څو برابره دي. بیتل ګوس د لمر ۶۰۰ برابره او دبران دلمر ۲۰ برابره دي.

۳– د دې لپاره چې د غه کهکشان له زیاتي پراختیا سره په لایتناهي فضا کې د صاف آسمان په شپو کې د شودو په روښانه رنګ لیدل کیږي، نو دغه کهکشان د شودو د لارې په نوم یادیږي

۴– له لویې چاودنې څخه مراد د ستورو، ثوابتو او قمرونو د جوړښت اساس دی چې د عالم د جوړښت بنسټ جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کهکشان د ستورو د سيستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وايي. په کهکشان کې په مليارډو ستوري شتون لري، د فضا پراختيا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پيل او پای يې ټاکلی نشو، د کايناتو په فضا کې په ميليونو فضا يي کهکشانونه شته چې لمريز نظام نظر د هغه لويوالی ته ديو ټکي حيثيت لري، په ځينو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، ليدل کيږي چې لمريز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان يو ځای نيولی دی او په مليونو نورې منظومې يې په شاوخوا کې ليدل کيږي، که څه هم لمريزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډېر کم ځای نيولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډېر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) ميليونه کيلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپيره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمريز نظام پراخيتا او لويوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمريز نظام د پراختيا او لويوالي او د کايناتو د پراختيا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">لمریز نظام</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د شمسي منظومې پېژندنه.
ځانګړې موخې:
– د شمسي منظومې په باره کې به معلومات حاصل کړي.
– د شمسي منظومې د جوړښت په باره کې به پوهه حاصله کړي او نوروته به يې وړاندې کړاي شي
– شمسي منظومه به رسم کړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، دنوي او تېر درس ترمنځ داړیکو ټینګول.</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکي پوښتنه.
– ایا د شمسي منظومې په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – نوي لوست په پټه خوله ولولئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې معنا او روښانه کړئ. – د شمسي منظومې محتوا روښانه کړئ. – نقشه شمسي منظومه ښيي – د نقشې په باره کې له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – د شمسي منظومې نوی لوست، سحابي نظریه د چامبرلین او مالتون، د وریځو او غباري وریځو په اړوند نظر څرگند کړئ. – ز ده کوونکي د ټولگي د ننه فعالیت له پاره په ډلو کې تنظیم کړئ. – له زده‌کوونکو پوښتنه وکړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولگي بهر فعالیت دنده روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته گوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته گوري – د لغتونو او اصطلاحگانو معنا کولوته غوږ نیسي – د لوست تشریح کولوته غوږ نیسي – نقشې ته گوري او لولي یې. – د ښوونکي خبرو ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د ټولگي د ننه فعالیت کوي، په خپلو کې مشوره کوي او د خپل بحث نتیجه د ټولگي مخې ته وایي – پوښتنې ته ځواب وایي – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – ز ده کوونکي له ټولگي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– شمسي منظومه ډېر اوږ د لرغونتوب لري، پوهان په دې عقېده دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې ده، هغه وخت چې د غاز گرد او غبار زیاتې برخې سره گډې شوې، د جاذبې په اثر سره یو ځای شوې، دغه د گاز غبار او گرد پراخه برخه کلکه شوه، منځنۍ برخه یې داغ شوه، په پای کې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري ترې جوړ شول.

۲– شمسي منظومه په شمسي نظام پورې اړوند سیارو او اجرا موله ټولگي څخه عبارت ده. نهه اصلي سیارې پکې دي لکه: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، پلوتو او د ستورو غټې او واړه اسماني اجرام دی چې د مریخ او مشتري ترمنځ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

شمسي منظومه ډېره اوږده لرغو نتیا لري، پوهان په دې باور دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې، کله چې ډېر ګرد او غبار سره یو ځای شو، د جاذبې پواسطه سره غونډ شول، دغه د غاز او غبار ټوټه سره کلکه شوه او په منځنۍ برخه کې ترې سکروټه جوړه شوه چې په پایله کې ترې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري جوړ شول، د شمسي منظومې د جوړښت او پیدایښت په باره کې پوهانو او عالمانو بېلې بېلې نظریې وړاندې کړې دي.

په شمسي نظام کې بې شمیره لکۍ لرونکي ستوري او میتا اوریتونه شتون لري، چې له هغو څخه یې ځینې د شهاب ساقب په نوم پیژنو، د ستورو د لوي کمر بند سر بیره واړه ستوري شتون لري چې په منظم ډول د لمر شاوخوا را څرخي، کله چې له دې ستورو څخه یو له خپل مدار څخه ووزي، د آسماني ډبرو په نوم نا معلومو خواوته حرکت کوي، کله کله هم دا آسماني ډبرې ځمکې ته راځي او پر ځمکه لګیږي، چې لویې کندې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د شمسی منظومې د لمریز نظام سیارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د شمسي منظومې له سیارو سره به زده‌کوونکي اشنا شي. ځانګړې موخې: – د شمسي نظام د سیارو په باره کې به معلومات پیدا کړي – د شمسي منظومې د سیارو نومونه به وویلای شي – د شمسي منظومې او ټولو سیارو په اړه به پوه شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي ځخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه – د لوست د پیل د انګیزې پوښتنه؟ – ایا د لمریز نظام د سیارو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نوي لوست مهمې برخې پر تخته ولیکئ - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا کړئ. - د شمسي منظومې د ستورو محتوا څرګنده کړئ. - نقشه د شمسي منظومې ستوري ښیئ - له زده کوونکو سره د نقشې په اړه خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ټولګي کې د فعالیت د تر سره کولو په خاطر په ډلو وویشئ. - له زده‌کوونکو د ارزونې په اړوند پوښتنه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ له ټولګي څخه د وتلې فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري. - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي. - د لوست څرګندولوته غوږ نیسي - نقشې ته ګوري او لولي یې - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي. - زده‌کوونکي په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کوي، په خپلو کې مشوره کوي د خپل بحث پایلې د استازو پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، او پلوټو.

۲- مشتري

۳- پلوټو

۴- د زحل سیاره د لمریز نظام، له ډېر خارق العاده سیارو څخه ده، د زحل سیاره داسې حلقې لري چې له زرونو کوچنیو حلقو څخه جوړې شوي دي. د زحل حلقې له بې شمېره آسماني، اجرامو او غبارونو څخه جوړې شوې دي، په داسې حال کې چې اورانوس حلقه نه لري اوکه د تلسکوب پواسطه یې وګورو پکې داسې سیارې دي چې رنګ یې د هایدروجن او میتان د غاز غوندې رامنځ ته شوی دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د شمسي منظومې ستوري په مجموع کې د لمریز نظام سیستم جوړوي، له (۹) سیارو څخه عبارت دي چې د لمر په شاوخوا کې په بېلو بېلو واټنونو په بیضووي او مستوي مدارونو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي چې په دې کتاب کې د ټولو لوستونو په باره کې پوره معلومات ورکړل شوي دي.

حجم د سیارو جسامت او مساحت یو له بل څخه توپیر لري، هغه درې سیارې چې لمر ته نژدې دي، د ګرمو او تودو سیارو په نوم یادیږي، ځینې له دې سیارو څخه پر ځان چاپیره اضافي کمر بندونه هم لري مثلا د زحل او مشتري سیارې چې تر اوسه یې خاورین قشرنه دی رامنځ ته شوی، جوړښت یې د تکامل په حال کې دی. نیپتون او پلوټو د شمسي نظام له ډیرو لرو سیارو څخه دي، چې ډېر ساړه او همیشني یخ لري. له دې سیارو هریو د بیضوي په د بیلا بیلو مستوي ګانو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي. له دې سیارو څخه یې ځینې بیلا بیلې سپوږمۍ لري. چې ځمکه یو سپوږمۍ لري، میاشت یوازینۍ مشهوره سپوږمۍ شمیرل کیږي. له دې سیارو څخه یې ځینې ډېرې سپوږمۍ لري، چې لوی او واړه کمر بندونه یې له ځانه چاپیره جوړ کړیدي.

باید یادونه وکړو چې لمریزه منظومه د شېدو د لارې د کهکشان له مرکز څخه ۲۶ زره نورې کاله واټن لري. په دې ترتیب د شېدو د لارې په کهکشان کې د زرګونو او ملیونو شمسي نظامونو د شتوالي اټکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې جوړښت	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي – عمومي موخې: – د ځمکې د جوړښت په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – د ځمکې په جوړښت به پوه شي. – د ځمکې د طبقې رسم به وکړای شي. – د ځمکې د بهرني قشر او دهغه د طبقو په اړه به پوه شي. – د ځمکې د هستې او د ځمکې د اندازې او حجم په باره کې به معلومات پیدا کړي او نوروته به يې وړاندې کړي. – د اوبو او وچې ټوټې به وپيژني.	
۳– د تدریس میتود	تشریح کول، د ځمکې د داخلي او خارجي طبقو په نقشې کارکول، ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه.	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه او عکسونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه، عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی کار، د تېر لوست ارزونه او د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. هڅوونکې پوښتنه: – د ځمکې د جوړښت په هکله څه پوهيږئ؟	وخت په دقيقو ۱۰دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهمې برخې ولیکئ. – ستونزمن لغتونه اواصطلاحګانې حل او معنا کړئ. – په تخته د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د ځمکې د جوړښت محتوا تشریح کړئ. – په نقشه کې د ځمکې د ننه طبقې وښیئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هرې ډلې کار وروښیئ. – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ. – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی کار وروښیئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – په نقشه کې د ځمکې طبقو ته ګوري لولي یې او تشریح ته غوږ نیسي – د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي او په نقشې کې د ځمکې طبقوته پاملرنه کوي. – په ډلو کې کار کوي د خپلې ډلې کار د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورروته وړاندې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیزته غوږ نیسي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د ځمکې طبقې له لیتوسفیر، ځمکې باندیني مخ (قشر)، (د سیال، سیما)، مګما، د ځمکې هستې له داخلي او خارجي هستې څخه عبارت دی.

۲– هغه ټول.

۳– د سیال د طبقې مرکبونه، زیاتره د سیلوسیم او المونیم له توکو څخه جوړ شوي او سیما په طبقې باندې دي، خو دسیما طبقه د ځمکې د قشر دویم Mil. Sec څخه دی چې د سیلوسیم او میګنیزیم له مرکبونو څخه جوړه شوې ده.

په دې ساحه کې دزلزلې د څپو سرعت حساب شوی دی، د سیال د طبقې ډېرې د ګرانیت ډبرې دي، چې له فلد سپار او مایکا ډوله منرالونو څخه جوړې شوي دي او د فلدسپار د منرال مقاومت د جوي او هایدریشن عوارضو په مقابل کې ډیر کم دی، ډیر ژر تجزیه او حل کیږي. خو د سیما طبقه تیاره او تور رنګې ده او د بزالت له ډول څخه ده چې د اورشیندونکو توکو دوتو پر وخت کې لاوا ډبرې کلکې ټوټې رامنځ ته کوي.

۴– د مګما طبقه د اوسپنې مګنیزیم او سیلیکیت له توکو څخه جوړه شوې ده، منرالونه او د دغو عنصرو ترکیب کلکې ډبرې رامنځته کوي، خو د ځمکې هسته له دوو بېلو بېلو طبقو څخه د داخلي هستې او خارجي هستې په نوم چې د فزیکې څرنګوالي او دکیمیاوي خواصو د ترکیب له پلوه یې هره یوه بېله بېله ده، مقناطیسي ځانګړنه لري.

۵– ځمکه د لویوالي له پلوه پنځمه سیاره شمیرل شوې، د ځمکې حجم یو تریلیون او درې اتیا میلیارده او درې سوه اوشل میلیونه کیلو متره مکعبه دی.

۶– په سلو کې ۷۱٪ یې اوبه، ۲۹٪ یې وچه ده

۷– وچې ټوټې یې د اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا او انترکتیکا له وچو له اوبو ټوټې یې له شمالي کنګل، سویلي کنګل، آرام سمندر، اطلس او د هند له سمندرونو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه کرې ته ډېره نژدې بڼه لري، غرونو او درو دغې کروي بڼې ته لږ بدلون ورکړی، دغه کره په قطبونو کې لږه را ننوتلې او د استوا په برخه کې وتلې ده، له دې امله ځمکه دجیود بڼه لري، د ځمکې قطبي قطر له استوایي څخه (۴۰) کیلومتره لږ دی. د ځمکې کره له بیلو بیلو طبقو څخه جوړه شوې ده، لکه لیتوسفیر، د ځمکې قشر، دسیال طبقه، د سیما طبقه، د منتل طبقه، مګما، د ځمکې هسته، (داخلې او خارجې هسته).

د ځمکې داخلي تودوخه له ۳۰۰۰ سانتي ګراد درجو څخه زیاته ده، چې دا هسته له کروم او اوسپنې څخه رامنځ ته شوي او د ځمکې ډیره درنه برخه جوړوي، د ملیونونو اتموسفیرونو تر فشار لاندې یو له سره ګډ شوي دي، که چیرې کله د اتشفشانونو له خواو او سوریو څخه اتشفشان د ځمکې سطحې ته لار پیدا کوي لاوا مواد د ځمکې له داخلي او بهرنۍ سطحې څخه او د هغې طبقې له پاسه سیال او سیما ځای نیسي، چې وچې ټوټې او بحرونه جوړوي، د ارتفاع یا لوړوالي توپیر د ځمکې په قشر کې ډېر زیات دی، ډیره لوړه څوکه د ځمکې پر مخ د ایورست څوکه ده چې ۸۸۴۸ متره لوړوالي لري، په داسي حال چې د ځمکې ډیره ژوره برخه د چین په شرقې خوا د بحر الکاهل په سمندر کې د ماریانا ګودال دی، چې ۱۱۰۳۲ متره د چین په سهیل کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نړۍ مشهور سیندونه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – ز ده کوونکي به د نړۍ د مشهورو سیندونو به په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د نړۍ د مشهورو سیندونه به په نقشه کې وښايي. – د نړۍ د مشهورو سیندونو نومونه به واخلي. – د بریښنا د انرژۍ د تولید او د کرنې له پلوه به د سیندونو له ګټو مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	شرحه کول، د نړۍ په طبیعي نقشې کار، ډله ییزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، د ټولګي د ننه فعالیت او د عملي کار ارزونه	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه: – د مشهورو سیندونو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې وليکئ. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او اصلاح کړئ. – د نړۍ د مشهورو سيندونو محتوی توضيح کړئ. – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه وروښيئ – د نړۍ د مشهور سيندونو په اړه زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسئ – د لوست توضيح ته غوږ نيسي – په نقشه کې د نړۍ مشهور سيندونه ګوري او هغه مطالعه کوي. – د ټولګي د نڼه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د خپل استازې پواسطه د ښوونکي له نظر سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهمې نقطې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعاليت تر سره کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نړۍ ډير مشهور سيندونه له نيل درياب، آمازون، دانيوب، سند، می سي سي پي، آمو، (جيحون)، سير دريا، (سيحون)، هوانګهو، اورال، دجله او فرات، اوب، لينا، راين، والګا، لورا، دنيپر، دينستر، تاژ، او ستولا، ګوار ديانا، پو، رون، کانګو، نايجريا، کلورادو، ماديرا، پارانا، دارلينګ، جورجيا، ديامنتينا، تاسون، ويکتوريا او مورای څخه عبارت دي.

۲– د نيل درياب د افريقا له ډيرو اوږدو دريابونو څخه دی چې د افريقې له ختيځو غرونو او د ويکتوريا د جهيل له شمال څخه يې سر چينه اخيستې، د سوډان او مصر هېوادونو له منځ څخه تيريږي، د (۶۶۵۰) کيلو مترو په شاوخوا له لارې وهلو څخه وروسته د مديترانې په بحيره کې توييږي، په اتيوپي کې د اوړي د تيزو بارانونو پواسطه د نيل درياب دومره ډيريږي، چې له څنډو څخه يې اوړي، دغه درياب کرنيزه، اقتصادي او ترانسپورتي مهم ارزښت لري، دوه لوی مرستيالان لري چې په سپين نيل او په آبي نيل مشهور دی.

۳– د مي سي سي پي درياب د شمالي امريکا د اوبو ډيره لويه او مهمه شبکه بلل کيږي، دغه درياب خپل ډير مهم مرستيال يعنې ميسوري سره (۶۴۲۰) کيلومترو په اوږ والي له شمال څخه سويل خواته بهيږي، د مې سې پي نوم بومي منشا ده او د اوبو د پلار معنا لري، د دغه درياب په حوزه کې د طبيعې نا برابرو شرايطو په علت له ډير پيچلي تګلاري په پای کې د مکزيک خليج ته توييږي.

۴– د دارلينګ درياب د استراليا له ډيرو لويو دريابونو څخه دی چې اقتصادي اهميت لري او له اوبو څخه يې دکرنيزو ځمکو په خړوبو لوکې کار اخېستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د نړۍ د مشهورو دریابونو نومونه په لوست او پوښتنو کې راغلي، اوس د هغو دریابونو په هکله لنډ معلومات وړاندې کوو:

۱- د یانګ تسه دریاب: یانګ تسه د اسیا له ټولو زیات اوږد او د نړۍ په دریابونو کې د اوږدوالي له پلوه دریم دریاب دي چې اوږدوالي یې(۶۳۰۰) کیلو مترو ته رسیږي، د تبت او چین ترمنځ بهیږي، سر چینه یې د بحر له سطحې له (۵۵۰۰) مترو څخه لوړه، د تبت په لوړوکې ده. دغه دریاب د خپلې تګلارې په اوږدو کې له ژورو اوکږو وږو درو څخه تیریږي، چې کرنیز، اقتصادي او ترانسپورتي ارزښت لري.

۲- د سیند دریاب: د سیند دریاب د اسیا له ډیرو سترو او مشهورو دریابونو څخه دی، له دغه دریاب څخه همالیه د زراعتي ځمکو په خړوبولو او د سوداګریزو توکو د وړلو راوړو په منظور کار اخیستل کیږي، دغه دریاب پنځه مرستیالان لري چې له جهلم، چناب، راوي، ستلج او بنیر څخه عبارت دي، چې د پنجاب په سیمه کې سره یو ځای کیږي او د سیند دریاب په نامه یادیږي، البته دغه دریاب د اندوس او اباسین په نومونو هم یاد شوی او د سویل او سویل لویدیځ خط ته رهي دی، طول یې (۳۱۸۰) کیلومتره دی او د هند بحرته تویږي، د کابل سیندبې هم له مرستیالانو څخه دی.

۳- د دانیوب دریاب: دا دریاب د اروپا له مشهورو دریابونو څخه دی چې له څو هېوادونو تیریږي، طول یې (۲۸۶۰)کیلومتره دی، په المان کې د تور ځنګل له غرونو څخه سر چینه اخلي، د المان، اتریش، طبرستان او د پخوانۍ یوګوسلاویې له یوې برخې، هنګري، بلغاریا، رومانیا او سلواکیا څخه چې تیر شي، تورې بحیرې ته لویږي، سیاسي، اقتصادي او کرنیز ارزښت لري.

۴- دمي سي سي پي دریاب: د شمالي امریکا د اوبو لویه او غټه شبکه د می سي سي پي دریاب دی، دغه دریاب له ډیر مهم مرستیال میسوري سره د ۶۴۲۰ کیلو مترو په اوږدوالي له شمال څخه سویل خواته بهیږي د مي سي پي د نوم معنا بومي منشا ده چې د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب رژیم دهغه د یوې حوزې د طبیعي نا برابرو شرایطو په علت ډیر پیچلی دی او په پای کې د مکزیک خلیج ته تویيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې د وچو ټوټو لوړې ژورې	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - ز ده کوونکي به د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د ځمکې د وچو ټوټو او ژورو په باره کې به معلومات پیدا او نوروته وړاندې کړي. - د ځمکې د مخ په نقشې کې به رسم کړي. - د ځمکې د مخ له لوړو او ژورو سره به د کرنې له پلوه مینه پیداکړي.	
۳- د تدریس میتود	شرحه، د نړۍ په طبیعي نقشې باندې کار، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، پر لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هځوونکي پوښتنه - د ځمکې د وچې ټوټې د لوړو او ژورو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- د تختې پر مخ د نوي لوست سرليک وليکئ. - د نوي لوست په پټه خوله لوستلو سپارښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست د مهمو برخو ليکلو لارښوونه وکړئ. - د نوي لوست لغتونه او اصطلاحکانې معنا او اصلاح کړئ. - د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو محتوا توضيح کړئ. - په طبيعي نقشه کې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ورته وښيئ - د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په هکله له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليت يې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلي فعاليت توضيح کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوى لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته ګوري - د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نيسي - د لوست توضيح ته غوږ نيسي - په طبيعي نقشه کې د ځمکې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ګوري او لولي - د ښوونکي خبروته ته پاملرنه کوي. - د ټولګي د ننه ډله ييزو فعاليتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندي کوي. - د مهمو نقطو په اړوند پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لنډيز برخې ته ځيرېږي او ځانونه ورباندې پوهوي - د ټولګي د ننه فعاليتونه ليکي	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د لوړو او ژورو طبيعې پديدو، لکه: غرو، غونډيو، درو، جلګو، دښتو، ساراګانو، غونځې شوو او فلاټونو ته ويل کيږي، ځمکې پر مخ زموږ په ژوند کې لوړې ژورې ډير ستر لوري لري، ځکه چې دريابونه په واورو له پټو غرونو څخه سرچينه اخلي

۲- آلپونه د سينوزويک د لومړيو کهزايي حرکتونو Organic زيږنده ده، دغه سيستم د دوو بيلو بيلو ډلو څخه دي چې لومړى يې د بحر الکاهل د شاوخوا غرونو لړۍ ده او تر اوسه هم د دې حوزې په ځينو سيمو کې اورشيندونکي فعاليتونه او د زلزلې پر له پسې ټکانونه شته، همدغه حلقه ده چې په Fire Ring اوري حلقي ياديږي، دويمه ډله د آلپ او د هماليه غرونو لړۍ ده چې د لرې خيتځ تر جزيرو او نيوزيلنډ پورې اوږده ده. په همدې توګه د شمالي امريکا دراکې او انديز په غرونو او په جنوب کې د آلپ د سيستم تر سر ليک لاندې دي چې د امريکې له شمال څخه سويل خواته غځيدلي او ښاخونه يې وروسته له هغه چې له چيلي او ارجنټاين څخه تيريږي. له انتارکتيکا سره يوځاى کيږي

۳- ماته سيمه د ځمکې د سطحې هغه ماته سيمه ده چې يو څه په وچو ټوټو او يا د بحرونو او غرونو د لړۍ ځمکې د بحر د اوبو لاندې دي، د وچو ټوټو په سطحه کې د ځمکې د قشر مستوي ماتيدنې د ويکتوريا، نياسا، تانګانيکا د جهيلونو، د احمر بحيرې، د عقبه خليج او بحرالميت اوږ دوکې ليدل کيږي، همدارنګه د اتلانتيک تر اوبو لاندې د هند په بحر او د اسيا د ختيځو غاړو ترځنګ سيمو کې ډيرې ماتيدنې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ځمکې د وچو ټوټو موجودې لوړې ژورې په جيولوژيکي بيلو بيلو دورو کې منځ ته راغلې دي چې په لاندې ډول دي وچې د ميزوزوييک موده کې پراخه سيمه نيولې وه، بحرونو په تدريجي ډول د لويو غرونو د لړيو جوړښت رامنځته کړی دی، د دې دورې په پای کې هغه ځايونه چې د بحر د اوبو پواسطه لاندې شوي وي، د لويو غرونو د لړۍ د جوړښت سيمه يې رامنځ ته کړې وه، د بېلګې په توګه د آلپ او هماليا د غرو لړۍ، په شمالي امريکا کې د راکې او اپالاش غرونه ترپا سيک په دوره کې د ځمکې په سطحه کې د بيلو بيلو غرونو لړۍ او ماتېدنې رامنځ ته کړې، لکه د امريکې د متحده ايالتونوپه ختيځ کې د ابالاش غرونو د آسيا او اروپا په منځ کې د اورال غرونو لړۍ او سکنديناويا شاملې دې، چې د تيستس بحريې له ځانګړنو څخه شمېرل کيږي. په سويلي امريکا کې د انديز غرونو دکامچتکا ناحيې او د جاپان په شمول د آسيا شمال ختيځ سواحل د تيتس په اوبو کې دي. د اسيا او اروپا په براعظمونو کې د تيتس د بحر پراخې ساحې هم پراخه سيمه نيوله چې د مرکزي اروپا په شمول د مديترانې ټوله حوزه يې نيولې وه، دورې کوچنۍ اسيا اوږدو کې د فارس خليج د ايران ټوله رقبه د هند او چين د ټولو ناحيو په شمول د افغانستان ټول خلک او دلرې ختيځ جزيرو د تتيس د بحر سيمه جوړو له. د دغې دورې ټاکلې رسوبونه له سور رنګه آهکي طبقو څخه عبارت دي چې نن ورځ په دغه ټولې ناحيې کې د سور رنګه مرمر ډبرو په بڼه پيدا شوي، د دغه ډول ساختمان غوره بيلګه د جبل الطارق ښکلي مناظر جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د سپوږمۍ او د هغې له عمومي ځانګړنې سره اشنايي، د سپوږمۍ، حجم، فاصله نسبت ځمکې ته او نورې ځانګړنې) به تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا وي به وپیژني - د سپوږمۍ (د ځمکې د قمر) او د هغې له مخلتفو مراحلو سره به مینه پیدا کړي. - سپوږمۍ به په پوره ډول معرفي کړای شي او نوروته به يې هم معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي اوسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول دي	وخت په دقیقو
	- هڅوونکې پوښتنه: - ایا د سپوږمۍ په هکله څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې دلوستلو سپارښتنه وکړئ. - سپوږمۍ او د هغې د عموي ځانګړنو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې باندې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د سپوږمۍ، ستورو او د هغو عمومي ځانګړتیاوې توضیح کړئ - د ځمکې په نسبت، د قمر پړاوونو او نورو توپیرونو په اړه خبرې وکړئ - د ستورو په باب د زده‌کوونکو د ستونزو او پوښتنو حلول - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي - د سپوږمۍ او د هغې د ځانګړنو په اړه نظر ښکاره کوي. - د لوست غوره او مهم ټکي لیکي - نقشې ته پاملرنه کړي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه فعالیت کې کارنده ونډه اخلي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي - د لوست لنډیزته ځیرېږي او ځانونه ور باندې پوهوي - له ټولګي څخه وتلي فعالیتونه لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- سپوږمۍ د ځمکې قمر دی، په شلمه پېړۍ کې امریکایي فضایي بېړۍ د سپوږمۍ پر مخ کښېنا ستې هرې بېړۍ کې درې تنه ناستوو چې دوه تنه یې سپوږمۍ ته ورکښته شول او دریم یې د بېړۍ د لارښوونې مسوولیت د سپوږمۍ د شاوخوا په مدار کې درلود.

۲- د امریکا د متحدو ایالتونو دوه هوانوردان هر یو نیل آرم سترانګ او ادوین الدرین (۱۹۶۹) م کال د جولای په ۲۱ نیټه د سپوږمۍ په مدار کې وو، ادوین الدرین د سپوږمۍ په مخ پلی شو او په ګرځېدویې پیل وکړ، د سپوږمۍ توکي او ډبرې یې راټولې کړې او ځمکې ته یې راولیږې.

۳- سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا چورلي له پخوا څخه قمري جنترۍ د هغې د انتقالي ګرځېدو له مخې جوړېږي، سپوږمۍ یا د ځمکې قمر یوازنی جسم دی چې له نورو ځمکې ته نژدې دی او د ځمکې په شاوخوا خپل انتقالي حرکت په ۲۹ ورځو او ۱۲ ساعتو کې تر سره کوي، له ځمکې سره یوځای د لمر په شاوخوا څرخي، سپوږمۍ د ټولو ستورو له قمرونو څخه زیاته د لمر روښاني اخلي، هغه ځمکې ته لیږ دوي، د سپوږمۍ وضعي حرکت په ۲۷، ۳۳ ورځو کې تر سره کیږي. په ۱۶۰۹ میلادی کال کې ګالیله وکتل چې د سپوږمۍ په مخ کې د غرونوزیاتې لړۍ او کندې لیدل کیږي او د سپوږمۍ د راښکون جاذبې قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده. د هوا د کمښت له امله بنفش وړانګه د سپوږمۍ په مخ ډېر اغیزه کوي او هر کله چې څوک په سپوږمۍ کې ودریږي، د کایناتو فضا ورته تیاره ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سپوږمۍ چې د ځمکې قمر دی او لمر غونډې د (۴، ۵) بیلیون کالو په شاوخوا کې پخوا د ځمکې د کرې غونډې منځ ته راغلې، په هغه وخت کې د وریځې غاز او براس ډېره لویه برخه له لومړۍ منظومې بیله شوه او د ګرځېدنې د ځواک په اثرېې په کلکېدو پیل وکړ او په پای کې یې په تودېدو پیل وکړ، دغه برخه کلکه شوه، څو چې د سپوږمۍ اوسنی شکل او اندازې ته ورسیده. د سپوږمۍ د سطحې د تودوخې زیاتوالی او ورو ګرځېدنه د دې سبب شوه، چې سپک غازونه یې له سطحې تښتي.د سپوږمۍ کره وچه دښته ده چې هوا نه لري، نه اوبه، نه واښه او نه حیواني ژوند پرته له اتموسفیر څخه اوازونه نه لېږ دیږي، نو خبرې کول پکې شونې نه دي، په سپوږمۍ کې هوا نشته او د ژوند د فعالیت ساحه پکې برابره نه ده دا چې سپوږمۍ د کومو علتونو او شرایطو له مخې اتموسفیر نلري، د جاذبې د قوې او د هغې د راښکون په کموالي او کمزورۍ پورې اړه لري، د سپوږمۍ د راښکون (جاذبې) قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده.

د سپوږمۍ عمومي ځانګړتیا وې دا ډول را لنډ ولي شو:

– د ځمکې او سپوږمۍ ترمنځ واټن (۳۸۲۱۸۰) کیلو متره دي.

– د ځمکې دکرې ټول وزن د سپوږمۍ په پرتله ۸۱ ځلې ډېر دی.

– د سپوږمۍ قطر ۳۴۷۶ کیلو متره دي.

– د سپوږمۍ ډیره پخوانۍ ډبره ۴.٦ ملیارد کاله عمر لري.

– د سپوږمۍ له شمال څخه تر سهیل پورې یو لوی چاود (شکستګۍ) شتون لري

– د سپوږمۍ پرمخ ډیرې ژورې شته دي.

– د امریکا د متحدو ایالاتونو لومړنۍ هوا باز په ۱۹٦۹ م کال د سپوږمۍ پر مخ کښته شو او د پښو ټاپونه د سپوږمۍ پر مخ پاتې شول، څرنګه چې په سپوږمۍ کې باد نه لګیږي، نو ممکن میلیونونه کاله هم دا د پښو ټاپې هلته پاتې شي

– د سپوږمۍ د جاذبې قوه، د ځمکې په پرتله شپږځلې لږه ده.

– د سپوږمۍ انتقالي حرکت د ځمکې په ګردچاپیره په $\frac{1}{2}$ ۲۹ ورځوکې او وضعي حرکت یې ۲۷.۳۳ ورځوکې په خپله شاوخوا بشپړ وي.

– په سمندرونو کې ډېر لوړ مد هغه وخت منځته راځي چې لمر، سپوږمۍ او ځمکه په یوه لیکه کې واقع شي.

یاداشت: د جغرافیې درسي کتاب د نوي چاپ د۱۸۴ مخ په یوولسمه او دولسمه کرښه کې داسې راغلې دي. د سپوږمۍ ورځ ۲۴ ساعته ده یعنې په ۲۴ ساعتونوکې یو وار د ځمکې چار چاپیره ګرځي.
که څه هم څو واره اصلاح شوي، خو په همغه ډول پاتې دي، لطفاً یې په دې ډول سم کړئ: سپوږمی خپل وضعي حرکت په ۲۷ ورځو او ۸ دقیقو کې بشپړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۵ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	خسوف او کسوف	
۲- د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: - په خسوف او کسوف به پوه شي. - د خسوف او کسوف توپيربه وکولی شي. - د خسوف او کسوف د رامنځ ته کېدو په اړه به مينه پيدا کړاي شي او نوروته به يې وړاندې کړي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي او وسيلې	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت څارنه او د ښوونکي د ياداښت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړني فعاليتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول له ښوونځي څخه وتلی فعاليت، د تېرلوست ارزونه، د تېر او د نوي لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول - هڅوونکي پوښتنه: - ايا پوهيږئ چې خسوف او کسوف څه شی دی؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د خسوف او کسوف په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې خسوف او کسوف توضيح کړئ. - د خسوف او کسوف په اړه خپلو کې خبرې وکړئ. - پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګي د ننه د هغو فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د خسوف او کسوف په اړه نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - د خسوف او کسوف په اړه به معلومات تر لاسه کړي - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکې له نظر سره سم په خپل استازې د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - مهم ټکي او پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- کله چې ځمکه د سپوږمۍ او لمر ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې که د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي، خسوف يا د مياشتې نيول منځ ته راځي.

۲- کله چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې ترمنځ په يوه مستقيمه کرښه راشي، په دې حالت کې، د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولويږي کسوف يا (لمرنيونه) منځ ته راځي.

۳- د څوار لسمې شپې سپوږمۍ ته بدر وايي يعنې په څوارلسمه شپه سپوږمۍ ټوله بشپړ روښانه ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کسوف له لمر نيولو او خسوف له سپوږمۍ نيولو څخه عبارت دی، کسوف کيدای شي چې يوازې د مياشتې په نوي کېدو کې پيش شي او خسوف يوازې د بدر په وخت، همدارنگه له ځمکې سره يو ځای په ۳۶۵ ورځو او ٦ ساعتو کې د لمر چاپيره په يوه وار گرځېدو کې بشپړيږي.

د لمر د نيولو په موده کې هوا تياره وي او ستوري ليدل کيږي، مخکې له دې چې لمر بشپړو پوښل شي، له اړخ څخه يې مياشت يا سپوږمۍ خپله روښنايي راپريبا سي.

خسوف او کسوف يوه فزيکي عمليه ده، چې د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د کرې تر منځ رامنځ ته کيږي: که څه هم د لمر تندر او سپوږمۍ د تندر په اړوند دو ديزې عقيدې شتون لري، چې زموږ د بحث موضوع نه ده، خو په فزيکي ډول د لمر، سپوږمۍ او ځمکې پر يوه خط را تلل او واقع کيدل، خسوف او کسوف جوړوي. د سپوږمۍ د تندر پر وخت ځمکه د لمر او سپوږمۍ ترمنځ پر يوه خط واقع کيږي، په دې وخت کې د ځمکې سورې پر مياشت لويږي، که چيرې سورې په بشپړه توگه پر سپوږمۍ ولويږي، نو د سپوږمۍ بشپړ تندر رامنځ ته کيږي که چيرې سوری بشپړنه وي: نو نيمه سپوږمۍ تندر نيسي. (ظل وشبه ظل) د سپوږمۍ پر مخ د موږ د بحث موضوع ده. د لمر د تندر پر وخت سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ ځای نيسي، که د تصادف له مخې د سپوږمۍ سورې پر ځمکه ولويږي، د لمر تندر رامنځ ته کيږي، بيا هم د سپوږمۍ د سوري له امله د ځمکې پر مخ يا د لمر بشپړ تندر او يا نيم رامنځ ته کيږي. په دې وخت په بحرونو کې قوي مد او جذر رامنځ ته کيږي، خو کمزوري مدونه د سپوږمۍ او يا د لمر د جاذبې له امله هر وخت پر بحرونو تر سره کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې د حرکتونو ډولونه	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ځمکې د حرکتونو په اړه به معلومات ومومي ځانګړې موخې: - د ځمکې د حرکت په ډولونو به پوه شي. - د وضعي او انتقالي حرکت توپیر به وکولی شي - د ځمکې د حرکت ډولونو نومونه به واخلي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنیت.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې ځمکه څو ډوله حرکتونو لري؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د حرکت د ډولونو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. - د لمريز نظام د نقشې له مخې د ځمکې د حرکتونو توضيح کول. - د ځمکې حرکتونو په هکله په خپلو کې خبرې اترې مطرح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د ټولګي فعاليت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعاليت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري. - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې حرکت د ډولونو په اړه نظر څرګندوي. - د لوست غوره او مهم ټکي ليکي. - نقشې ته ګوري او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور آوري. - د خسوف او کسوف په اړه له ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې په واسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - مهمو ټکو او ستونزو په اړوند خپلې پوښتې کوي. - د ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه وايي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي. - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د ځمکې پنځه ډوله حرکت:

۲- وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې د **۲۳** ساعتو او **۵۶** دقيقو په موده کې د لويديځ له خوا ختيځ خواته په خپل محور څرخې، د ځمکې وضعي حرکت د بشر په ژوند، شرايطو، نباتاتو او همدارنګه د وخت په ټاکنه کې دليدلو وړ اهميت لري.

۳- ځمکه په يو کال **۳۶۵** ورځو او **٦** څلورو ساعتونو کې خپل حرکت په بيضوي مدار د لمر په ګرد چاپيره تر سره کوي، د ځمکې د مدار اوږدوالی **۹۳۱** ميليونو کيلو مترو ته نژدې دی، په مدار باندې د ځمکې د حرکت سرعت په يوه ثانيه کې **۳۰** کيلو متره حساب شوی دي.

مشهور انګريزي هيات برادلي په **۱۷۲۷** م کال کې د ځمکې انتقالي حرکت د ستورو د وړانګو د تمايل له مخې ثبوت کړ ځکه چې د ستورو د وړانګو تمايل د کال په فصلونو کې د ځمکې انتقالي حرکت پر بنسټ کله زياتيږي او کله کميږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه پنځه ډوله حرکت لري چې له وضعي، انتقالي، نوساني، د ځمکې حرکت د ویګاه د ستوري خواته او په یوه نا معلوم استقامت د سحابي کهکشان په لور د ځمکې له حرکت څخه عبارت دي.

د ځمکې وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې په ۲۴ ساعتو (د ۲۳ ساعتو او ۵٦ دقیقو) کې د لویدیځ له خوا ختیځ ته په خپل محور څرخي.

انتقالي حرکت: هغه څېړنې چې د ساینس او حیات پوهانو په بیلو بیلو پېریوکې تر سره کړي، ثابته کړې یې ده چې ځمکه په یو کال ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتونو کې خپل حرکت په بیضوي مدار تر سره کوي. ځمکه د نورو جسمونو غوندې د لمر په چاپیره څرخې او د لمریز نظام یوازنۍ سیاره ده چې ژوند پکې کیږي او د ټولو ژوندیو موجوداتو ژوند پکې برابر شوی دی او د ټولو سیارو په نسبت پکې ډیرې څېړنې تر سره شوي دي، لکه: څنګه چې ټول فضایي اجرام حرکت لري ځمکه نوساني حرکت هم لري چې په موضعي توګه د هغې نوسانات لیدل شوي دي، د جغرافیې پوهان له وضعي او انتقالي حرکت څخه دې حرکت سره علاقه لري، ځکه چې طبیعي او جغرافیې زیاتره پېښې او واقعات د ځمکې د وضعي او انتقالي حرکتونو په پایله کې منځ ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۷ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">جغرافيايي ټاکل شوي کميتونه (طول البلد او عرض البلد)</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د طول البلد او عرض البلد په اړه به معلومات ومومي.
ځانګړې موخې:
– له طول البلد او عرض البلد سره به اشنايي پيدا کړي.
– د طول البلد او عرض البلد دايرى به رسم کړي.
– د طول البلد او عرض البلد دايرو په اوصافو به پوه شي
– د طول البلد او عرض البلد خطونو په شمير به پوه شي او ورسره به مينه پيدا کړی.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">توضيحي، ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوتر سي ډي ګانې او انټرنيت.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعاليت، د تېر لوست ارونزنه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>هڅوونکې پوښتنه:
– د طول البلد او عرض البلد په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د طول البلد او عرض البلد په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې یا د ځمکې د کرې له مخې طول البلد او عرض البلد توضیح کړئ – د طول البلد په باره کې ورسره خبرې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلي فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوي لوست په پټه خوله لولي. – د طول البلد او عرض البلد په اړه نظر څرګندوي. – د لوست غوره او مهمې برخې لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د خپل ښوونکي څرګندولوته غوږ نیسي – د لوست مهمې برخې لیکي – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه نوروته د استازې پواسطه وړاندې کوي. – مهمې برخې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیز ته ځیر کیږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– طول البلد یا نصف النهار له هغو نیمو دایرو څخه دي چې له شمال قطب څخه پیل او تر جنوب قطب پورې اوږدې شوي او د استوا پر خط عمود دي، دګرینویچ خط چې د لندن له ښار څخه تېرېږي، د طول البلدونو پیل دی او د ځمکې کره په دوو نیمو ختیځو او نیمه لویدیځو کرو ویشي

۲– عرض البلد له هغو دایرو څخه عبارت دي چې د استوا له خط سره موازي رسم شوي ختیځ او لویدیځ ته غځېدلی د استوا دایره د عرض البلدونو پیل دی، ځمکه یې په دوو نیمه شمالي او جنوبي کره ویشلې ده

۳– د عرض البلد دایرو اوصاف ۱۱ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۴– د طول البلد دایرو اوصاف ۷ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۵– ج– ۳٦۰ درجې

٦– ب– د ګرینویچ خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

فرضي خطونه چې له شمال قطب څخه پيل او تر سويل پورې رسيږي، د طول البلد د خطو (نصف النهار) په نوم ياديږي، څرنګه چې د دايرې محيط (۳٦۰) درجې دی، نو د طول البلدونو ټول شمير (۳٦۰) درجې وي، د طول البلد خط چې دلندن د ګرينويج له ښار څخه تيريږي، د طول البلدونو پيل دی او صفر درجه قبول شوی دی، چې (۱۸۰) درجې طول البلد يې دلندن د ګرينويج ختيځ خواته موقعيت لري او د ختيځ طول البلدونو (۱۸۰) درجې نورې يې د ګرينويج لويديځ لورته موقعيت لري، د لويديځو طول البلدونو په نوم ياديږي. د طول البد هره درجه په ٦۰ دقيقو او هره دقيقه يې په ٦۰ ثانيو ويشل کيږي، د طول البلد خطونه په يوازې توګه د نړۍ په بيلو بيلو سيمو کې د وخت توپير ښيي. په نقشه کې د طول البلد خطونو تقاطع د ځايونو موقعيت ښيي.

د عرض البلد دايروته موازي دايرې هم وايي ځکه چې دغه ټول خطونه له استوا سره موازي خطونه دي چې په نقشه او کره کې په ښکاره ليدل کيږي. عرض البلد هغو دايروته ويل کيږي چې د استوا له خط سره موازي له ختيځ څخه لويديځ خواته يو له بل سره موازي دي او د طول البلد په دايرو عمود دي. څرنګه چې ځمکه کروي ده، د عرض البلد ديره لويه دايره د استوا خط دی او د عرض البلدونو پيل شميرل کيږي، نو ځکه صفر درجه منل شوی دی. د استوا د شمال عرض البلدونو ته شمالي عرض البلدونه وايي چې د N په توري ښودل شوي دي او د استوا د سويل (جنوب) عرض البلدونه د (S)په توري ښودل شوي، د عرض البلد هره درجه په ٦۰ دقيقو اوهره دقيقه په ٦۰ ثانيو ويشل شوې، چې په نقشو کې د درجې د قيقې او ثانيې په حساب پيژندل شوي دي (۹۰) درجې عرض البلد په شمالي نيمه کره کې او (۹۰) درجې په جنوبي نيمه کره کې شتون لري، د عرض البلد د دايرو د منځ دايرې ته د استوا خط وايي چې د ځمکې کره يې په دوو مساوي برخو ويشلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اقلیم څه شی دی	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اقلیم پیژندنې سره به اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقلیم په اړه به معلومات پیدا کړي – د اقلیم له عناصرو او عواملو سره به مینه پیدا کړي – د لندبل او اورښت ګراف به رسم کړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلی فعالیت، لیدنه د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – د اقلیم او د هغه د عناصرو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - اقليم څه دی، په اړه يې پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې اقليم تشريح کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعاليت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرليک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقليم په اړه خپل نظر ښکاره کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- اقليم د يوې سيمې د جوي پديدو له تمام وسطي حد څخه عبارت دی چې په ټاکلې وخت او ځای کې بيل ببل صفتونه غوره کوي چې د ميلان مفهوم وړاندې کوي (Klima) او لاتين کلمه ده.

۲- د اقليم اړوند عناصر د تودوخې درجې، د هوا فشار، د بادونو بهير، لنده بل او له اوربښت څخه عبارت دي.

۳- د اقليم پيژندنې له پلوه تودوخه او د لمر وړانګو د لګېدو زاويه د ځمکې د سطحې د اقليم په تغير کې اساسي رول لري. تودوخې او هغه نور چې له لمر څخه پر ځمکه لګيږي، د انرژۍ او ژوند مولد دی او په هره يوه ثانيه کې ۱۲۶ تريليون ته نژدې قوه ده، د لمر تودوخې د ځمکې په استقامت را رسيږي، د لمر د وړانګو سرعت په ثانيه کې ۳۰۰۰۰۰ کيلو متره ده چې طيفونه يې د بيلو بيلو موجونو په اوږدوالي ځمکې خواته حرکت کوي، په هغو برخو کې چې د لمر وړانګې عمودي لګيږي.د ځمکې پر سطحې په هر سانتي متر مربع باندې په هره ثانيه کې دوه کالوري تودوخه توليدوي.

۴- صيحح او غلطي پوښتنې د کتاب له مخې حل کړئ.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقليم له جغرفيايي موضوعګانو څخه روښانه موضوع ده چې د ټولو بشري او کلتوري فعاليتونو محور جوړوي، د نباتاتو وده، د نفوسو ځای پرځای کېدل، د حيواناتو تيتيدل، همدارنګه د ځمکې د مخ ودانۍ په لومړي پړ اوکې له اقليم سره مستقيمې اړيکې لري.

د اقليم پيژندنې د مطالعو له پلوه زياتره د طبيعت د جبر موضوع په منځ کې ږدي. په دې باره کې د طبيعي او اقليمي سيمو چاپيريالونه د ژوند د ډول او له انسانانو سره ځانګړې اړيکې ښيي. له هغه ځايه چې د ځمکې د کرويت په نظر کې نيولو سره د طبيعي فکتورونولويه برخه بدلون مومي، په هماغه ترتيب اقليمي ښلوالی د ځمکې د مخ په بيلو بيلو برخو کې له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته تغيرمنونکی دی، مثلاً ټول هغه حياتي شرايط چې د استوا له سيمې د قطبونو خواته تغير کوي په لومړي پړاوکې د هغه يوازنی عامل اقليم حسابيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۹ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د باد لګېدل	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د باد د لګېدو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د باد د لګیدو لوری به رسم کړي. - په اقلیم باندې د بادونو په اغیزو به پوه شي - د باد د بهیرد فشار له مرکزونو سره به پوره خبرتیا او بلدتیا ومومي - په اوارو او غرنیو سیمو کې به په لنده بل او اوربښت پوه شي او نوروته به يې معلوات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي، او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکې پوښتنه: - ایا د بادونو د لګېدو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پېښې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د بادونو د لګېدلو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د بادونو لېګدل روښانه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بادونو د لګېدو په اړه نظر څرګندوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د مهمو ټکو پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فهالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- هغه باد چې په بیلو بیلو مساوي فاصلو کې په لوړ او ټیټ فشار حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک بادونو په نوم یادیږي او تقریباً د ۹۰ درجې زاویې، د هغه د لګېدلو د لوري، د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز په لور حرکت کوي.

۲- دویم لامل چې دبادونو د حرکت لوری کنترولوي (Coriolis) له قوې څخه عبارت دی، په نیمه شمالي او سویلي کره کې د ځمکې د وضعې حرکت په اساس بادونه له خپلې اصلي تګلارې څخه ګرځي.

۳- د فشار او مرکزونو له مخې بادونه په دریوو ډلو ویشل کیږي (استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه).

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د بادونو د حرکت لوري د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د ایزو بار خطونو لری والی او نژدیوالی د هغو د لګېدو چټکتیا د لیدو وړ اغیزه لري. د بادونو بهیر په عمومي توګه بادونه د لوړ فشار له مرکزونو څخه د ټیټ فشار مرکزونو ته په حرکت راځي. هر کله چې د ایزو بار خطونه سره نژدې وي، د بادونو لګېدل تیزیږي، بر عکس که د ایزوبار خطونه سره لرې وي، د بادونو چټکتیا لږه احساسیږي، هغه باد چې د لوړ او ټیټ فشار له مرکز څخه په مساوي فاصلو حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک د بادونو په نوم یادیږي او ۹۰ درجې زاویې ته نژدې د هغه د لګېدو لوری دلوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي.

د اتموسفیر په شتون د ځمکې پر سطحه د فشار د مرکزونو په بدلون کې ډول ډول بادونه رامنځ ته کیږي، د فشار له مرکز څخه لوړ تل د ټیټ فشار د مرکز په لوري بادونه الوزي.

د پام وړ ده چې د باد الوتل د لوړ فشار د مرکزونو له لوري د ټیټ فشار په لوري پر یوه مستقیم خط نه تر سره کیږي بلکې ښي او چپې خواته کږیږي. چې د باد دا انحراف او کږیدل د ځمکې د وضعي حرکت له امله رامنځ ته کیږي، یا په بله وینا په شمالي نیمه کره کې د ساعت د عقرب مخالف بادونه په الوتلو پیل کوي.

د باد د الوتلو کچه د فشار د مرکز په ډېر بدلون ټیټوالي او لوړوالي پورې اړه لري، تیز بادونه ډېر وخت ورانی رامنځ ته کوي، د هریکن او تیفون بادونه یې ښه او څرګنده بیلګه کیداي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقلیم اغیزمن لاملونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقلیم د اغیزو او لاملونو په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کول. ځانګړې موخې: – د اقلیم اغیزمن لاملونه به وپیژني. – د اقلیم اساسي عناصر به یو له بل څخه بیل کړای شي. – په هغو اقلیمي فکتورونو به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو د ځانګړنې په اړوند پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – دنقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري. – نقشې ته پام اړول او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له لارښوونې سره د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:**

۱– اقلیمي څلور فکتورونه عبارت دي له تودوخې، اورښت، لنده بل، د هوا فشار او د بادونو لګېدل دي.

– د لوست پوښتنې د کتاب له متن سره برابرې نه دي.

۱– د ګلخانه يي ګازونو زیاتیدل په نړۍ کې د اوزون د پوړ زیانمن کیدلو سبب شوي دی.

– د لمر وړانګې د ځمکې پر مخ په بیلا بیلو زاویو باندې لګیږي. (ص)

– په غرنیو لوړو برخو کې د هرو سلو مترو پوړ والې سره تودوخه لوړیږي. (غ)

– په افغانستان کې د سایبریا سړې څپې او د هند د سمندر موسیمي تو دې څپې د اقلیم د وچوالي لامل کیږي. (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د اقليم پيژندنې پوهانو د اقليم اغيزمن لاملونه په ترتيب سره داسې تر مطالعې لاندې نيولي دي

الف- د اقليم بنستيز عنصرونه

ب- د اقليم اغيزمن لاملونه

د اقليم د بنستيزو عنصرونو په مرسته د يوې سيمې اقليمي ځانګړني په ښه ډول پيژندل کيږي، له دې امله د اقليم په بدلونونو کې لاندې څلور فکتورونه د يوې سيمې په آب و هوا باندې مستقيمه اغيزه لري، دغه فکتورونه عبارت دي له:

۱- د کال اومياشتې د شپې او ورځې د تودوخې درجه.

۲- د کال او مياشتې په اوږدو کې رطوبت او اورښت.

۳- په نړيوال او سيمه ييز ډول د لوړو او ټيټو فشارونو د مرکزونو جوړښت.

۴- په وچه او لنده باندې د بادونو لګېدل او د هغو ډولونه. دلته دغه څلورو اقليمي عنصروته يوازې د نورو مهمو او اغيزمنو لاملونو له مخې پاملرنه کوو چې عبارت دي

له:

۱- د لمر د وړانګو د لګېدو زاويه

۲- د عرض البلد درجه

۳- د ځمکې لوړې او جوړښتونه

۴- له بحر څخه لريوالى او نژدېوالى

۵- د بحري جريانونو نوعيت

۶- سيمه ييز بادونه

۷- د تودو او سړو جبهو څرنګوالى

۸- د ګلخانه يي ګازونو پراختيا

۹- د اوزون د طبقې زيانمن کيدل

۱۰- د اورشيندونکو فعاليتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۱ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقليم ډولونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقليم له ډولونو سره به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقليم په ډولونو به پوه شي – د اقليمي سيمو نومونه به واخيستلی شي – په نقشه کې به په بيلو بيلو سيمو کې د اقليم ډولونه ونښودلی شي او نوروته به يې روښانه کړای شي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت ليدل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زوړ لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ايا د اقليم د ډولونو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته پام اړوي او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو زده‌کوونکو ته وړاندې کوي. – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– (ب) ځواب سم دی $\frac{1}{2}$۲۳ درجې او $\frac{1}{2}$۶۶ درجې

۲– (ب) ځواب سم دی له ختیځ څخه د لویدځ خواته

۳– معتدله اقلیم د ۳۵– او ۵۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو کې د ی، له تروپیک او قطبي دواړو خواو څخه اغیزمن کیږي.

۴– د منځنیو عرض البلدونو معتدله اقلیم په پنځو برخو ویشل شوی دی.

– د استوایي لاندې مرطوب اقلیم

– وچ او د لویدیځو سواحلو اقلیم

– له وچ اوړي سره د مدیترانې یا استوایي سیمې اقلیم

– دښتې او دستپ سیمې معتدله اقلیم

– د معتدله سیمې مرطوب او وچ اقلیم

۵– په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې د استوایي لاندې د ۲۵– ۳۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو اقلیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقليم زيات ډولونه لري چې د حاره يا ګرمې سيمې اقليم، د معتدلې سيمې اقليم د منځنيو عرض البلدونو د استوا لاندې مرطوب اقليم، د لويديځو سواحلو اقليم، مديترانه يي اقليم، صحرايي اقليم، د معتدلې سيمې، سټپ، وچ او لوند اقليم، قطبي سوړ او د غرنيو لوړو سيمو اقليم، قطبي لاندې وچ اقليم، د تندرا سيمه، يخچالي اقليم او د غرنيو سيمو له اقليم څخه عبارت دی. د صنعتي توليداتو په زيات والي، د سون مواد زياتې کارونې، د نفوس زيات والي، د ګل خانه يي غازونو زيات والي د ۱۹۸۰ کال را په دې خوا د ځمکې د تودوخې درجه مخ پر زياتيدو ده. د اقليم پيژندونکو د محاسبې له مخې هر کال يوه درجه د سانتي ګراد د ځمکې تودوخه لوړيږي، چې د هغې منفي اغيزې د قطبي او غرنيو يخچالونو کې تر سترګو کيږي. له دې سره سم اوږده وچ کالی، تر ځمکې لاندې د اوبو کمښت، د فلوريدا، دنمارک، او سليون د سواحلو تر اوبو لاندې کيدل د دې هيوادونو اوسيدونکو او ټولې نړۍ ته سترګواښ دی، ځکه د ځمکې د تودوخې د درجې لوړيدل Global Warming دوام لري، چې په راتلونکي کې به ستره فاجعه رامنځ ته کړي.

د سونامي موضوع چې د ځمکې د ګرميدو زاويه ده، په دوو ورستيو لسيزو کې يې د آسيا سويلي او ختيځ سواحل له ګواښ سره مخامخ کړيدي، امکان لري چې د نړۍ د اقليم ځانګړتيا وې تر يوې اندازې بدلون وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اتموسفیر پوړونه (طبقې)	
۲- د زده (کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اتموسفیر له پوړونو سره به پشړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اتموسفیر د پوړونوپه اړه به معلومات تر لاسه کړي - له تروپوسفیر طبقې او ستراتوسفیر طبقې سره به اشنا شي - د میزوسفیر طبقه او د ترموسفیر طبقې توپیربه وکړای شي او نوروته به یې روښانه کړي - له اکذوسفیر طبقې سره به اشنا شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ییزکار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکو ټینګول. - هڅوونکې پوښتنه: - د اتموسفیر د پوړونو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اتموسفیر د پوړو په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې له مخې د اتموسفیر پوړونه توضیح کړئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ د هغوی د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – دارزونې پوښتنې مطرح کړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ. – له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اتموسفیر د پوړونو په اړه به نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري – نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې د خپلې ډلې د ښوونکي په لارښوونه د تختې مخې ته لیږي چې ستاسي نظر نوروته وړاندې کړي. – د ستونزمنو ټکو او پوښتنو طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د تروپوسفیر په ترکیب کې ۲۱٪ د اوکسیجن غاز، ۷۰٪ نایتروجن، ۰، ۹۳٪ ارګن، ۰، ۳٪ کاربن ډای اکساید وي.

۲– د اوزون پوړ په استراتوسفیر پوړ کې پروت دي.

۳– د ایونوسفیر پوړ د اتموسفیر ډیر تود پوړ دي چې د ترموسفیر په نوم هم یادیږي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر په بیلو بیلو پوړونو تشکیلیږي چې عبارت دی له:

۱– د تروپو سفیر طبقه

۲– د ستراتوسفیر طبقه

۳– د مزو سفیر او یا منځني پوړ (طبقه)

۴– د ترموسفیر پوړ (طبقه)

۵– د اکزوسفیر پوړ

د تروفوسفیر د پوړ ارزښت په دې کې دی چې د ځمکې حرارت د ګلخانې غوندي د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو لپاره په معیاری اندازه ساتي او اوربښتونه هم په همدی پوړ کې کیږي.

د اوزون پوړ د ماوراي بنفش وړانګو له راتللو څخه مخنیوي کوي.

د ستراتوسفیر پوړ د الوتکو د الوتلو لپاره ښه برابر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۳ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې اتموسفير	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفير په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د ځمکې له اتموسفير سره به بلدتيا پيدا کړي – د انسانانو، حيواناتو او نباتاتو په ژوند کې به د اتموسفير په رول وپوهيږي او نوروته به يې معلومات ورکړي. د اوزون د پوړ په هکله چې له بنفش ځخه هغه خوا وړانګو د راتللو مخنيوي کوي مينه به پيدا کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي او وسيلې	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول.	وخت په دقيقو
	– هځوونکي پوښتنه – د ځمکې د اتموسفير په باره کې څه معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د ځمکې د اتوسفیر په اړه نظر څرګندوي – نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي توضیحات په غور اوري – تختې ته ګوري – د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې څرګندوي. – د مهمو برخو او خپلو پوښتنو څرګندونه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د ځمکې د اتموسفیر په اړه پوښتنه وکړئ. – د نقشې له مخې د ځمکې اتموسفیر توضیح کړئ. – د لوست غوره او مهم ټکي پر تختې ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ – پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعالیت روښانه کړئ.

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د تروپوسفیر په پوړ (طبقه) کې د غازونو د سلنې په ترکیب کې اوکسیجن ۲۱فیصده، نایتروجن ۷۸ فیصده، ارګن ۰.۹۳فیصده، کاربن ډای اکساید غاز۰.۰۳ فیصده دی.

۲– ګلخانه یي غازونو کاربن داي اوکسایډ، co_2، متان او کلورو فلورو کاربن ډای چې د اوزون د پوړ د خرابیدو لپاره زیانمن دی.

۳– د تروپوسفیر په پوړ کې د فشار اندازه په چټکۍ را کښته کیږي که د سمندریز مخ ۷۶۰ ملي متره وي، د هوا د ۱۲ کیلو مترو په لوړ والي کې زر ځلې راکښته کیږي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر هغه غازي کره ده چې د ځمکې د سیارې شاوخوا یې پوښلې ده، د ځمکې په خارجې قشر کې ژوندي موجودات او نباتات دي چې د بایوسفیر په نامه یادیږي او انساني ژوند د همدغې سیمې برخه ده چې د اتموسفیر په قاعده او د ځمکې په سطحه کې ژوند کوي، د اتموسفیر موجودیت د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د پایښت باعث کیږي او د ژوند لپاره یې لاره برابره کړې ده، د ځمکې اتموسفیر ۱۳۰۰۰ کیلومتره پنډوالی لري، خو په قطبونو کې یې پنډوالی لږ دی.

د اوبو سایکل د اتموسفیر په شتون کې بشپړیږي، په دې معنا چې اوبه په اتموسفیر کې راټولیږي، سړیږي، په پایله کې وریځ جوړوي، کله چې د اشباغ نقطې ته رسیږي، د باران د اوریدو لامل کیږي، جاري او رواني اوبه جوړوي، د اتموسفیر په شتون او لوړ فشار کې رامنځ ته کیږي، له یوې سیمې بلې سیمې ته د بادونو د الوتلو سبب کیږي، په اتموسفیر کې د اوبو پر سایکل سربیره د کاربن ۱۴ د فوتو سنتیز عملیه او د نایتروجن سایکل رامنځ ته کیږي، اتموسفیر له ګلخانه یي غازونو څخه د یوې طبقې په بڼه جوړیږي او د ځمکې تودوخه ساتي. که چیرې اتموسفیر شتون و نه لري، د باد الوتل نه رامنځ ته کیږي، د میاشتې (سپوږمۍ) د فضا په شان ټول شیان د سکون په حالت کې پاتې کیږي.

د اتموسفیر په شتون کې استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه ټول رامنځ ته کیږي چې هریو په ځانګړي اقلیمي سیمه ځانګړې اغیزه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">په اقلیم کې د اتموسفیر برخه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– په اقلیم کې د اتموسفیر د برخې په اړه به معلومات پیدا کړي
ځانګړې موخې:
– په اقلیم کې به د اتموسفیر له نقش سره اشنایي تر لاسه کړي
– د انسانانو په ژوند کې به د اتموسفیر برخه او د اوکسیجن ګټور توب وپیژني
– د انسانانو په ژوند کې به د اوزون د طبقې په رول پوه شي او نوروته به یې تشریح کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي او تحریري(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنۍ فعالیتونه.</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.

– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا پوهیږئ چې اتموسفیر په اقلیم کې څه اغیزه لري؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو پوښتنه طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالیت روښانه کړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- تختې ته ګوري. - نوی لوست په چو په خوله لولي. - په اقلیم کې د اتموسفیر په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته په غور ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي د ښوونکي توضیحات په غوره اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - ستونزې او خپلې پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په اتموسفیر کې د اکسیجن شتون په وچو او لندو کې د ژوند د دوام سبب کیږي، انسانان په مستقیم ډول هغه تنفس کوي. بحري حیوانات خپل اوکسیجن له اوبو څخه اخلي، نباتات په ورځ کې اوبه درېښو پواسطه او کاربن دای اکساید له هوا څخه اخلي او د لمر په شتون کې کاربو هایدریت جوړوي، هغه تغذیه کوي، دغه عملیه د فوتوسنتیز په نامه یادیږي.

۲- د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو شتون د استوایي بادونو لګېدل، د قطبونو خواته کوي، په همدې ترتیب قطبي بادونه او سړه جبه ټول د اتموسفیر او د لمر د تودوخې زیږنده ده

۳- د هوا تودوخه او سوړوالې د لوړ او ټیټ فشارونو د مرکزونو د منځته راتللو سبب کیږي، سړه هوا (لوړ فشار) د تودې هوا د مرکز د هر لوري (ټیټ فشار) تل د بادونو حرکت منځته راوړي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر د ځمکې له مهمو پدیدو څخه دی، د یوې لفافې په ډول یې د ځمکې کره پوښلې ده. اتموسفیر د ژوندیو موجوداتو لپاره حیاتي رول لوبوي، د نړۍ او سیمه ییز اقلیم د کنټرول له لاملونو څخه ګڼل کیږي.

اوکسیجن او نایتروجن دواړه د ځمکې پر مخ د ژوند په دوام کې ټاکونکی رول لري، ځینې نور مواد چې د تیرس غازونو په نوم یادیږي، هغه هم د انسانانو د ژوند د دوام لپاره ځانګړې ارزښت لري، لنډه دا چې اتموسفیر په ژوند کې یو ټاکونکي عنصر دی، چې پرته له هغه کوم ژوندي موجود د ځمکې پر مخ خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولي، د اتموسفیر شتون د بنفش شعاوو د راتلو مخه نیسي او د هغه له زیانونو څخه انسانان او نورو ژوندي موجودات ساتي.

بله دا چې د اتموسفیر په شتون کې غږونه تر سره کیږي، د رادیو، تلویزیون او د ټولو مخابراتي وسایلو موجونه غبښتلي کوي او د پیغامونو د رسیدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې پېژندنې د سنجش او لیدلو وسیلې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د هوا پیژنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به اشنا شي. – د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو او آلاتو سره به اشنایي حاصله کړي. – د هوا پېژندنې دلیدو او سنجش پخوانۍ او اوسنۍ وسیلې به یو له بله سره بیلې کړي.	
۳– د تدریس میتود	خرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکې پوښتنه – د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش د وسیلو په باره کې څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د چوپړې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د لیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه پوښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د نقشو له مخې د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجولو وسیلې توضیح کړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ – د لوست د پای پوښتنې وکړئ – د زده‌کوونکو له ځوابونو نتیجه واخلئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی کار څرګند کړئ.	– تختې ته په مینه ګوري – نوی لوست په چوپه خوله لولي. – د هوا پیژندنې دلیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه نظر څرګندوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونې په غوره اوري – تختې ته ګوري – پوښتنوته ځوابونه وایي – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ټولګي په د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د – ترمامیر سم دی.

۲– ب– باروګراف سم دی.

۳– د مصنوعي سپوږمکیو د ځمکې په سطحه کې د پراخه لیدلو ساحه لري. په اتومات ډول جوي حالت د نړۍ او سیمې په سطحه د هر هېواد لپاره معلومات ورکوي.د مصنوعي سپوږمکیو شبکه د هوایي ډګرونو. د الوتکو د الوتنې، د لویوبېړیو د تګلارې، د کرنې د لارښوونې، خړوبولو د ژوند په چاپیریال کې د ژوند د ساتنې ځنګلونو او د سیلابونو، څړځایونو، صحرایي کېدلو د خطر طبیعي پېښې سونامې، هریکن او تیفون لپاره بشپړ معلومات ورکوي، تر څو چې اورګانونه او مسؤول خلک ټاعمومي تدبیرونه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ساینس او تکنالوژۍ له پراختیا سره د هوا پیژندنې د څیړلو وسیلو تکامل وکړ، دغه وسیلې ډول ډول او هر رنګه رامنځ ته شوي. د ۱۹ پیړۍ په پیل کې د هوا پیژندنې ستیشنونه مختصر او ساده وو، په ورو ورو د تودوخې اندازه کولو اتومات او الکترونیکی، باد سنجولو، د فشار د سنجولو او لنده بل وسیلې په هوا پیژندنې کې ځای شوې دي. د هوا پیژندنې د شبکې وسایل او الات اوس مهال په نړیواله کچه کارول کیږي، د امریکا متحده ایالاتو مصنوعي سپوږمکۍ د هوا پیژندني ټول الکتروني وسایل او الات له ځان سره لري، چې د نړۍ له هرې برخې تیریږي، تولې جوي ځانګړنې ثبت او ریکارت کوي اود ناسا NASA مرکز ته یې لیږدوي. دناسا مرکز همدغه معلومات او مشاهدات اروپایې هیوادونو، امریکا، جاپان، او هوایي ټاپو ته په معلوم او ټاکلي وخت کې معلومات ورکوي، د دې معلوماتو پر بنسټ په ټوله نړۍ کې د هوا او جوي وضعیت په اړوند وړاند وینه(پیش ګوي) کیږي، دا ډول څیړنې انګلستان، جرمني، فرانسه او د چین، جاپان او د هند یوه مصنوعي سپوږمکۍ یې هم تر سره کوي. چې خپل معلومات په اتوماتیک ډول هغو هیوادونو ته چې ور سره معلوماتي راکړه ورکړه لري، لیږدوي.

کچیرې ځینې هیوادونه د رادارو Radar په واسط دا معلومات په سیمه ییزه کچه راټولوي او د هوا په وړاند وینه کې له هغه کار اخلي په ځانګړي ډول د سونامي په طوفانونو، هریکن، تورندو، تیفون او د هوا حرکت په ټولو جبهو کې له ټولو ځانګړتیا وو سره پیش ګویې کوي، اوس مهال دا ډول مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې ته د نیژدې ستورو (سیارو) د هوا وضعیت هم تر څیړنې لاندې نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د با د منځ ته راتلو څرنګوالی	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د باد د منځ ته راتلو په اړه به بشپړمعلومات ترلاسه کړي. ځانګړې موخې: - د باد د پيدا کېدو په اړه به پوه پيدا کړي - په وچه او اوبو کې به د باد ډولونه وپيژني - د بادونو په ګټې او زيانونو به پوه شي - د سيمه ييزو بادونو په لګېدلو به پوه شي، دهغو له زيانه څخه به خبر شي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدريس ميتود	د لوست توضيح او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه د وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. - هڅوونکي پوښتنه: - ايا پوهيږې چې بادونه څه وخت منځ ته راځي؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– دښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په چوپه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهمې برخې ولیکئ. – د کار په بیلوبیلو فصلونو کې د باد د لګېدو لوری په نقشه کې د باد د رامنځ ته کېدو څرنګوالی او د باد ډولونه توضیح کړئ – دا چې بادونه څنګه رامنځ ته کیږي، خپلو منځو کې پرې خبرې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري او مهمې برخې یې لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونو ته په غور غوږ نیسي – د باد د رامنځ ته کېدو په اړه له ښوونکي سره په خبرو کې ونده اخلي – د ټولګي په د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د ستونزو او مهمو برخو پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت په کور کې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– بادونه د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د اختلاف له مخې رامنځ ته کیږي. کله چې د ټیټ فشار د مرکزونو هوا د تودوخې په اثر پورته لوړه شي، د لوړ فشار د مرکزونو هوا چې نسبتاً سړه ده د هغې ځای نیسي، په پایله کې د سیمه ییزو، قاره یي او یا د ځمکې د کرې په مقیاس بېل بېل بادونه رامنځ ته کیږي.

۲– بادونه په پنځه ډوله دي.

۳– تیفون او هریکن بادونه، له سیمه ییزو بادونو څخه دي چې په اندازه کې ډیر کم وي، خو سرعت او دورانی زوریې ډیروي، د هریکن بادونه زیاتره د فلوریدا په سواحلو او د تکزاس په سیمو کې منځ ته راځي، چې هرکال د ودانیو د خرابیدو او د کرنیزو حاصلاتو له منځه تللو سبب کیږي، د تیفون بادونه د چین به ختیځو سواحلو کې رامنځ ته کیږي چې د هغې سیمې د اوسېدونکو د زیانمن کېدو سبب کیږي، همدارنګه ځینې ساري ناروغی له یوې سیمې بلې سیمې ته لیږدوي که له سونامي سره یو ځای شي، د زرګونو خلکو د وژلو او د کورونو دورانی سبب کیږي

۴– تجارتي بادونه په شمالي نیمه کره او سویلی نیمه کره کې د ۵– ۳۰ درجو عرض البلدونو په منځ کې پیدا کیږي، له شمال ختیځ څخه د سویل لویدیځ خواته حرکت کوي خو په سویلي نیمه کره کې یې د حرکت لوری له سویل ختیځ د شمال لویدیځ خواته کیږي. د تجارتي بادونو د لګېدو سیمې په اطلس اوقیانوس او بحر الکاهل کې دي چې په ۱۵– ۱۶ پیړیو کې چې په بیړی چلولو کې زیات ارزښت درلود. چې د شمال او سویل تجارتي مالونه سره بد لېدل.

۵– د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د توپیر په سبب بادونه منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار خواته لګيږي، په هوا پيژندنه کې د باد کلمه د هوا پراخه بهيرته ويل کيږي چې کيدای شي، د ځمکې په سطحه يا په ازاده فضا کې د ځمکې د سطحې په يو کيلومترۍ کې) شتون ولري. د هوا طبيعي بهيرونه جريانونه ډيرکم په يو ډول وي، دا ډول ګرد بادونه د ساعت له عقربې سره موافق يا مخالف وي، په بيلا بيلو ښو او ځانګړې چتکتيا پرخوالي پيدا کوي.

باد د بيل بيل لورى او سرعت لرونکي دى، د باد لورى هغې خواته ويل کيږي چې باد له هغې پلو راځي.د ځمکې د سطحې د باد سرعت د ځمکې د وضعي حرکت تر اغيزې لاندې راځي، په تصوير يا انځور کې د بادونو جوړښت ته پاملرنه وشي، په نيمه شمالي کره کې هغه بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي، د ځمکې د وضعي حرکت د اغيزو له امله هميشه ښي خواته ميل لري او په جنوبي نيمه کره کې يې چپې خواته. د استوا په برخه کې هغه مهال چې له $23\frac{1}{2}$ درجو عرض البلدونو څخه د استوا خط پر لور حرکت کوي، ښي خواته خپل لورى ته بدلون ورکوي، کله چې له جنوبي نيمې کرې څخه د استوا خط خواته الوزي، چپې خواته خپل لوري ته بدلون ورکوي، په پايله کې استوا ته نيږدې بادونه د استوا له خط سره موازي بادونه وي.

تند بادونه د لوړ فشار د مرکز له سيمې او ټيټ فشار له ساحې څخه را پيدا کيږي هر څومره د فشار توپير زيات وي، سرعت او د باد شدت په همغه اندازه زيادتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱ – د لوست موضوع</td><td colspan="2">وریځې جوړېدنې CLOUDS</td></tr>
<tr><td>۲ – د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د وریځو د ډولونو له جوړېدنې سره به اشنا شي.
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به پوه شي چې وریځ څنګه جوړیږي؟
– د وریځو ډولونه به وپېژني.
– د وریځو شکلونه به یوه له بلې توپیر کړاي شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.</td></tr>
<tr><td>۳ – د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴ – د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵ – د ارزونې لارې</td><td colspan="2">شفاهي او تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶ – په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلي کار لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکې ټینګول.
– هڅوونکي پوښتنه:
– په آسمان کې څه وخت وریځ جوړیږي؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د وریځو د جوړېد په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - په نقشې کې د کال په بیلو بیلو فصلونو کې د وریځو جوړېدل توضیح کړئ - دا چې وریځې څنګه جوړیږي خبرې پرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د اروزنې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د وریځو د جوړېدو په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست غوره او مهمې برخې لیکي - نقشې ته په غور ګوري او د محترم ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د وریځو د جوړېدو په اړه له ښاغلې ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- وریځ په فضا کې د اوبو د بړاسونو د یو ځای کېدو په اثر منځ ته راځي چې د لمر د تودوخې او د جهیلونو، د سمندرونو دریابونو او د نباتاتو د پاڼو د اوبو بړاس (بخار) له ځمکې پورته کیږي، تودیږي، له بله پلوه د هوا د لویې جبې د سړیدوله مخې چې د اوبو بړاسونه د تکاثف په واسطه د هایدروسکوپي هستو په شاوخوا کې راټولیږي، په طبیعت کې د وریځو بیل بیل ډولونه رامنځ ته کوي.

۲- وریځې په ۱۵ ډولو دي چې دوه ډولونه یې له ستراتوس او کومولوس څخه عبارت دي.

۳- د ښو په شان وریځې یا سیروس په فضا کې د ښو په بڼه لیدل کیږي او د ښکې په بڼه یا سیرو کومولوس د سپین رنګه نازکو پر دو غونډې په فضا کې رامنځ ته کیږي

۴- هرمي او ګنبده.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

وریځې په اتموسفیر کې د اوبو د بړاس پواسطه منځ ته راځي، دغه بړاسونه د تروپوسفیر په لوړوالي کې سره نژ دې کیږي ښلې ښلې وریځې جوړوي، په استوایي توده هوا کې د اوبو د بړاسونو ځای نیونه ډېره ده او په سړه هوا کې کمه ده. د سړې او تودې هوا جبهې ښلې وې او په هره جبهه کې د هوا کتلې ښلې ښلې وریځې رامنځ ته کوي. د سړې هوا په جبه کې د کولونیمبوس وریځ جوړیږي چې د دغو وریځو تورې کتلې سخت تیز بارانونه رامنځ ته کوي او له نیمبوس څخه پورته د کومولوس وریځ منځ ته راځي. د رنګ خړوالی یې کم او د ګنبدي او هرم غونډې دی هغه توده هوا چې د سړې څپې د فشار په واسطه پرمخ ځي، یوه په بلې پسې په سړې هوا باندې اوړي. کله چې توده هوا د لوړوالي په سبب خپله تودوخه له لاسه ورکړي، د ستراتوس وریځو د جوړیدو سبب کیږي چې د کوچنیو او لویو طبقو بڼه غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د لوړتیا له مخې د اوربښت بدلونونه	
۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. − عمومي موخې: − د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو له بدلونونو سره اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: − د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو په بدلونونو پوه شي − د اوربښتونو د بهیر او د اوبو په دوران به وپوهیږي او ور سره مینه به پیدا کړي. − په ژوند کې به د اوربښتونو په ارزښت وپوهیږي − په نقشه کې به سړې او تودې سیمې وښودلی شي او نور به هم پرې پوه کړي.	
۳− د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنېټ.	
۵− د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	فعالیتونه، سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	− هڅوونکې پوښتنه: − ولې د ځمکې د کرې په ټولو برخو کې اوربښتونه توپیر لری؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې باراني سیمې توضیح کړئ. - دا چې اورښت په اب و هوا څه اغیزه لري خبرې او بحث پرې وکړئ - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اورښتونو په اړه نظر ښکاره کوي. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه نظر ورکوي. - نقشې ته ګوري او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - پر آب او هوا او د اورښت په اغیزو خبرې او بحث کوي. - د لوست غوره او مهمو برخو په هکله پاملرنه کوي. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه په غور اوري - په ډلو کې فعاله ونډه اخلي او پایله یې د ډلې د استازي پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته ځیرېږي او ځانونه پوهوي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي او په کور کې یې سر ته رسوي.	۳۵ دقیقې

۷- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د لنده بل لرونکي هوا کتله چې د غرنیو سیمو په ټیټو برخو کې وي، په ورو ورو په لوړوالي کې خپله تودوخه له لاسه ورکوي، د اورښت سبب کیږي، له دې امله په ټولو برخو کې یو ډول اورښت نه کیږي.

۲ـــ د لمر د لګېدو له مخې د سمندرونو جهیلونو، خلیجونو او بحیرو اوبه براس کیږي او د اوبو د براسونو په پایله کې فضا ته پورته کیږي، د اوبو د براسونو د لوړېدو په عملیه کې یې تودوخې کمیږي، سړیږي، د اورښتونو او ورېځو د رامنځ ته کېدو سبب کیږي.

۳ـــ اورښت د انسانانو، حیواناتو، نباتاتو او ټولو ژویو په ژوند کې ډیر ارزښت لري، ځکه چې ژوندیې بې د اوبو له شتون څخه شونی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په ټولو ځايونو کې د اورښت اندازه يو ډول نه ده او د اورښت اندازه د سيمو په موقعيت پورې اړه لري، په ځينو وختو کې د غرونو د لړيو شتون د لنده بل لرونکو بادونو د تېرېدو خنډ کيږي او د هغو په ټيټو برخو کې اورښت کيږي، د استوا د سيمې د کالني اورښت اندازه د ۲۰۰۰ او ۳۰۰۰ ملي مترو ترمنځ ده او په معتدله کې له ۱۰۰۰ ملي مترو څخه زياته ده او ځينې وختونه دغه اندازه له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ ملي مترو پورې رسيږي، د هماليا غرنيو سيمو کې د باران اندازه ډېره ده چې د هند له سمندر څخه د مونسوني بادونو پواسطه د اوبو بړاسونه هلته وړل کيږي په پايله کې دواورې او باران په ډول راکوزيږي.

د لوړ او ټيټ فشار چاپيريال د اورښت په اندازه مستقيمه اغيز لري، هغه اقليمي سيمې چې ټيټ فشار لري، د اورښت اندازه يې ډېره وي، له همدې امله په معتدله او استوايي سيمه کې زيات اورښت کيږي.

په قطبي چاپيريال کې د استوا لاندې او د قطب لاندې چې د لوړ فشار چاپيريال ښکاره کوي، اورښت لږ ليدل کيږي، د استوا په چاپيريال کې د کالني اورښت اندازه دومره توپيرنه لري او ټولې ورځې يې سره برابرې دي، خو د معتدله او تر قطبي لاندې سيمو اندازه د کال په موسمونو او فصلونو کې بدلون کوي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library